

## ΕΠΕΤΕΙΑΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

με θέμα

# Η ΚΡΗΤΗ ΣΤΟΝ 21<sup>Ο</sup> ΑΙΩΝΑ:

Προβλήματα, Προκλήσεις και Προοπτικές στην

Κοινωνία, Οικονομία, Πολιτική και Υγεία

Ρέθυμνο, 1-2 Δεκεμβρίου 2017

<http://30years.soc.uoc.gr/>

### ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ (Διαθέσιμες)

Ελένη Καπετανάκη-Μπριασούλη, Καθηγήτρια

Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη, Λέσβος

#### ΚΡΗΤΗ: ΟΙ ΠΟΛΛΑΠΛΟΙ ΤΟΠΟΙ, ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΟΥΣ

##### ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εισήγηση στοχεύει στο να θέσει τον προβληματισμό για τον τρόπο διακυβέρνησης της Κρήτης στο διαρκές παρόν της που ταυτόχρονα (προϋποθέτει τον προβληματισμό για το τι είναι η Κρήτη και ποια είναι η ταυτότητα της. Αυτός ο διττός προβληματισμός οδηγεί σε ένα διαφορετικό προσανατολισμό στην ανάγνωση της πολύμορφης και πολύτροπης Κρήτης και των συλλογικών προβλημάτων και προκλήσεων που αντιμετωπίζει, στην επιδίωξη της χρηστής διακυβέρνησης της και στη συζήτηση του ρόλου της επίσημης κυβέρνησης, των μη-κυβερνητικών δρώντων και της κοινωνίας των πολιτών.

Μια σταχυολόγηση ιστορικών, επιστημονικών και λαϊκών μαρτυριών εγείρει το ερώτημα «πως διακυβερνάται μια τόσο πολύμορφη και πολύτροπη 'μικρή ήπειρος';». Υιοθετώντας έναν ευρύ και περιεκτικό ορισμό της διακυβέρνησης – που στοιχειοθετείται από τους δρώντες (πολιτική), τις δομές και τις διαδικασίες (πολίτευμα) και τα μέσα (πολιτικές) –, αρχικά παρουσιάζονται οι κύριοι τύποι τρόπων διακυβέρνησης και τα χαρακτηριστικά της χρηστής διακυβέρνησης.

Θέτοντας το ερώτημα «τι είναι η Κρήτη;», περιγράφεται, στη συνέχεια, μια εναλλακτική προσέγγιση στη σύλληψη της Κρήτης, αυτή των συναρθρώσεων/συμμείξεων (Assemblage Thinking). Μέσα από αυτή την προσέγγιση, η Κρήτη δεν νοείται ως μια ενιαία, συμπαγής και αμετάβλητη οντότητα, αλλά ως μια δυναμική σύνθεση, μια πολλαπλότητα συναρθρώσεων/συμμείξεων που 'παράγονται'/συγκροτούνται διαρκώς από ποικίλα ετερογενή υλικά και άυλα συστατικά/δρώντες προερχόμενα από το τοπικό έως το παγκόσμιο επίπεδο, που συν-έρχονται στο γεωγραφικό της χώρο για κάποιο σκοπό, αλληλεπιδρούν με συγκεκριμένες πρακτικές, συνυπάρχουν, μεταβάλλονται και συνεξελίσσονται στο χρόνο. Σε κάθε ιστορική στιγμή, η Κρήτη αναδύεται σαν μια πραγματική, μοναδική *ιδιομορφία* με αυτενέργεια και ιδιαίτερη ταυτότητα που δεν προϋπάρχει αλλά 'παράγεται' από τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των συστατικών μερών της. Αυτή η μη αφαιρετική και ενοποιητική, αλλά όχι ολοκληρωτική, σύλληψη βρίσκεται στον αντίποδα της συμβατικής και αφαιρετικής σύλληψης ενός 'ολικού συστήματος' διακριτού από το περιβάλλον του.

Οι συνέπειες αυτής της διαφορετικής σύλληψης για την ανάγνωση, κατανόηση και αποτίμηση της μακρόχρονης εξελικτικής πορείας των πολλαπλών τόπων και τρόπων παραγωγής, της ταυτότητας και της διακυβέρνησης των κοινών υποθέσεων της Κρήτης παρουσιάζονται με ενδεικτικά παραδείγματα από χαρακτηριστικές ιστορικές στιγμές της. Η τρέχουσα ιστορική περίοδος εξετάζεται εκτενέστερα με βάση πληροφορίες από το υπό δημοσίευση Αναθεωρημένο Χωροταξικό Σχέδιο της Κρήτης, ένα σημαντικό θεσμικό εργαλείο που καταγράφει τους πολιτικούς στόχους που έχουν τεθεί για την ανάπτυξη της, τα κύρια συλλογικά ζητήματα (στρατηγικές επιλογές προτεραιότητας) και τις πολιτικές λύσεις (αποφάσεις πολιτικής και χωρικές παρεμβάσεις) που προτείνονται για την επίτευξη των στόχων. Η εξέταση τριών κλάδων – γεωργία, τουρισμός και ενέργεια – αποπειράται να διαγνώσει τα ανοικτά ερωτήματα που απορρέουν από τον τρόπο διακυβέρνησης που διαγράφεται στο Χωροταξικό και να εκτιμήσει τα όρια της αποτελεσματικότητας του καθώς και την εφικτότητα της χρηστής διακυβέρνησης της Κρήτης. Υπογραμμίζει ότι το τελικό αποτέλεσμα και η συλλογική ταυτότητα της Κρήτης εξαρτώνται κρίσιμα από τις δυναμικές ισορροπίες μεταξύ όλων των συστατικών μερών/δρώντων με βαρύνοντα τον ρόλο της επίσημης κυβέρνησης, των επαϊόντων και της δυναμικής της κοινωνίας των πολιτών.

Η εισήγηση ολοκληρώνεται με μια προσωπική αποτίμηση των διαρκών προτεραιοτήτων για μια αειφορική απόκριση στην πρόκληση της διακυβέρνησης της Κρήτης που θα διασφαλίζει τη μοναδικότητα των πολλαπλών τόπων, τρόπων και χρόνων της Κρήτης με κυρίαρχη αυτή της άσκησης της Αριστοτελικής φρόνησης στη λήψη αποφάσεων.

**Μιχάλης Δαμανάκης**  
Ομότιμος καθηγητής Π.Κ.

## **Οι Κρήτες της Διασποράς και η Σχέση τους με την Κρήτη**

---

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Αντικείμενο της εισήγησης είναι η παρουσίαση της οργάνωσης των Κρητών της Διασποράς σε πρωτοβάθμιες και δευτεροβάθμιες εθνικοτοπικές οργανώσεις και στο παγκόσμιο Συμβούλιο Κρητών και η συζήτηση της σχέσης αυτών των οργανώσεων με την Κρήτη.

Ως φόντο, ωστόσο, λειτουργεί η Ελληνική Διασπορά, εν γένει, και η οργανωτικές δομές της, μέρος των οποίων αποτελεί και η οργανωμένη Κρητική Διασπορά.

Η εισήγηση, λοιπόν, δομείται σε τρία μέρη.

Στο πρώτο σκιαγραφούνται, μετά από τις εντελώς απαραίτητες εννοιολογικές αποσαφηνίσεις, οι μορφές της Νεοελληνικής Διασποράς και οι σημαντικότερες οργανωτικές δομές της. Σε αυτές εντάσσονται και οι αυτό-οργανώσεις των Κρητών οι οποίες, ωστόσο, περιγράφονται αναλυτικότερα, με παραδείγματα κυρίως από τις ΗΠΑ, την Ευρώπη και την Αυστραλία.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται και σχολιάζονται επιλεγμένες κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές δραστηριότητες των οργανώσεων των Κρητών της Διασποράς από τις οποίες αναδύεται η σχέση μεταξύ αυτών των οργανώσεων, από τη μια, και θεσμών και φορέων της Κρήτης, από την άλλη.

Στο πλαίσιο αυτό παρουσιάζεται και σχολιάζεται, επίσης, η σχέση του Παγκόσμιου Συμβουλίου Κρητών με το Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Στο τρίτο μέρος, τέλος, επιχειρείται μια κριτική συζήτηση της σχέσης μεταξύ Κρητών της Διασποράς και Κρήτης και των προοπτικών αυτής της σχέσης- για παράδειγμα συνεργασία μεταξύ του Παγκόσμιου Συμβουλίου Κρητών και του Κ.Ε.ΜΕ/ΕΔΙΑΜΜΕ.

**Δρ ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΡΟΜΠΟΝΑΣ**

Μουσείο Φυσικής Ιστορίας

**Περιβαλλοντική Νομοθεσία και Κοινωνία: Ευαισθητοποίηση για την άσκηση δίωξης για εγκλήματα κατά της άγριας ζωής και ανάδειξη της περιβαλλοντικής ευθύνης σε περιοχές του Δικτύου NATURA 2000 στην Κρήτη**

---

**ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Το έργο LIFE NATURA THEMIS (LIFE14/GIE/GR/000026) είναι ένα πενταετές πρόγραμμα (Οκτώβριος 2015 – Σεπτέμβριος 2020) που αφορά στην ευαισθητοποίηση για την άσκηση δίωξης για εγκλήματα κατά της άγριας ζωής και την ανάδειξη της περιβαλλοντικής ευθύνης για την αντιμετώπιση ζημιών έναντι της βιοποικιλότητας σε περιοχές του Δικτύου NATURA 2000 στην Κρήτη. Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή/EASME και απευθύνεται σε Δικαστές, Εισαγγελείς, Δικηγόρους, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, δημόσιες αρχές με προανακριτικές αρμοδιότητες, κοινωνικές ομάδες που δραστηριοποιούνται σε περιοχές του Δικτύου Natura 2000 και το ευρύ κοινό. Συντονιστής Δικαιούχος του προγράμματος είναι το Πανεπιστήμιο Κρήτης - Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης (ΜΦΙΚ) και εταίροι είναι το Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας – ΣΥΓΑΠΕΖ, η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ), ο Δικηγορικός Σύλλογος Χανίων (ΔΣΗ) και ο Δικηγορικός Σύλλογος Ηρακλείου (ΔΣΗ). Στο πλαίσιο του έργου LIFE Natura Themis το Πανεπιστήμιο Κρήτης – Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης (ΜΦΙΚ) διενήργησε έρευνα βάσης στην Κρήτη, με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων, προκειμένου να αποτιμηθεί η στάση και η συμπεριφορά συγκεκριμένων ομάδων του τοπικού πληθυσμού του νησιού, σε σχέση με το περιβαλλοντικό έγκλημα και την περιβαλλοντική ευθύνη. Στην παρουσίαση θα γίνει αναλυτική παρουσίαση των απόψεων των ομάδων-στόχου του έργου LIFE14/GIE/GR/000026 – LIFE Natura Themis, οι οποίες αντικατοπτρίζονται στις απαντήσεις του δείγματος στα ερωτηματολόγια που παράχθηκαν για τον σκοπό αυτό. Οι απαντήσεις αφορούν σε συγκεκριμένες κοινές ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου, μέσω των οποίων έγινε προσπάθεια να αποτυπωθούν και αξιολογηθούν: 1. Οι γνώσεις των ερωτωμένων σχετικά με το Δίκτυο NATURA 2000. 2. Οι γνώσεις των ερωτωμένων σχετικά με την περιβαλλοντική νομοθεσία, εθνική και ευρωπαϊκή. 3. Η αξιολόγηση εκ μέρους των ερωτωμένων της εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, καθώς και της αποτελεσματικότητας της δίωξης του περιβαλλοντικού εγκλήματος. 4. Η στάση των ερωτωμένων έναντι των περιβαλλοντικών αυθαιρεσιών γενικότερα. 5. Ο βαθμός εμπιστοσύνης των ερωτωμένων προς τους φορείς της Δικαιοσύνης, της Διοίκησης και της Πολιτικής, σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας.

**Γιάννης Λιονάκης**, Πρόεδρος της Οργάνωσης «Εσύ Πρώτα» Ηρακλείου  
**Γεώργιος Καραβιώτης**, Πρόεδρος «Τροχοπρόληψης» Πρωτοβουλίας Πολιτών Ρεθύμνου για την Πρόληψη των Τροχαίων Ατυχημάτων  
**Μηνάς Σαματάς** Καθηγητής ΠΚ, Αντιπρόεδρος «Τροχοπρόληψης»

### **Συνεδρία για τα ΤΡΟΧΑΙΑ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ στην Κρήτη: Κριτική προσέγγιση σ' έναν τραγικό απολογισμό**

---

Προεδρεύων: **Μηνάς Σαματάς**, Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας Π, Αντιπρόεδρος «Τροχοπρόληψης»

**1. Γιάννης Λιονάκης**, Πρόεδρος της Οργάνωσης «Εσύ Πρώτα» Ηρακλείου

**Στατιστικά Στοιχεία ενός ακήρυχτου πολέμου της ασφάλτου στην Κρήτη**

**2. Γεώργιος Καραβιώτης**, Πρόεδρος «Τροχοπρόληψης» Πρωτοβουλίας Πολιτών Ρεθύμνου για την Πρόληψη των Τροχαίων Ατυχημάτων

**Τροχαία ατυχήματα : Προσεγγίζοντας το πρόβλημα και τις ιδιαιτερότητές του στην Κρήτη.**

**3. Μηνάς Σαματάς** Καθηγητής ΠΚ, Αντιπρόεδρος «Τροχοπρόληψης»

**Τροχαία Ατυχήματα στην Κρήτη και η Κοινωνία των Πολιτών**

**Περίληψη:** Στο θεματικό αυτό τραπέζι θα παρουσιαστούν: α. τα δεδομένα των θανατηφόρων τροχαίων ατυχημάτων στην Κρήτη των τελευταίων ετών, συγκριτικά κατά νομό και κατά περιφέρεια, β. θα αναλυθούν τα αίτια και οι συνέπειες των τροχαίων ατυχημάτων, ιδιαίτερα στην Κρήτη, γ. θα σχολιαστεί το Στρατηγικό Σχέδιο της Περιφέρειας Κρήτης για τη Βελτίωση της Οδικής Ασφάλειας στην Κρήτη, δ. θα προβληθεί ο αγώνας των εθελοντικών ομάδων πρόληψης των τροχαίων ατυχημάτων, και τέλος ε. θα κατατεθούν προτάσεις επίλυσης του τραγικού αυτού προβλήματος

**ΜΗΝΑΣ ΣΑΜΑΤΑΣ** Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας ΠΚ

**ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΔΡΑΚΟΣ** Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό Τμήμα Οικονομικών Επιστημών ΠΚ

### **Έρευνα βιοτικού επιπέδου φοιτητών σε Ρέθυμνο και Ηράκλειο**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Θα παρουσιάσουμε τα πρώτα αποτελέσματα της διαδικτυακής έρευνας που διεξάγουμε μέσω της ιστοσελίδας της ΣΚΕ και με την υποστήριξη της Μονάδας Ερευνών Κοινής Γνώμης (Μ.Ε.Κ.Γ.) Πανεπιστημίου Κρήτης. Η έρευνα μας απευθύνθηκε πρωτίστως στους προπτυχιακούς φοιτητές και φοιτήτριες του Πανεπιστημίου Κρήτης που μένουν κυρίως μακριά από την οικογένειά τους στις δύο πόλεις του Ηρακλείου και Ρεθύμνου και στοχεύει να διερευνήσει τις απόψεις τους για τις συνθήκες- διαβίωσης και την ποιότητα ζωής τους στις δύο αυτές πόλεις.

**Βαγγέλης Τζουβελέκας**, Καθηγητής Τμ. Οικονομικών Επιστημών, Διευθυντής της Μονάδας Έρευνας Αγοράς και Κοινής Γνώμης/Κέντρο Ερευνών και Μελετών.

**Κωστής Πηγουνάκης**, ΕΔΙΠ Τμ. Οικονομικών Επιστημών, Μέλος της Μονάδας Έρευνας Αγοράς και Κοινής Γνώμης/Κέντρο Ερευνών και Μελετών.

**Περικλής Δράκος**, ΕΔΙΠ Τμ. Οικονομικών Επιστημών, Μέλος της Μονάδας Έρευνας Αγοράς και Κοινής Γνώμης/Κέντρο Ερευνών και Μελετών.

**Μανόλης Βέργης**, Υπ. Διδάκτορας Τμ. Οικονομικών Επιστημών

### **Η αγορά εργασίας στην Κρήτη. Χαρακτηριστικά, μετασχηματισμοί και τάσεις: ευρήματα της ποσοτικής έρευνας**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η αγορά εργασίας της Κρήτης παρουσιάζει χαρακτηριστικά που διαφοροποιούνται σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα. Παράγοντες όπως το μέγεθος του νησιού, το κλίμα, η τουριστική ανάπτυξη και η ύπαρξη ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στα αστικά κέντρα του νησιού επηρεάζουν την αγορά εργασίας και, συνδυαζόμενοι με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, δημιουργούν ιδιαίτερες συνθήκες. Στο πλαίσιο της Έργου «Περιφερειακός Μηχανισμός Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας» της Περιφέρειας Κρήτης επιχειρείται η καταγραφή αυτών των ιδιαίτερων συνθηκών καθώς και η παρακολούθηση της εξέλιξης της αγοράς εργασίας για την πενταετία 2016-2021. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται τα πρώτα αποτελέσματα των ποσοτικών ερευνών που διενεργήθηκαν κατά τον πρώτο χρόνο του Έργου.

**ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ** Σχολή Ικάρων, ΆΠΘ Οικονομικού Τμήματος ΝΟΠΕ, Μεταπτυχιακό Μάρκετινγκ (Ιδιωτικό Πανεπιστήμιο Βαλένθιας Ισπανίας).

**ANNA ΒΕΛΕΓΡΑΚΗ:** Πανεπιστήμιο Κρήτης, Π.Τ.Δ.Ε., Μεταπτυχιακό Πανεπιστήμιο Αιγαίου Τμήμα Προσχολικής Αγωγής.

---

### **Κρήτη: Προσφυγικό ζήτημα και εκπαιδευτικές πολιτικές**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Υπάρχει συγκεκριμένος αριθμός προτύπων εκπαιδευτικών πολιτικών που αφορούν την εκπαίδευση των ανήλικων προσφύγων και την ενσωμάτωσή τους στο εκπαιδευτικό γίγνεσθαι. Επιγραμματικά αναφέρονται το πρότυπο της ενσωμάτωσης, της αφομοίωσης, της αντιρατσιστικής προσέγγισης, της πολυπολιτισμικής προσέγγισης, και της διαπολιτισμικής προσέγγισης. Είναι επιτακτική ανάγκη, να υιοθετηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το πρότυπο που θα ακολουθήσουν οι χώρες της ΕΕ, καθόσον, η ιδιότητα του ευρωπαίου πολίτη υπεισέρχεται αυτοδίκαια και στους ανήλικους πρόσφυγες, ως εκ τούτου είναι αναγκαίο να υπάρξουν εκείνες οι ευρωπαϊκές πολιτικές που θα υλοποιήσουν με ενιαίο τρόπο την εν λόγω εκπαίδευση.



**Προβολή και Συζήτηση ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ:**

Του **Ματθαίου Καπετανάκη** , Δημοσιογράφου, Απόφοιτου ΠΜΣ Κοινωνιολογίας ΠΚ

### **«ΣΑΟΡ: ΜΙΑ ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ»**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Πρόκειται για ντοκιμαντέρ που ακολουθεί το κίνημα ΣΑΟΡ κατά των πλειστηριασμών στο Ρέθυμνο από την ειρηνική διαμαρτυρία στο δικαστικό μέγαρο, μέχρι τις προσαγωγές, τα επεισόδια και τις διαδικασίες πλειστηριασμού σε σπίτια οφειλετών, αλλά και τις συλλήψεις μελών του για την απαγωγή επιχειρηματία.

**Στο πάνελ με Μυλωνάκη**

**Στυλιανός – Ιωάννης Τζαγκαράκης**, Δρ Πολιτικής Επιστήμης, ΠΚ,  
**Ηλίας Σ. Παππάς**, Υποψ. Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης, ΠΚ,

---

**Οι επιπτώσεις της Κρίσης σε Κρήτη, Κύπρο και Μάλτα : Μια συγκριτική ανάλυση.**

---

**ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η Νότια Ευρώπη αποτέλεσε μια περιοχή της επονομαζόμενης περιφέρειας της Ευρωζώνης που δέχτηκε σοβαρά πλήγματα από την πρόσφατη οικονομική κρίση. Τα Νησιά της δεν θα μπορούσαν να αποτελούν εξαίρεση αυτού του φαινομένου. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό το βιοτικό επίπεδο και την παραγωγική διάρθρωση των νήσων της Μεσογείου, παρά τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα. Στην παρούσα ανάλυση εξετάζονται, μέσα από μια συγκριτική προσέγγιση, οι διαστάσεις της κρίσης στην Κρήτη, την Κύπρο και την Μάλτα.

**Μαρίνα Τζακώστα** είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Γλωσσικής Ανάπτυξης και Αγωγής του Παιδιού της Προσχολικής Ηλικίας στο Π.Τ.Π.Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης.

**Ελευθερία Μπετεινάκη** είναι τελειόφοιτη του Π.Τ.Π.Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης.

## **Η κρητική διάλεκτος ως εργαλείο γλωσσικής διδασκαλίας και αφύπνισης της πολιτισμικής ταυτότητας**

---

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Διάφορες μελέτες διερευνούν το ρόλο των γλωσσικών ποικιλιών/ διαλέκτων στην γλωσσική ανάπτυξη, τον γλωσσικό εμπλουτισμό και, γενικότερα, την καλλιέργεια της μεταγλωσσικής ενημερότητας των μαθητών (βλ. Adger et al. 2007, Ντίνας & Ζαρκογιάννη 2009, Τσιπλάκου & Χατζηιωάννου 2010). Μάλιστα, το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση προάγουν την επικοινωνιακή χρήση της γλώσσας και έμμεσα ενθαρρύνουν τη χρήση και διδασκαλία των νεοελληνικών διαλέκτων (Υπουργική Απόφαση Γ2/21072β ΦΕΚ 304/τ. Β'/13-3-2003, Υπουργική Απόφαση Γ2/21072α ΦΕΚ 303/τ. Β'/13-3-2003). Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών (2011) υπογραμμίζει την ανάγκη χρήσης και διδασκαλίας των νεοελληνικών διαλέκτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση με απώτερο στόχο τη διατήρηση και διάδοση της γλωσσικής κληρονομιάς. Σε προηγούμενες μελέτες των Τζακώστα & Καψάσκη (2016) και Τζακώστα (2015) διερευνήθηκαν οι στάσεις εκπαιδευτικών και μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη διδασκαλία και τη χρήση των διαλέκτων. Εκπαιδευτικοί και μαθητές κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο με 20 ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού ώστε να επιτύχομε ποσοτικές και ποιοτικές αναλύσεις των απαντήσεων. Παρά το γεγονός ότι στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχοντες στην έρευνα (εκπαιδευτικοί N=30, μαθητές N=50) δήλωναν διαλεκτόφωνοι/φυσικοί ομιλητές μιας διαλέκτου (70% κρητική διάλεκτος, 30% βόρεια ιδιώματα/ κυπριακή), ήταν αρκετά σκεπτικοί σχετικά με το κατά πόσο θα μπορούσε να ενσωματωθεί η διδασκαλία των γλωσσικών ποικιλιών και διαλέκτων στα σχολεία. Μάλιστα, οι μαθητές υποστήριξαν ότι παρά τις καταρχήν θετικές στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στη χρήση των διαλέκτων, οι εκπαιδευτικοί υιοθετούν μια πολύ ρυθμιστική και αποθαρρυντική στάση ως προς τη χρήση των διαλέκτων. Είναι αξιοσημείωτο ότι κάποιοι συμμετέχοντες, τόσο εκπαιδευτικοί όσο και μαθητές, θεωρούν ότι οι διάλεκτοι είτε είναι 'κατώτερες' από την ΚΝΕ ή συνιστούν 'δεύτερες μορφές' της ΚΝΕ και δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως πρότυπο για την εκμάθηση του γραπτού λόγου ο οποίος πρέπει να είναι 'επιμελημένος, προσεγμένος και σοβαρός'. Στην παρούσα συζήτηση, θα παρουσιάσουμε δεδομένα σπουδαστών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (N=<200) και φυσικών ομιλητών (N=<100) στους οποίους διανεμήθηκε το ίδιο ερωτηματολόγιο και οι οποίοι προέρχονται από ποικίλα διαλεκτικά περιβάλλοντα. Όλες οι ομάδες καταλήγουν σε ανάλογα συμπεράσματα με αυτά των Καψάσκη & Τζακώστα (2016) και Τζακώστα (2015). Το βασικό συμπέρασμα, ωστόσο, στην παρούσα έρευνα είναι ότι οι φυσικοί ομιλητές των γλωσσικών ποικιλιών της Κρήτης ανεξαρτήτως βαθμίδας εκπαίδευσης ή μορφωτικού επιπέδου ανάγουν τη χρήση της 'ντοπιολαλιάς' τους και τη συστηματική διδασκαλία της σε μείζονα παράγοντα διατήρησης της γλωσσικής παράδοσης και της πολιτισμικής κληρονομιάς γενικότερα και θεωρούν θεμελιώδη την ένταξη των διαλέκτων στη γλωσσική διδασκαλία. Στο πλαίσιο αυτό, θα προχωρήσουμε σε συγκεκριμένες προτάσεις ενσωμάτωσης των γλωσσικών ποικιλιών στην εκπαίδευση οι οποίες προκύπτουν από τα δεδομένα των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Ενδεικτική βιβλιογραφία Καψάσκη, Α. & Μ. Τζακώστα. 2016. Στάσεις καθηγητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη χρήση και τη διδασκαλία των νεοελληνικών διαλέκτων στο σχολείο. Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 36. Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ & Τμήμα Φιλολογίας, Α.Π.Θ. 161-174. Ντίνας, Κ. & Ζαρκογιάννη, Ε.Χ. 2009. Διδακτική αξιοποίηση των νεοελληνικών διαλέκτων. Η περίπτωση του ιδιώματος Αφάντου Ρόδου. Θεσσαλονίκη, University Studio Press. Τσιπλάκου, Σ. & Χατζηιωάννου, Ξ. 2010. Η διδασκαλία της γλωσσικής ποικιλότητας: μια διδακτική παρέμβαση. Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 30. 617-629.

**Δρ Καψάσκη Αγγελική** είναι Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό ( ΣΕΠ ) στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης και υπηρετεί ως Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων νομού Ρεθύμνου από το 2003 μέχρι σήμερα .

## **ΒΑΣΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥΣ**

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Στο στρογγυλό αυτό τραπέζι του οποίου είναι συντονίστρια η Αγγελική Καψάσκη και σχολιαστής ο Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης Κρήτης, Γ.Τερζάκης, θα παρουσιαστούν δεδομένα και θα συζητηθούν βασικά προβλήματα της Εκπαίδευσης στην Κρήτη και η αντιμετώπισή τους από την Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Κρήτης και Σχολικούς Συμβούλους Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης . Συγκεκριμένα θα συζητηθούν τα εξής : 1. Ζητήματα εκπαίδευσης αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στην Κρήτη Δρ. Περικλειδάκης Γ. , Προϊστάμενος Επιστημονικής και Παιδαγωγικής Καθοδήγησης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Κρήτης 2. Σχολική διαρροή στην Κρήτη : Το πρόβλημα και καλές πρακτικές αντιμετώπισης Δρ Καψάσκη Αγγελική, Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων Ρεθύμνου, Μέλος ΣΕΠ Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου 3. Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση και σύνδεση με την αγορά εργασίας στην Κρήτη: Το πιλοτικό πρόγραμμα Μαθητείας των ΕΠΑΛ Τζωρτζάκης, Ιωάννης, Σχολικός Σύμβουλος Πολιτικών Μηχανικών, Αρχιτεκτόνων και Τοπογράφων Μηχανικών της Περιφέρειας Κρήτης και Κυκλάδων, επιστημονικός συνεργάτης της ΑΣΠΑΙΤΕ 4. Το πρόβλημα της σχολικής βίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση στην Κρήτη: Καλές πρακτικές αντιμετώπισης Γώγουλος, Γ., Σχολικός Σύμβουλος Πληροφορικής Δυτικής Κρήτης 5. Κοινότητες μάθησης στα σχολεία: Το διαπεριφερειακό δίκτυο αγωγής υγείας. Ανδρεάδου Χαρίκλεια, Σχολική Σύμβουλος 3ης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Δημοτικής Εκπαίδευσης Χανίων

**15:00-16:30** Παράλληλη Συνεδρία 3Α: **ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Βασικά Προβλήματα της εκπαίδευσης στην Κρήτη και η αντιμετώπισή τους**  
**Αίθουσα Α2-2 Τμήμα Οικονομικών Επιστημών**  
Προεδρεύων: **Γεώργιος Τερζάκης**, Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης Κρήτης

**1.** Δρ. **Γιώργος Περικλειδάκης**, Προϊστάμενος Επιστημονικής και Παιδαγωγικής Καθοδήγησης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Κρήτης , ΣΕΠ ΕΑΠ

#### **Ζητήματα εκπαίδευσης αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στην Κρήτη**

Για τους μαθητές παιδιά μεταναστών ή προσφύγων, για τα παιδιά που παλιννόστησαν με τους γονείς τους και για τα παιδιά Ρομά, η κοινή συνισταμένη είναι η υποστήριξη στο σχολείο, για να γεφυρωθεί η γλωσσική/πολιτισμική απόσταση ανάμεσα στο σχολείο και στο σπίτι. Με την εισήγησή μας θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μία εικόνα πώς υποστηρίχτηκαν οι μαθητές αυτοί στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στην Κρήτη κατά το σχολικό έτος 2016 – 2017. Δηλαδή, με τι εκπαιδευτικές δομές και με ποια βοηθητικά/υποστηρικτικά μέσα υποστηρίζονται από το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, ιδιαίτερα στο νησί μας, οι μαθητές που λόγω γλωσσικής και πολιτισμικής προέλευσης, δεν μπορούν να συμβαδίσουν με τα παιδιά που είναι φυσικοί ομιλητές της ελληνικής γλώσσας. Τα παιδιά αυτά αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες να κατανοήσουν και να χειριστούν τον σχολικό λόγο, όπως αυτός εκφράζεται προφορικά και

γραφτά στο μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας και σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών. Θα καταβληθεί προσπάθεια να αποτυπωθούν και να παρουσιαστούν οι αδυναμίες και τα προβλήματα που υπάρχουν στην εκπαίδευση των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών σήμερα στην Κρήτη.

**2. Δρ Αγγελική Καψάσκη, Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων Ρεθύμνου, ΣΕΠ ΕΑΠ Σχολική διαρροή στην Κρήτη : Το πρόβλημα και καλές πρακτικές αντιμετώπισης**  
**Περίληψη**

Στην εισήγηση αυτή θα ξεκινήσουμε από τον εννοιολογικό προσδιορισμό των όρων σχολική διαρροή και πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και θα αναφερθούμε στους δείκτες και τον τρόπο καταγραφής των φαινομένων αυτών στην Ελλάδα και από την Eurostat. Ακολούθως θα παρουσιαστούν τα σχετικά ποσοστά σχολικής διαρροής στην περιφέρεια της Κρήτης σήμερα και θα γίνουν συγκρίσεις με τα ποσοστά, που παρατηρούνται στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού της Ελληνικής επικράτειας και συσχετίσι τους με τα ποσοστά άλλων Ευρωπαϊκών χωρών . Θα επιχειρηθεί επίσης να καταγραφεί η εξέλιξη του προβλήματος από το 2007 μέχρι σήμερα και να δοθούν στοιχεία για το φαινόμενο αυτό στην Κρήτη στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο και τις διαφοροποιήσεις του ανά περιφερειακή ενότητα το 2013-2016. Δεδομένα θα αντληθούν από μελέτες του Παρατηρητηρίου μετάβασης στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και την Αγορά Εργασίας του Π.Ι., του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, του ΚΑΝΕΠ της Γ.Σ.Ε.Ε. καθώς και από τη EUROSTAT, το CEDEFOP και τις πρόσφατες Εκθέσεις παρακολούθησης της Εκπαίδευσης στη χώρα μας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο τέλος θα γίνει αναφορά στις αιτίες του φαινομένου και θα αναπτυχθούν μέτρα που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπιση του και καλές πρακτικές που προτείνουμε για την αντιμετώπιση του προβλήματος στην Κρήτη.

**3. Μαρία Βελιμβασάκη, Μηχανολόγος 2ου ΕΠΑΛ Ηρακλείου, Ομάδα Υποστήριξης Μαθητείας ΠΔΕ Κρήτης**  
**Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση και σύνδεση με την αγορά εργασίας στην Κρήτη: Το πιλοτικό πρόγραμμα Μαθητείας των ΕΠΑΛ**  
**Περίληψη**

Στην εισήγηση αυτή θα μιλήσουμε για την σημασία των ΕΠΑΛ και την σύνδεση της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, τη μαθητεία. Αυτή ορίζεται ως ένα εκπαιδευτικό σύστημα, όπου ο μαθησιακός χρόνος εναλλάσσεται με το χώρο εργασίας και την εκπαιδευτική δομή. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο μαθητευόμενος να αμείβεται βάσει νόμου και να καλύπτεται ασφαλιστικά από τον εργοδότη μέσω σύμβασης.

Η μαθητεία στην Ελλάδα διεξάγεται από τα ΕΠΑΛ , τα ΙΕΚ και την ΕΠΑΣ/ΟΑΕΔ. Ιδιαίτερο βάρος στην εισήγηση δίνεται στην διεξαγωγή της μέσω των ΕΠΑΛ και στους λόγους που πρέπει ο μαθητής να επιλέξει ένα επαγγελματικό λύκειο. Η μαθητεία στα ΕΠΑΛ περιλαμβάνει δυο φάσεις ειδικοτήτων για τις οποίες παρουσιάζονται τα ποσοστά των μαθητευομένων που εγγράφησαν το 2016 στην Κρήτη. Υλοποιείται από το Υπουργείο Παιδείας κι εποπτεύεται από το ΕΠΑΛ το οποίο συνεργάζεται με τον διευθυντή του Κέντρου Προώθησης Απασχόλησης (ΚΠΑ) του ΟΑΕΔ .Το ΕΠΑΛ έχει την ευθύνη των εργοδοτών ενώ η τοποθέτηση των μαθητευομένων γίνεται από κοινού με τα ΕΠΑΛ , τα Εκπαιδευτικά Κέντρα και τον ΟΑΕΔ.

Τέλος οι απόφοιτοι της μαθητείας λαμβάνουν πτυχίο ειδικότητας κι επαγγελματικής κατάρτισης κι εκπαίδευσης μετά από αξιολόγηση σύμφωνα με τα άρθρα 11 και 43 του νόμου 4186/2013. Σημαντικό στοιχείο θεωρείται ότι η δαπάνη, πιστώνεται από το ΕΣΠΑ σε ειδικό λογαριασμό του ΥΠΕΘ. Αυτό σε σχέση και με τα όσα έχουν ειπωθεί παραπάνω καθιστούν τη μαθητεία ιδιαίτερα ελκυστική, καινοτόμο αλλά και δημιουργό εξειδικευμένων εργαζόμενων.

**4. Δρ Αθηνά Ντούλια, Σχολική Σύμβουλος 1ης Περιφέρειας Δ.Ε. Χανίων**

**Το πρόβλημα της σχολικής βίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση στην Κρήτη: Καλές πρακτικές αντιμετώπισης**

**Περίληψη**

Η σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, όπως έχει διαμορφωθεί από τις τρέχουσες κοινωνικο-οικονομικές, πολιτικές και εκπαιδευτικές συνθήκες, έχει επηρεάσει νευραλγικούς θεσμούς της κοινωνίας μας, όπως είναι το σχολείο και η οικογένεια με αποτέλεσμα την εμφάνιση προβλημάτων που σχετίζονται με τη συμπεριφορά των ατόμων που απαρτίζουν τους θεσμούς αυτούς. Η εμφάνιση διαφόρων περιστατικών και προβλημάτων εντός των σχολικών κοινοτήτων οδήγησε στην αναγκαιότητα ανάληψης καινοτόμων πρωτοβουλιών τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Στην παρούσα εισήγηση θα παρουσιαστούν καλές πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης φαινομένων σχολικής βίας μεταξύ των οποίων η δημιουργία και δράση της διεπιστημονικής Ομάδας **Προλαμβάνω**, η οποία συστήθηκε το Σεπτέμβριο του 2012 υπό την αιγίδα της ΠΔΕ Κρήτης και δραστηριοποιήθηκε στην Περιφερειακή Ενότητα Χανίων, αποτελώντας μια εκπαιδευτική και κοινωνική τοπική καινοτομία με στόχο την πρόληψη φαινομένων ενδοσχολικής βίας και επιθετικότητας, την εκτόνωση μιας μη επιθυμητής συμπεριφοράς, καθώς και τη δημιουργία ενός τέτοιου πλαισίου που ευνοεί τη δημιουργία συνεργατικών και υγιών φιλικών δεσμών μεταξύ των μαθητών. Μέσα από τη φιλοσοφία και τη δράση της Ομάδας θα αναδειχθεί και η συμβολή της στη διαμόρφωση μιας κουλτούρας πρόληψης στα σχολεία των Χανίων. Επίσης, θα παρουσιαστεί η ετήσια υλοποίηση του **προγράμματος KIVA** σε εκπαιδευτικούς του νομού Χανίων, καθώς και η διάχυση του επιστημονικού και παιδαγωγικού υλικού του Υπουργείου Παιδείας που αποτέλεσε βάση για τη δημιουργία καινοτόμων δράσεων και προσεγγίσεων στα σχολεία.

**5. Χαρίκλεια Ανδρεάδου, Σχολική Σύμβουλος 3ης Περιφέρειας Δ.Ε. Χανίων.**

**Κοινότητες Μάθησης στα σχολεία της Κρήτης: το (Δια)Περιφερειακό Δίκτυο Αγωγής Υγείας «Ασφάλεια στο Διαδίκτυο»**

Στον Ελλαδικό χώρο, η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση της σχολικής κοινότητας (μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικοί) σε θέματα ασφαλούς πλοήγησης στο Διαδίκτυο και εθισμού στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, γίνεται συνήθως μέσω δια ζώσης ή εξ αποστάσεως βραχύχρονων επιμορφωτικών σεμιναρίων -εκτός προγράμματος σπουδών- και παροχής/ανάρτησης εκπαιδευτικού και ενημερωτικού υλικού είτε από το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο, είτε από Σχολικούς Συμβούλους Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης, ΚΕ.ΠΛΗ.NET και Διευθύνσεις Εκπαίδευσης, είτε από φορείς όπως το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου, η Ελληνική Αστυνομία, η Μονάδα Εφηβικής Υγείας.

Η απόφαση να δημιουργηθεί ένα Θεματικό Δίκτυο Σχολικών Μονάδων, προτείνοντας μια ολόπλευρη προσέγγιση του ζητήματος 'Ασφάλεια στο Διαδίκτυο', ελήφθη το σχολικό έτος 2014-15 με τη συνεργασία στελεχών της εκπαίδευσης (σχολικών συμβούλων ΠΕ70 και ΠΕ19, διευθυντών σχολείων) και εκπαιδευτικών και την ίδρυση αρχικά Περιφερειακών Θεματικών Δικτύων στις Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης Κεντρικής Μακεδονίας και Δυτικής Ελλάδας αλλά και την δια πρωτοκόλλων συνεργασία μεταξύ τους σε Διαπεριφερειακό



Θεματικό Δίκτυο. Από το σχολικό έτος 2015-16, σε Περιφερειακό και Διαπεριφερειακό επίπεδο, συμμετέχει στο Θεματικό Δίκτυο και η εκπαιδευτική κοινότητα της Κρήτης.

Έτσι, δημιουργήθηκε αρχικά ένα Θεματικό Δίκτυο Δημοτικών σχολείων και στη συνέχεια και Γυμνασίων-Λυκείων, πιλοτικά από το 2016-17, με σκοπό να γίνει πεδίο για γόνιμο προβληματισμό, επιμόρφωση, συνεργασία και ανταλλαγή ιδεών ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και σε εξειδικευμένους επιστήμονες στο χώρο των ΤΠΕ για ένα δημιουργικό και ασφαλές Διαδίκτυο. Σημαντικοί στόχοι του Δικτύου είναι η δημιουργία κοινοτήτων μάθησης (δια ζώσης και διαδικτυακών) εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών και η υλοποίηση εκπαιδευτικών δράσεων ετήσιας διάρκειας ενταγμένων στα προγράμματα σπουδών. Τα καινοτομικά στοιχεία αυτής της εκπαιδευτικής δικτύωσης εντοπίζονται στο *πλαίσιο συνεργασίας* διαφορετικών ειδικοτήτων μεταξύ τους (τόσο σε επίπεδο στελεχών όσο και σε επίπεδο εκπαιδευτικών) σε τοπικό, περιφερειακό και διαπεριφερειακό πλαίσιο, στην *προαιρετικότητα* ένταξης κάθε Περιφέρειας Σχολικού Συμβούλου και κάθε σχολικής μονάδας στο Δίκτυο, κατόπιν συλλογικής απόφασης του Συλλόγου Διδασκόντων με την αποδοχή του ιδρυτικού καταστατικού του Θεματικού Δικτύου, στην *αυτονομία επιλογής και υλοποίησης βιωματικών δράσεων* από τους εκπαιδευτικούς και μαθητές που συμμετέχουν, στη *δημιουργία Αποθετηρίου Εκπαιδευτικών Πρακτικών* με την αποστολή παραδοτέων έργων από τις σχολικές μονάδες ([www.isecurenet.sch.gr](http://www.isecurenet.sch.gr)), στο *μεικτό μοντέλο επιμόρφωσης* των εμπλεκόμενων, στις *διασχολικές/διαπεριφερειακές συνεργασίες* στις εκπαιδευτικές δράσεις.

**6. Δρ Αντιγόνη Σαρακινιώτη**, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια ΕΠΑ Πανεπιστημίου Κύπρου, Δρ **Πολυχρόνης Σιφακάκης**, Σχολικός Σύμβουλος στην 1η Περιφέρεια Δ.Ε. Ηρακλείου

**Αποτελεσματικότητα, ισότητα και «επιλογή σχολείου»: Ανάγκες και προοπτικές εκπαιδευτικής συμπερίληψης στις τοπικές κοινωνίες**

**Περίληψη:** Η εργασία θέτει το θέμα των «άτυπων» πρακτικών «επιλογής σχολείου» από την οικογένεια, όπως αυτές μπορούν να καταγραφούν σήμερα στο ελληνικό πλαίσιο, σε σχέση με τις πολιτικές για την προώθηση μέτρων και παρεμβάσεων ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας και της ισότητας στα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα (European Commission, 2006). Η αναλυτική εστίαση της μελέτης μας αφορά τη συστηματική διερεύνηση των πραγματώσεων των πολιτικών αυτών στα τοπικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα μάθησης και εκπαιδευτικής συμπερίληψης. Η επιθυμία των οικογενειών να ελέγχουν την ποιότητα της εκπαίδευσης των παιδιών τους και να διασφαλίζουν την πρόσβασή τους σε σχολεία με υψηλή αναγνώριση στην τοπική κοινωνία μεταφράζεται σε στρατηγικές που υιοθετούν συστηματικά, προκειμένου να υπερβούν τους χωροταξικούς καθορισμούς που θέτει ο νόμος για τις εγγραφές των μαθητών στα σχολεία της περιοχής τους. Το φαινόμενο αυτό εκδηλώνεται εντονότερα σε περιοχές με συγκέντρωση μαθητών από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες π.χ. κέντρα ή παρυφές των πόλεων με κατοίκους ρομά. Τα σχολεία εκεί βρίσκονται αντιμέτωπα με τη διαχείριση πλήθους ζητημάτων με κυρότερα τα οργανωτικά προβλήματα διαχείρισης του μαθητικού πληθυσμού της περιοχής ανάλογα με το διαθέσιμο δυναμικό των σχολικών μονάδων, τον κίνδυνο της «γκετοποίησης» σχολείων και της συστηματικής διαρροής μαθητών και τέλος την ενίσχυση των διακρίσεων και τη συνολική επιβάρυνση του βαθμού συμπεριληπτικότητας και ανεκτικότητας στην τοπική κοινωνία. Τα δεδομένα που θα παρουσιαστούν προέρχονται από συνεντεύξεις με στελέχη εκπαίδευσης, εκπαιδευτικούς και μέλη συλλόγων γονέων στις πόλεις του Ηρακλείου και της Πάτρας. Τα αποτελέσματα αποκαλύπτουν τις ανάγκες και τις αναπαραστάσεις των



οικογενειών με διαφορετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά για το τι συνιστά «καλό» δημόσιο σχολείο στην περιοχή τους. Αναδεικνύουν τις πιέσεις που αντιμετωπίζουν τα σχολεία και το είδος των πρακτικών και των παρεμβάσεων που εφαρμόζουν για τη διαχείριση ή και το μετασχηματισμό των εν λόγω οικογενειακών στρατηγικών (άτυπης) επιλογής σχολείου (Van Zanten, 2013; Van Zanten, & Sonja, 2013). Και τέλος, η έρευνα στοχεύει στην πιλοτική διερεύνηση των προοπτικών ανάπτυξης συγκεκριμένων παρεμβάσεων κοινωνικού και παιδαγωγικού τύπου σε επίπεδο σχολικών μονάδων και «δικτύων» όμορων σχολείων με σκοπό την ενδυνάμωσή τους συνολικά ως αυτόνομες, δημοκρατικές κοινότητες μάθησης και ενεργούς συμπερίληψης του μαθητικού πληθυσμού της περιοχής τους στην εκπαίδευση και στη ζωή της πόλης (Bernstein, 1996; Slee, 2004).

**Η Στεφανία Καλογέρακη** είναι Επίκουρη Καθηγήτρια στο τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης. **Η Μαρία Βελονάκη** είναι απόφοιτη του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών του τμήματος Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

### **Δράσεις Κοινωνικής Αλληλεγγύης εν Καιρώ Κρίσης στο Ηράκλειο Κρήτης**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Οι επιπτώσεις της πρόσφατης οικονομικής κρίσης αντανακλώνται -μεταξύ άλλων- στη ραγδαία επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης ενός αυξανόμενου τμήματος του ελληνικού πληθυσμού. Η σφοδρότητα της οικονομικής κρίσης έχει αναμφισβήτητα πλήξει και την Κρήτη, καθώς εντοπίζεται ένας αυξανόμενος αριθμός που αντιμετωπίζει ανεργία, ακραία υλική στέρηση και φτώχεια και αδυνατεί να ικανοποιήσει βασικές ανάγκες (όπως διατροφής, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, ένδυσης, στέγασης κλπ) για την επιβίωση του. Βασικός σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η εμπειρική διερεύνηση της κινητοποίησης της τοπικής κοινωνίας του Ηρακλείου, μέσω δράσεων κοινωνικής αλληλεγγύης, να συνδράμει στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης σε κοινωνικο-οικονομικά ευπαθείς ομάδες. Η μελέτη βασίζεται στη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου με την χρήση δημοσιευμάτων και ανακοινώσεων του τοπικού τύπου, καταγράφοντας τις δράσεις κοινωνικής αλληλεγγύης από το Δεκέμβριο 2009 έως και τον Ιούνιο 2013. Το υπό εξέταση χρονικό διάστημα περιλαμβάνει την χρονική περίοδο πριν (Δεκέμβριο 2009) και κατά τη διάρκεια (Ιούνιος 2013) της οικονομικής κρίσης παρέχοντας μια διαχρονική προσέγγιση του υπό μελέτη φαινομένου. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αναδεικνύουν την ενίσχυση των δράσεων κοινωνικής αλληλεγγύης όσο η οικονομική κρίση βαθιάνει, ενώ αποτυπώνεται ένας σημαντικός αριθμός θεσμικών (π.χ. τοπική αυτοδιοίκηση, Εκκλησία κλπ), τυπικών (π.χ. σύλλογοι, Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις κλπ) και άτυπων (π.χ. άτυπα τοπικά δίκτυα αλληλεγγύης) φορέων και οργανώσεων που εμπλέκονται στη διοργάνωση και διεξαγωγή των εν λόγω δράσεων. Συνάμα, παρουσιάζονται τα διαφορετικά είδη και σκοποί δράσεων (π.χ. τροφή, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαιδευτικές ανάγκες, ένδυση/υπόδηση κλπ) που αντανακλούν την πολλαπλότητα και σφοδρότητα των δυσμενών συνθηκών διαβίωσης των συμπολιτών μας. Η παρούσα μελέτη σκιαγραφεί τη συλλογική δράση της τοπικής κοινωνίας του Ηρακλείου παρέχοντας έμπρακτη βοήθεια και υποστήριξη σε κοινωνικο-οικονομικά ευάλωτες ομάδες. Στη μελέτη επισημαίνονται οι μεθοδολογικοί περιορισμοί της ανάλυσης περιεχομένου η οποία δεν επιτρέπει την πλήρη καταγραφή των υπό μελέτη δράσεων. Ωστόσο, υπογραμμίζεται ότι -παρά τους μεθοδολογικούς περιορισμούς- η αύξηση στην υλοποίηση δράσεων κοινωνικής αλληλεγγύης συνδυαστικά με την καταγραφή πληθώρας εμπλεκόμενων φορέων/οργανώσεων/ομάδων, αναδεικνύουν την τάση ενδυνάμωσης της κοινωνίας των πολιτών στο Ηράκλειο Κρήτης εν καιρώ κρίσης.

**Στεφανία Καλογέρακη** είναι Επίκουρη Καθηγήτρια στο τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Αριθμός: 1

## **Η Διερεύνηση της Δημογραφικής Γήρανσης στην Κρήτη**

---

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η δημογραφική γήρανση συνιστά μια από τις σημαντικότερες δημογραφικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα ο πλανήτης και ειδικότερα οι ανεπτυγμένες περιοχές του. Η δημογραφική γήρανση εκφράζει τη μετάβαση στην ηλικιακή δομή των πληθυσμών από υψηλά ποσοστά παιδικού και χαμηλά ποσοστά γεροντικού πληθυσμού σε μια αντίστροφη σχέση που συντελεί στην γήρανση, από άποψη ανθρώπινου δυναμικού, του πληθυσμού. Οι βασικότερες αιτίες διαμόρφωσης του εν λόγω φαινομένου εντοπίζονται στην αποτελεσματική αντιμετώπιση της θνησιμότητας (επιφέροντας παράταση της προσδοκώμενης ζωής) και στην επακόλουθη συρρίκνωση των επιπέδων γεννητικότητας. Ωστόσο, η δημογραφική γήρανση δύναται να συνδιαμορφωθεί υπό την αλληλεπίδραση των παραπάνω με τις μεταναστευτικές μετακινήσεις έτσι όπως αυτές διαμορφώνονται σε διαφορετικές περιοχές εισροής και εκροής μεταναστών. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι βάσει δευτερογενούς ανάλυσης δεδομένων να διερευνήσει τη δημογραφική γήρανση ευρύτερα στην Κρήτη και ειδικότερα στο Ηράκλειο, τα Χανιά, το Λασιθί και το Ρέθυμνο κατά την χρονική περίοδο 2001 και 2011. Τα αποτελέσματα της δευτερογενούς ανάλυσης αναδεικνύουν σημαντικές μεταβολές στην αναπαραγωγική συμπεριφορά και προσδοκώμενη ζωή των Κρητικών καθώς και στις μεταναστευτικές εισροές και εκροές κατά την υπό μελέτη περίοδο. Οι παραπάνω μεταβολές επιτέλεσαν κομβικό ρόλο στην ποσοστιαία συρρίκνωση του παιδικού και αύξηση του γεροντικού πληθυσμού συντελώντας στην αύξηση των δεικτών δημογραφικής γήρανσης ευρύτερα στην Κρήτη και ειδικότερα στις υπό μελέτη περιοχές, ωστόσο το φαινόμενο αποτυπώνεται ιδιαίτερα έντονο στο Λασιθί. Στο κείμενο επισημαίνονται οι πολλαπλές επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης ευρύτερα και ειδικότερα σε περιοχές όπου παρατηρείται όξυνση του εν λόγω φαινομένου, ενώ υπογραμμίζεται ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση του συνιστά ένα ιδιαίτερα σύνθετο και δυσεπίλυτο ζήτημα κυρίως σε περιόδους οικονομικής κρίσης.

**Ηλίας Σ. Παππάς**, Υποψήφιος Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης, ΠΚ **Γεωργία Α. Δημάρη**,  
Υποψήφια Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης, ΠΚ

### **Η Στρατηγική Σημασία της Κρήτης στην Περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η παρούσα ανάλυση στοχεύει στην ανάδειξη της στρατηγικής σημαντικότητας της Κρήτης στην περιοχή. Μέσα από μια ιστορική προσέγγιση θα επιχειρηθεί η ανάδειξη της ολοένα και αυξανόμενης γεωπολιτικής αξίας αυτής τα τελευταία χρόνια. Ακόμη, θα παρουσιαστούν εκείνοι οι παράγοντες που κάνουν σήμερα την Κρήτη να έχει πολλαπλάσιο γεωστρατηγικό βάρος από όλα τα υπόλοιπα νησιά της Μεσογείου. Τέλος, θα γίνει μια προσπάθεια να ανευρεθούν τα οφέλη/κόστη από πιθανές γεωστρατηγικές μεταβολές στο εγγύς μέλλον

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ.**

---

**ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και για τα επόμενα χρόνια συντελέστηκαν σημαντικές αλλαγές στην αυτοδιοίκηση και γενικότερα στο αποκεντρωτικό σύστημα της χώρας. Οι πολιτικές που εφάρμοσαν οι κυβερνήσεις, που βρέθηκαν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο στο τιμόνι της χώρας, αναμόρφωσαν πλήρως το αυτοδιοικητικό σύστημα σε επίπεδο δομής, μορφής, λειτουργίας και δυνατοτήτων άσκησης τοπικής εξουσίας. Έτσι έγινε πράξη η θεσμοθέτηση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης με τα αιρετά της όργανα, προσπάθεια η οποία είχε ξεκινήσει χρόνια πριν, χωρίς όμως να είχε τελεσφορήσει μέχρι τότε, η συνένωση των ΟΤΑ με το πρόγραμμα Καποδίστριας, η αναβάθμιση της Περιφέρειας και στη συνέχεια η εφαρμογή του προγράμματος Καλλικράτης. Την ίδια στιγμή, με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ, καθιερώνονται το Ταμείο Συνοχής, η Επιτροπή των Περιφερειών και η αρχή της επικουρικότητας, σύμφωνα με την οποία οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται πάντα στο πλέον αποκεντρωμένο/τοπικό επίπεδο. Η Ε.Ε. ενίσχυσε τις περιφέρειες και τις δομές της αυτοδιοίκησης στα κράτη-μέλη με τη διοχέτευση κονδυλίων σε αυτές, καθιστώντας έτσι την Περιφερειακή Πολιτική ως το κυριότερο επενδυτικό εργαλείο της Ένωσης. Η χώρα, ως πολιτική οντότητα, αλλά και ως διοικητικός μηχανισμός, βρέθηκε απέναντι σε σημαντικές προκλήσεις και κυρίως σε μία φάση συνεργασίας και συνάμα ανταγωνισμού με τα υπόλοιπα κράτη και τις ευρωπαϊκές περιφέρειες στην προσπάθεια διεκδίκησης κονδυλίων. Η ανάγκη αναμόρφωσης του διοικητικού μηχανισμού, ως ένα αίτημα προς αντιμετώπιση των εγχώριων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών παραγόντων, αλλά και η διαδικασία εξευρωπαϊσμού, υποχρέωσαν τις ελληνικές κυβερνήσεις να λάβουν μέτρα τα οποία θα άλλαζαν τη μορφή και τη λειτουργία της αυτοδιοίκησης. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από ρηξικέλευθες πολιτικές που τελικά οδήγησαν στις δύο βαθμίδες αυτοδιοίκησης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Όμως σε τελική ανάλυση διαπιστώνεται ότι η κεντρική διοίκηση δεν έδωσε τα ικανά περιθώρια στην αυτοδιοίκηση για να αποκτήσει το επίπεδο εκείνο της αυτοτέλειας, που θα αναδείκνυε το χαρακτήρα και την ουσία του ίδιου του θεσμού. Η Κρήτη, λόγω γεωγραφικής θέσης, φυσικών πόρων, πολιτισμικού κεφαλαίου, αποτελεί μία δυναμική περιφέρεια στην ελληνική επικράτεια, ικανή να σταθεί με αξιώσεις μέσα στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον το οποίο διαμορφώνεται εντός της Ε.Ε., αλλά και αντιμετωπίσει τις παγκόσμιες προκλήσεις. Η εισήγηση επικεντρώνεται στις αλλαγές που επήλθαν από την εφαρμογή των πολιτικών διοικητικής μεταρρύθμισης, στις συνθήκες που τις επέβαλαν, στη μορφή των αυτοδιοικητικών δομών και των αποκεντρωμένων υπηρεσιών, στην αξιοποίηση των χρηματοδοτικών εργαλείων που προέκυψαν από την περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε., όπως επίσης στα νέα οργανωτικά σχήματα που προέκυψαν στις σχέσεις μεταξύ κεντρικής διοίκησης και περιφέρειας, που λειτουργούν μέσα σε έναν υπερεθνικό οργανισμό. Η εισήγηση επικεντρώνεται στα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η αυτοδιοίκηση στην Κρήτη, τα οποία όμως είναι κοινά με τις υπόλοιπες περιφερειακές και τοπικές αρχές της χώρας. Όμως εντός μίας περιόδου κρίσης σε όλα τα επίπεδα οι ιδιαιτερότητες και τα μοναδικά στοιχεία του νησιού μπορούν να αξιοποιηθούν από τις τοπικές αρχές, για τη χάραξη μίας αναπτυξιακής πολιτικής και την αντιμετώπιση των τοπικών

προβλημάτων. Εξάλλου η αυτοδιοίκηση και η αποκέντρωση συνδέονται άρρηκτα με τη διοίκηση και τη λειτουργία του ίδιου του κράτους. Η εξέλιξη αυτής της πολιτικής αναδεικνύει τα προβλήματα και τις προοπτικές που παρατηρήθηκαν στη διάρκεια των μεταρρυθμίσεων. Την ίδια στιγμή οι κυβερνήσεις θα πρέπει να προχωρήσουν σε ουσιαστικές τομές που θα αναδείξουν την πραγματική δυναμική των αυτοδιοικητικών δομών.

**Γιώργος Παπακωνσταντής**, Δρ Παντείου Πανεπιστημίου, πρώην Ανώτατος Αξιωματικός ΕΛ.ΑΣ.

Email: [geparakonstantis@gmail.com](mailto:geparakonstantis@gmail.com)

Βιογραφικό: Ο Γιώργος Παπακωνσταντής γεννήθηκε το 1960 στο Ρέθυμνο και μεγάλωσε στην Αθήνα όπου και τελείωσε το Λύκειο. -Σπούδασε στο Οικονομικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Πειραιά, -Στη Σχολή Αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας, -Στο Παιδαγωγικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Κρήτης, -Στη Σχολή μετεκπαίδευσης Επιτελών –Στελεχών Αστυνομίας Ενώ έκανε μεταπτυχιακές σπουδές και πήρε το διδακτορικό του από το Πάντειο Πανεπιστήμιο, με ειδίκευση στις Πολιτικές Ασφάλειας και στα πολιτικοideολογικά χαρακτηριστικά της Αστυνομίας Παραιτήθηκε από την Ελληνική Αστυνομία ενώ είχε το βαθμό του Ταξιάρχου το 2008 Κατά τη διάρκεια της καριέρας του υπηρέτησε στο Ρέθυμνο, στην Κάρπαθο (1989-1992) στη Ρόδο, (1992-1993). Υπήρξε διευθυντής του γραφείου του Αρχηγού Αστυνομίας, (1993-1995), και σύμβουλος-εμπειρογνώμονας στη Μόνιμη Ελληνική Αντιπροσωπεία στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις Βρυξέλλες (1995-1997). Έχει διατελέσει υποδιοικητής και διοικητής της Αστυνομικής Σχολής Ρεθύμνου (1998-2004) και Υποδιευθυντής της Αστυνομικής Διεύθυνσης Ρεθύμνου. Υπήρξε από τους πρωτεργάτες του Αστυνομικού Συνδικαλισμού, πρόεδρος της Ένωσης Αστυνομικών Ρεθύμνου, Αντιπρόσωπος στην Πανελλήνια Ομοσπονδία Αξιωματικών και έχει συμμετάσχει σε αρκετές νομοπαρασκευαστικές επιτροπές, ενώ έχει τιμηθεί με διάφορες τιμητικές διακρίσεις και παράσημα. -καθηγητής εγκληματολογίας στη Σχολή Αστυφυλάκων από το 1998 -2016 - Επιστημονικός συνεργάτης του ΑΤΕΙ Κρήτης στο μάθημα Π'ροληψη-Αντιμετώπιση παραβατικότητας 2002-1010, στη βαθμίδα του επίκουρου καθηγητή. Έχει επίσης διδάξει ως προσκεκλημένος ομιλητής στο Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών του πανεπιστημίου της Σεβίλλης και στην Αστυνομική Ακαδημία της Κύπρου. -Από το 2010-2016 Γενικός διευθυντής στη Νέα Τηλεόραση Κρήτης -Από το 2012-2015 Υπεύθυνος του τομέα δημόσιας Τάξης του ΠΑΣΟΚ -Υποψήφιος Βουλευτής ΠΑΣΟΚ Ρεθύμνου το 2012 και υποψήφιος Ευρωβουλευτής με την Ελιά το 2014. Έχει δημοσιεύσει 6 βιβλία (μονογραφίες) αρκετά επιστημονικά και άλλα άρθρα στον Αθηναϊκό και τοπικό Τύπο καθώς και ένα μυθιστόρημα Είναι μέλος της Ελληνικής και της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Εγκληματολογίας.

### **Μορφές οργανωμένης εγκληματικότητας στην Κρήτη και παραδοσιακές ανομικές συμπεριφορές.**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Στην Κρήτη τα τελευταία χρόνια έχουν κάνει την εμφάνισή τους εγκληματικές συμπεριφορές από ομάδες, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως οργανωμένο έγκλημα. Περιλαμβάνουν διάφορες πρακτικές, όπως η καλιέργεια και το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών, οι ληστείες, η σεξουαλική εκμετάλλευση, το παράνομο εμπόριο όπλων, οι εκβιασμοί ενώ τελευταία έχουν καταγραφεί και απαγωγές. Οι μορφές αυτές εγκληματικότητας όπως εμφανίζονται, μας δημιουργούν την ανάγκη να διερευνήσουμε αν η ανάπτυξή τους επηρεάζεται από την ύπαρξη συγκεκριμένων τύπων κοινωνικής οργάνωσης οι οποίοι υποστηρίζεται από πολλούς ότι αποτελούν "τοπική παράδοση" και σηματοδοτούν πολιτισμικά χαρακτηριστικά που συγκροτούν την "ταυτότητα" του Κρητικού. Στην εργασία θα επιχειρηθεί μέσα από τα δεδομένα της καταγεγραμμένης εγκληματικότητας αλλά και από ποιοτική έρευνα, η διερεύνηση στοιχείων και συσχετίσεων που θα μας επιτρέψουν να εντοπίσουμε τα στοιχεία αυτά και αν και πως συμβάλλουν στην συγκρότηση οργανωμένων εγκληματικών ομάδων...

**ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ**

---

Περίληψη: Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης έχει συμβάλλει στην τρέχουσα πολιτιστική καταστροφή, τη βία, ειδικά μεταξύ των νέων, την παρακμή των ηθών, και γενικότερα της πολιτιστικής παρακμής. Αυτό οδηγεί στην ανάγκη ενός προβληματισμού, σε όλα τα κοινωνικά επίπεδα, ώστε να συζητηθεί η τρέχουσα υπαρξιακή κρίση που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα και η Κρήτης, ώστε να σκεφτούμε τρόπους αντιμετώπισης των κοινωνικών συγκρούσεων όχι μέσω των εχθροπραξιών, αλλά μέσω της συνεργασίας και των κοινών στόχων προς όφελος της ανθρωπότητας. Λύσεις, βασισμένες σε ένα νέο παράδειγμα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, το οποίο θα τοποθετεί την ανάπτυξη της ανθρωπότητας και της δημιουργικής δυνατότητάς της στο κέντρο της οικονομικής πολιτικής. Μέσα στο πλαίσιο αυτό των ποικίλων αλλαγών εξετάζονται τρεις βασικές έννοιες της κρητικής ιστορίας και η αλλοίωσή τους όπως το νόημα του ΑΓΩΝΑ, το νόημα της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ και το νόημα της ΕΙΡΗΝΗΣ.



Τίτλος θεματικού τραπεζιού (πάνελ):

“Αυτοκτονίες και Αυτοκτονικότητα στην Περιφέρεια Κρήτης: Ένα πολυπαραγοντικό Φαινόμενο” (Προτίμηση Σάββατο 2/12/17 απογευματινή ώρα), και πρόεδρο του πάνελ τον Καθηγητή Α. Βγόντζα.

#### ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΕΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ, ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

Α. Βγόντζας, MD<sup>1</sup>, Μ. Μπάστα, MD<sup>1</sup>, Α. Καστανάκη, PhD<sup>2</sup>, Μ. Μιχαλοδημητράκης, MD<sup>3</sup>, Α. Κανάκη, MD<sup>3</sup>, Α. Κούτρα, PhD<sup>1</sup>, Π. Σίμος, PhD<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Τομέας Ψυχιατρικής και Επιστημών Συμπεριφοράς, Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης

<sup>2</sup> Κέντρο Ψυχικής Υγείας, Γενικό Νοσοκομείο Χανίων

<sup>3</sup> Εργαστήριο Ιατροδικαστικών Επιστημών, Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης

#### ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πρόσφατα, οι απόπειρες αυτοκτονίας στην Ελλάδα έχουν προσελκύσει το εθνικό και διεθνές ενδιαφέρον λόγω της οικονομικής κρίσης. Σύμφωνα με δημοσιευμένες μελέτες, οι οι αυτοκτονίες στην Ελλάδα έχουν αυξηθεί μέχρι και 40% και η Κρήτη έχει θεωρηθεί ως περιοχή με την μέγιστη αύξηση.

**Στόχος:** Η διερεύνηση των ποσοστών αυτοκτονιών στην Κρήτη μεταξύ 1999-2013 και της συσχέτισης αυτών με την οικονομική κρίση.

**Μέθοδοι:** Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από τα αρχεία του Ιατροδικαστικού Τμήματος Κρήτης.

**Αποτελέσματα:** Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι (1) η Κρήτη έχει τα υψηλότερα ποσοστά αυτοκτονιών στην Ελλάδα, τα οποία όμως δεν έχουν αυξηθεί σημαντικά μεταξύ 1999-2013, (2) εμφανίζονται αντίθετες τάσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών, με τις γυναίκες να εμφανίζουν τάση προς μείωση, ενώ οι άνδρες εμφανίζουν τάση προς αύξηση, (3) παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση στα ποσοστά αυτοκτονιών στους άνδρες μέσης ηλικίας (40-64 έτη), και στους ηλικιωμένους, και (4) τέλος, βρέθηκε μια ανακατανομή των αυτοκτονιών ανά περιφέρεια, με σημαντική μείωση στη Δυτική, και σημαντική αύξηση στην Ανατολική Κρήτη.

**Συμπεράσματα:** Η Κρήτη, παρόλο που εμφανίζει τα υψηλότερα ποσοστά αυτοκτονιών στην Ελλάδα, δεν εμφανίζει αύξηση κατά τα τελευταία 15 έτη, συμπεριλαμβανομένης και της περιόδου της οικονομικής κρίσης. Επίσης, διαπιστώθηκε μια αύξηση του ποσοστού των αυτοκτονιών σε μέσης και μεγάλης ηλικίας άνδρες, ενώ στους νέους άνδρες και τις γυναίκες υπήρξε μείωση κατά τα χρόνια της λιτότητας. Το εύρημα αυτό μπορεί να εξηγηθεί από τις κοινωνικά διαφορετικές προσδοκίες από τα δύο φύλα, καθώς και από το γεγονός ότι τα νέα άτομα καταφεύγουν στην στήριξη της οικογένειας ή μεταναστεύουν στο εξωτερικό. Τέλος, η σχετική αύξηση των αυτοκτονιών στην Ανατολική Κρήτη, μπορεί να εξηγηθεί από παράγοντες, όπως η έλλειψη Κοινοτικών Δομών Ψυχικής Υγείας στην περιοχή.

## ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

---

**Μ. Μπάστα, MD<sup>1</sup>, Α. Βγόντζας, MD<sup>1</sup>**

<sup>1</sup> Τομέας Ψυχιατρικής και Επιστημών Συμπεριφοράς, Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης

### ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πρόσφατα οι απόπειρες αυτοκτονίας στην Ελλάδα έχουν προσελκύσει το εθνικό και διεθνές ενδιαφέρον λόγω της οικονομικής κρίσης. Σύμφωνα με δημοσιευμένες μελέτες, οι απόπειρες αυτοκτονίας και οι αυτοκτονίες στην Ελλάδα έχουν αυξηθεί από το 2010.

**Σκοπός:** Να διερευνηθεί, αν οι απόπειρες αυτοκτονίας έχουν επηρεαστεί από τη οικονομική κρίση στην περιοχή του Ηρακλείου, Κρήτης.

**Μέθοδος:** Συμπεριλάβαμε όλες τις εισαγωγές στην Παθολογική Κλινική του Πα.Γ.Ν.Η. με αιτία εισαγωγής «απόπειρα αυτοκτονίας» καταχωρημένες στην ηλεκτρονική βάση του νοσοκομείου μεταξύ του 2008 και 2014. Εξετάστηκε ο μηνιαίος και ο ετήσιος αριθμός των εισαγωγών στο συνολικό δείγμα, καθώς και ανά φύλο. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με μοντέλα regression.

**Αποτελέσματα:** Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι ο μηνιαίος αριθμός των αποπειρών την περίοδο που εξετάσαμε, είχε μια σταθερή πτωτική τάση στο συνολικό δείγμα των ασθενών που εισήχθησαν ( $\beta = -6.57$ ,  $p = 0.006$ ), και στις γυναίκες ( $\beta = -6.54$ ,  $p = 0.005$ ), ενώ στους άνδρες δεν υπήρξε σημαντική μεταβολή. Επιπλέον, οι απόπειρες κορυφώνονταν τους μήνες Μάιο-Ιούνιο και Οκτώβριο, με μεγαλύτερη κορύφωση το Μάιο (quadratic regression model,  $p = 0.0013$ ).

**Συμπεράσματα:** Ο ετήσιος συνολικός αριθμός των αποπειρών αυτοκτονίας δείχνει μια σταθερή μείωση μεταξύ των ετών 2008 -2014, υποδηλώνοντας μια αρνητική συσχέτιση τους με την οικονομική κρίση στην Ανατολική Κρήτη, σε αντίθεση με προηγούμενα ευρήματα ή δημοφιλείς πεποιθήσεις. Επίσης, φαίνεται ότι αυτή η επίδραση είναι σημαντική στις γυναίκες, αλλά όχι στους άνδρες, πιθανά σχετιζόμενη με τους διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων. Ένα άλλο ενδιαφέρον εύρημα ήταν η εποχιακή κατανομή με κορύφωση των αποπειρών αυτοκτονίας το Μάιο για τις γυναίκες, παρόμοια με την εποχιακή κατανομή των ολοκληρωμένων αυτοκτονιών.

Από τα παραπάνω, συμπεραίνεται ότι η συσχέτιση μεταξύ αυτοκτονικότητας και οικονομικής κρίσης είναι πολύπλοκη και χρήζει περαιτέρω διερεύνησης.

### ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΕΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ: Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΥΤΟΨΙΑΣ

---

**Αναστασία Ε. Καστανάκη, PhD<sup>1</sup>**, Έλενα Φ. Κρανιώτη, MD<sup>2</sup>, Δέσποινα Νάθενα, MD<sup>3</sup>, Παύλος Ν. Θεοδωράκης, MD<sup>4</sup>, Μανώλης Μιχαλοδημητράκης, MD<sup>3</sup>, Αλέξανδρος Βγόντζας, MD<sup>5</sup>

<sup>1</sup> Κέντρο Ψυχικής Υγείας, Γενικό Νοσοκομείο Χανίων

<sup>2</sup> Edinburgh Unit for Forensic Anthropology, School of History Classics and Archaeology, University of Edinburgh

<sup>3</sup> Εργαστήριο Ιατροδικαστικών Επιστημών, Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης

<sup>4</sup> WHO Regional Office for Europe

<sup>5</sup> Τομέας Ψυχιατρικής και Επιστημών Συμπεριφοράς, Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με τον όρο «ψυχολογική αυτοψία» (psychological autopsy), περιγράφεται μια ποικιλία ερευνητικών τεχνικών, η οποία στοχεύει στην αναδρομική σκιαγράφηση του ψυχολογικού προφίλ του ατόμου, προκειμένου να επιτευχθεί μια καλύτερη κατανόηση των ψυχολογικών συνθηκών και των αιτιών που συνέτειναν στο πρόωρο τέλος της ζωής του συγκεκριμένου ατόμου.

**Σκοπός:** Απώτερος στόχος της παρούσας εργασίας ήταν, μέσω της διερεύνησης του προφίλ των αυτοχειρών, των τοπικών σχεδίων και των διαχρονικών τάσεων των θανάτων από αυτοκτονία στην περιφέρεια Κρήτης, να εντοπιστούν και να προταθούν πιθανά προληπτικά μέτρα για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος.

**Μέθοδοι:** Το δείγμα της ψυχολογικής αυτοψίας αποτέλεσαν οι 374 περιπτώσεις αυτοκτονίας, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στην περιφέρεια Κρήτης μεταξύ Ιανουαρίου 1999 και Δεκεμβρίου 2007. Οι πληροφορίες συλλέχθηκαν μέσω της διεξαγωγής ημιδομημένων συνεντεύξεων με το συγγενικό περιβάλλον των θυμάτων αυτοκτονίας, και από μια ποικιλία πηγών, συμπεριλαμβανομένων των ιατρικών πιστοποιητικών θανάτου, των ιατροδικαστικών αρχείων, ιατρικών φακέλων και αρχείων υπηρεσιών ψυχικής υγείας, τις εκθέσεις της αστυνομίας, δικογραφίες στις Εισαγγελικές Αρχές, σημειώματα αυτοκτονίας, κλπ. Η μετά θάνατον διάγνωση ψυχικής διαταραχής στους αυτόχειρες πραγματοποιήθηκε ακολουθώντας τα διαγνωστικά κριτήρια του DSM-IV-TR.

**Αποτελέσματα:** Τα κύρια ευρήματα ήταν (i) το ποσοστό ψυχιατρικής νοσηρότητας και ύπαρξης απόπειρας αυτοκτονίας κατά το παρελθόν ήταν χαμηλότερο από εκείνο που αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία, (ii) οι διαταραχές της διάθεσης και οι ψυχωτικές διαταραχές ήταν οι πιο συχνές διαγνώσεις, (iii) παρατηρήθηκαν υφιστάμενες διαφορές μεταξύ των δύο φύλων σχετικά με τα ψυχοπιεστικά γεγονότα ζωής, με συχνότερα αναφερόμενα τα προβλήματα ψυχικής υγείας και προβλήματα στις σχέσεις με τρίτους ή οικογενειακά προβλήματα και στα δύο φύλα, (iv) το 41.2% των αυτοχειρών είχε κάποια επαφή με υπηρεσίες ψυχικής υγείας, ενώ το ποσοστό χρήσης των υπηρεσιών ήταν υψηλότερο στις γυναίκες σε σύγκριση με τους άνδρες, (v) το 36.9% των αυτοχειρών είχε έρθει σε επαφή με ένα γενικό ιατρό/παθολόγο το τελευταίο χρονικό διάστημα πριν την αυτοκαταστροφική πράξη, (vi) υπήρχαν ενδείξεις ενός υψηλού βαθμού αυτοκτονικής πρόθεσης και σχεδιασμού της πράξης στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αυτοκτονίας, υποδηλώνοντας λιγότερο παρορμητικές και πιο σοβαρές, θανατηφόρες προσπάθειες εκ μέρους των θυμάτων, (vii) κοινά στοιχεία στη συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων αυτοκτονίας ήταν η απομόνωσή τους κατά τη διάρκεια της απόπειρας τόσο τοπογραφικά όσο και χρονικά, η λήψη μέτρων προφύλαξης ενάντια στην ανακάλυψη, η μη ενημέρωση προσώπου που θα μπορούσε ενδεχομένως να τους βοηθήσει ή να τους αποτρέψει από την επιχειρούμενη ενέργεια, εκτεταμένη προετοιμασία της απόπειρας, και μη επικοινωνία της αυτοκτονικής πρόθεσης, (viii) ένα 15.2% των αυτοχειρών άφησε κάποιο σημείωμα αυτοκτονίας, (ix) δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά της βαθμολογίας στην κλίμακα ΚΑΠ ανάμεσα στα δύο φύλα, ενώ οι αυτόχειρες της ηλικιακής ομάδας κάτω των 30 ετών, παρουσίασαν μικρότερο βαθμό αυτοκτονικής πρόθεσης και σχεδιασμού της απόπειρας αυτοκτονίας σε σχέση με όλες τις άλλες ηλικιακές ομάδες.

**Συμπεράσματα:** Όταν όλες οι πληροφορίες από τις διάφορες πηγές υφαίνονται μαζί, ο ερευνητής αφήνεται με έναν συχνά σύνθετο τάπητα απεικονίζοντας μια ζωή που έχει τελειώσει από την αυτοκτονία.

**Νίκος Παπαδάκης.** Καθηγητής και Διευθυντής του Κέντρου Πολιτικής Έρευνας και Τεκμηρίωσης (ΚΕΠΕΤ) του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης. **Βαγγέλης Τζουβελέκας.** Καθηγητής Τμήματος Οικονομικών Επιστημών και Υπεύθυνος της Μονάδας Ερευνών Γνώμης του Πανεπιστημίου Κρήτης (Π.Κ.)

### **Workshop: Η Αγορά Εργασίας στην Κρήτη σήμερα Ευρήματα και προτάσεις πολιτικής του Περιφερειακού Μηχανισμού Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Συντονιστές: Καθηγητής Νίκος Παπαδάκης & Καθηγητής Βαγγέλης Τζουβελέκας (Μέλη της ΟΔΕ του Περιφερειακού Μηχανισμού). Το Workshop αποτελείται από 2 θεματικά Panels με 3 ομιλίες έκαστο. **Panel 1:** Ερευνητικά Ευρήματα του Περιφερειακού Μηχανισμού: Παρουσιάζονται η δομή και οργάνωση του Περιφερειακού Μηχανισμού Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας στην Κρήτη όσο και μεθοδολογική στρατηγική (Καθηγητής Μιχάλης Ταρουδάκης, Ε.Υ. Έργου). Επισκοπούνται τα χαρακτηριστικά, οι μετασχηματισμοί και οι τάσεις της αγοράς εργασίας στην Κρήτη σε επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού και επιχειρήσεων με βάση τα ευρήματα α) της ποσοτικής έρευνας (Καθηγητής Βαγγέλης Τζουβελέκας, Δρ Κωστής Πηγουνάκης, Περικλής Δράκος και Μανώλης Βέργης, μέλη της Ομάδας Έργου) και β) της ποιοτικής έρευνας με έμφαση σε κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, ανέργους και επισφαλώς εργαζόμενους (Αν. Καθηγήτρια Σοφία Τριλίβα και Νίκος Τσιμπισκάκης, μέλη της Ομάδας Έργου). **Panel 2:** Από την έρευνα στην παρέμβαση: Προτάσεις και εργαλεία πολιτικής: Παρουσιάζονται και αναλύονται τα συστατικά στοιχεία της πρότασης ανάπτυξης προγράμματος στοχευμένης κατάρτισης-reskilling του ανθρώπινου δυναμικού για την Περιφέρεια Κρήτης, το οποίο εδράζεται στα ερευνητικά ευρήματα του Περιφερειακού Μηχανισμού (Καθηγητής Νίκος Παπαδάκης και Μαρία Δρακάκη, μέλη της Ομάδας Έργου). Εν συνεχεία αναλύεται η δύναμη συμβολή της Δια Βίου Παιδείας με την ολιστική της διάσταση σε κοινωνικό επίπεδο, στην Ελλάδα της επισφαλούς εργασίας (Καθηγητής Αντώνης Χουρδάκης, μέλος της Ομάδας Έργου). Τέλος εξετάζεται η σύνδεση του Περιφερειακού Μηχανισμού με την περιφερειακή στρατηγική και παρουσιάζει τις δυνατότητες αξιοποίησης του Περιφερειακού Μηχανισμού από την Περιφέρεια Κρήτης (Παναγιώτης Σημανδηράκης, Περιφέρεια Κρήτης).

## **Ιδεοτοπία των κοινών σε περιόδους κρίσης: πολιτισμικές διαστάσεις της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας στην Κρήτη**

---

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η περίοδος της κρίσης έφερε στο προσκήνιο της κοινωνικής ζωής νέα ιδεοτοπία, αλυσίδες εικόνων και πολιτικές πρακτικές που έχουν σχέση με τις ιδεολογίες και τις πολιτικές των επίσημων θεσμών και κρατών αλλά και τις αντι-ιδεολογίες κινήματων με πολιτικές στοχοθεσίες (Arradurai 2014). Η εισήγηση παρουσιάζει μια χαρτογράφηση των οργανώσεων της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας στους νομούς της Κρήτης και στη συνέχεια, αξιοποιώντας ερευνητικό υλικό συνεντεύξεων και κειμένων συλλογικοτήτων, επιχειρεί μια πολιτισμική κριτική ανάλυση των λόγων που διαμορφώνονται γύρω από εναλλακτικά εγχειρήματα που διαμορφώνονται στο πεδίο. Ο λόγος περί δικτύωσης και ανάπτυξης δομών και υπηρεσιών κοινωνικής πολιτικής στο πλαίσιο της τοπικής αυτοδιοίκησης που προσπαθεί να απαντήσει στα κενά του κράτους πρόνοιας στην περίοδο της κρίσης στη λογική ενός αποκεντρωμένου κοινωνικού κράτους. Ο δεύτερος είναι η κοινωνική επιχειρηματικότητα που προωθείται από κρατικές πολιτικές και ευρωπαϊκές στρατηγικές για την απασχόληση και την κοινωνική ένταξη και τονίζει τη σημασία της καινοτομίας και των κοινωνικών αξιών στην οικονομική σφαίρα μέσα από την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων παραγωγικού σκοπού. Ο τρίτος αφορά τον λόγο περί αυτονομίας και αυτάρκειας που συγκροτείται από εναλλακτικές οργανώσεις της αλληλέγγυας οικονομίας που προωθούν τη μετάβαση σε μια οικονομία των κοινών βασισμένη στη συλλογική οργάνωση της παραγωγής μέσα από συνεταιριστικές και συνεργατικές κολλεκτίβες που αμφισβητούν στην πράξη την κρατικά σχεδιασμένη οικονομία και την ασυδοσία της ελεύθερης αγοράς.

## **Οι Μετανάστες στην Κρήτη: Εγχειρήματα Αλληλεγγύης και Συλλογικής Δράσης των Μεταναστών**

---

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η προτεινόμενη εισήγηση επιχειρεί να αναδείξει ποικίλους μετασχηματισμούς των τοπικών κοινωνιών της Κρήτης στη συνάφειά τους με τα ρεύματα εγκατάστασης μεταναστών από την δεκαετία του 1990 έως τις μέρες μας. Σε ένα πρώτο επίπεδο θα συζητηθούν τα δεδομένα που αφορούν στην παρουσία των μεταναστών στην Κρήτη, δίδοντας έμφαση στην κύμανση: α) της αριθμητικής παρουσίας τους, β) του τόπου προέλευσής τους, γ) του τόπου εγκατάστασής τους, δ) της ενσωμάτωσής τους στην αγορά εργασίας, ε) του χρόνου παραμονής και μετακίνησής τους και άλλες συναφείς μεταβλητές, οι οποίες είναι σε θέση να φέρουν στο προσκήνιο αντικειμενικοποιημένες διαστάσεις του σύγχρονου μεταναστευτικού φαινομένου στην εξέλιξή του. Στη συνέχεια, η εισήγηση θα επικεντρωθεί στην ανάδειξη των προβλημάτων που αντιμετωπίσαν και αντιμετωπίζουν οι μετανάστες κατά την διαμονή τους στις τοπικές κοινωνίες, προβλήματα που σχετίζονται με τις ευρωπαϊκές πολιτικές για τη μετανάστευση και τις εθνικές πολιτικές του ελληνικού κράτους στην χρονική τους αποτύπωση και τροποποίηση. Τέλος ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στα συλλογικά ενεργήματα έκφρασης έμπρακτης αλληλεγγύης από του γηγενείς προς τους μετανάστες και τις κοινότητές τους κυρίως στη Δυτική Κρήτη, όπως επίσης και στην ανάληψη της συλλογικής δράσης ως του καταλληλότερου μέσου από μέρους των μεταναστών για την διεκδίκηση των αιτημάτων και την υπεράσπιση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων τους.

**Γιώργος Νικολακάκης**, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών ΠΚ, & **Μανόλης Φραγκιαδουλάκης**, Διδάκτορας Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών ΠΚ και Συντονιστής Ενεργειών Κατάρτισης και Δια Βίου Εκπαίδευσης ΙΜΕ ΚΕΚ ΓΣΕΒΕΕ

## ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ:

### Κρήτη, τουρισμός και δυνητικές προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης

---

#### ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην Ελλάδα η ανάπτυξη του τουρισμού, μεταπολεμικά, ακολούθησε μια σχεδόν γραμμική εξέλιξη και κατευθύνθηκε από τα αστικά κέντρα προς την περιφέρεια. Στο ίδιο διάστημα σε ορισμένες περιοχές της ανατολικής Κρήτης (Άγιος Νικόλαος, Κριτσά) εμφανίστηκαν τα πρώτα στάδια τουριστικής ανάπτυξης και οι πρώτες θετικές επιπτώσεις στην οικονομία των περιοχών αυτών, ιδιαίτερα στους τομείς των μεταφορών, εμπορίου και των κατασκευών. Σταδιακά για το νησί ο τουρισμός αναδεικνύεται ως ο δυναμικότερος κλάδος της οικονομίας. Ωστόσο το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που υιοθετήθηκε αφορά στο μοντέλο του μαζικού τουρισμού με αποτέλεσμα την ανισομερή κατανομή των τουριστικών δραστηριοτήτων και υποδομών και τη διεύρυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.

Είναι σαφές ότι ο τουρισμός που στηρίχτηκε στο τρίπτυχο sun, sand, sea (3's) ή αργότερα στα 5's (sun, sand, sea, sights, sex), χωρίς να εξαλείφει τα προαναφερόμενα τείνει να τα ενσωματώσει σε νέες μορφές κινητικότητας και διακοπών, όπως για παράδειγμα το φαινόμενο του 'sharing economy' το οποίο εδώ και χρόνια πολύ διαδεδομένο στο εξωτερικό, μέσω ψηφιακών πλατφορμών που δραστηριοποιούνται στον τομέα των καταλυμάτων (όπως για παράδειγμα η HomeAway και η Airbnb). Η συμβολή του φαινομένου αυτού στο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης αφορά κυρίως στην αύξηση της τουριστικής κίνησης στα αστικά κέντρα - χαρακτηριστικό παράδειγμα όλων η Αθήνα, γεγονός που θέτει το ερώτημα αν σταδιακά συντελείται μια αντιστροφή της σχέσης υπαίθρου - τουρισμού με τη σχέση αστικού κέντρου - τουρισμού και την υπόθεση εργασίας αναφορικά με τις ευκαιρίες που αναδύονται στην ανάδειξη νέων τουριστικών προορισμών εν μέσω της διαρκούς οικονομικής κρίσης των τελευταίων χρόνων.

Σύμφωνα με ορισμένες αναλύσεις ο τουρισμός αποτελεί μια όψη της παγκοσμιοποίησης (globalization), η οποία, στη θετική της προοπτική μπορεί ουσιαστικά να βελτιώσει τις εθνικές επενδυτικές πολιτικές, εστιάζοντας στην ποιότητα της τουριστικής εμπειρίας, μέσα από την γνώση που απορρέει από τους παγκόσμιους tour operators. Από την άλλη όταν μια χώρα ή μια περιφέρεια «χρησιμοποιεί» τον τουρισμό ως μέσο για την επίτευξη της αναπτυξιακής της στρατηγικής, εισέρχεται σε ένα παγκόσμιο σύστημα με ελάχιστες πιθανότητες ελέγχου αυτού του συστήματος, ενισχύοντας του δεσμούς εξάρτησης κέντρου - περιφέρειας. Ωστόσο η σχέση αυτή είναι αναστρέψιμη, υπό την προϋπόθεση ότι η εκάστοτε τοπική κοινωνία θα αναλάβει ενεργό ρόλο στο σχεδιασμό και την εφαρμογή της επενδυτικής πολιτικής καθώς και των προγραμμάτων μάρκετινγκ - επικοινωνίας, αειφορίας και διαχείρισης κρίσεων. Με άλλα λόγια ο ενεργός και όχι ο επικουρικός ρόλος του τοπικού παράγοντα (localization) μπορεί να διευκολύνει την αναπτυξιακή διαδικασία και να αμβλύνει το χάσμα μεταξύ των χωρών προέλευσης και των χωρών υποδοχής και τις παγιωμένες σχέσεις εξάρτησης μεταξύ των χωρών αυτών.



Μετακινούμενοι από το «παγκόσμιο» στο «τοπικό» η υπόθεση εργασίας που προκύπτει αφορά στο κατά πόσο θα μπορούσε να υπάρξει μεταστροφή στο υφιστάμενο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης της Κρήτης ενισχύοντας μια εναλλακτική πρόταση που δεν θα εξαντλείται όμως στην απλή απαρίθμηση των εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων ή με άλλα λόγια, στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Οι τελευταίες αποτελούν απλά την άλλη όψη του ίδιου νομίσματος αφού εξαρτώνται από τα ήδη υπάρχοντα δίκτυα διακίνησης των τουριστών από το ανεπτυγμένο κέντρο προς την υπό ανάπτυξη περιφέρεια.

Ουσιαστικά η κάθε επένδυση και ο καταρτισμός του εκάστοτε αναπτυξιακού προγράμματος στον τουριστικό τομέα μοιάζει να είναι ένα παιχνίδι στο οποίο εμπλέκονται διαφορετικοί παίκτες (εθνικό κράτος, επιχειρήσεις, τοπική κοινωνία), με διαφορετικές τακτικές και κανόνες κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού. Υπό αυτή την έννοια η ανάπτυξη καθίσταται ένα πεδίο έντονης πολιτικής διαμάχης και συγκρούσεων, όπως παιχνίδι τακτικής και πεδίο έντονων συγκρούσεων μοιάζουν να είναι και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα των υπό υλοποίηση αναπτυξιακών προγραμμάτων. Σε αυτό το παιχνίδι εξουσίας, ο ρόλος της τοπικής κοινωνίας, για τη διαμόρφωση της τοπικής «τουριστικής βιομηχανίας» είναι κρίσιμος επειδή η τελευταία:

- αποτελεί σημαντικό παράγοντα αναφορικά με το σχεδιασμό της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης,
- κατέχει, εκμεταλλεύεται και προωθεί τους τοπικούς τουριστικούς πόρους και υποδομές,
- προωθεί τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της περιοχής της ως τουριστικό προορισμό και συνακόλουθα, το τουριστικό προϊόν και τις υπηρεσίες που απορρέουν από αυτό.

Στην πορεία τουριστικής ανάπτυξης της Κρήτης η επικράτηση του μοντέλου του μαζικού τουρισμού οδήγησε στη σταδιακή αποδιάρθρωση του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα και στη μεγέθυνση του τριτογενή τομέα στον οποίο πρωταγωνιστικό ρόλο έχει ο τουρισμός. Ιδιαίτερα την περίοδο 1967 – 1972 η κεντρική πολιτική εξουσία εξουδετέρωσε τις όποιες αντιρρήσεις και μετέτρεψε τα βόρεια παράλια της Κρήτης ως μέρη ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού. Στη συνέχεια, πάλι με την κρατική συνδρομή, δημιουργήθηκαν πλήθος τουριστικών καταλυμάτων και πλήθος τουριστικών επιχειρήσεων που αποτέλεσαν διέξοδο στην υποαπασχόληση ενός κατά βάση αγροτικού πληθυσμού. Επιπλέον ενώ στο κεντρικό πολιτικό πεδίο αναμένονταν ότι με αυτές τις πολιτικές επιλογές και πρακτικές θα αμβλύνονταν οι περιφερειακές ανισότητες αυτό δεν συνέβη. Ο τουρισμός επομένως λειτούργησε επιταχυντικά στην εδραίωση του υφιστάμενου αναπτυξιακού μοντέλου, αλλά δεν ήταν εκείνος ο καταλυτικός παράγοντας που το επέβαλλε.

Εκτός από τις επιλογές της κεντρικής πολιτικής εξουσίας και η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας συνέβαλλε στην ενίσχυσή του τουρισμού στην Κρήτη. Ειδικότερα η σχέση τουρισμού και επιχειρηματικότητας προτείνει έναν τρόπο ανάγνωσης μιας ανταγωνιστικής κοινωνικής πραγματικότητας που στηρίζει την ύπαρξή της τόσο στις σχέσεις εξουσίας όσο και στις σχέσεις συναλλαγής που υπάρχουν μεταξύ και ανάμεσα σ' ένα δίκτυο επιχειρηματιών, φορέων (συνδικαλιστικών, κρατικών, δημοτικών) και πάλι επιχειρηματιών. Λειτουργεί, επομένως, κατά μια έννοια και εξισορροπητικά. Διαμέσου αυτής αμβλύνεται η απόσταση ανάμεσα στην οικονομία και στην κοινωνική δομή. Αναδεικνύει τις ατομικές ικανότητες και τη φαντασία του επιχειρηματία και συμβάλλει στην μεγέθυνση των δεικτών της τοπικής οικονομίας αλλά, ταυτόχρονα, θέτει περιορισμούς στη δυναμική του μετασχηματισμού της τοπικής κοινωνίας με αποτέλεσμα ο τελευταίος να παραμένει συνεχώς ημιτελής.

Υπό αυτές τις προϋποθέσεις το συμπέρασμα που προκύπτει σχετίζεται με τη δημιουργία εκείνων των συνθηκών τουριστικής ανάπτυξης στις οποίες ο τουρισμός, ως οικονομική δραστηριότητα, θα αξιοποιεί την τοπικότητα και θα την ανατροφοδοτεί μέσα από αναδιανεμητικά πρότυπα και αμφίδρομες πρακτικές «ισοδύναμων ανταλλαγών» (equivalent exchanges) ανάμεσα σε τοπικότητες και διαδραστικά δίκτυα. Η πρόκληση επομένως για την Κρήτη θα είναι η υιοθέτηση ενός νέου αναπτυξιακού τουριστικού μοντέλου που θα βασίζεται στην κριτική αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης και, ως ώριμος τουριστικός προορισμός, στην αποδοχή ενός συστήματος αξιών λιγότερο εξαρτημένο από το μοντέλο του μαζικού τουρισμού και περισσότερο προσαρμοσμένο στις δικές της εναλλακτικές λύσεις. Αλλά πρώτιστα στην αναθεώρηση των παγιωμένων αντιλήψεων για το τι συνιστά ο όρος «ανάπτυξη».

**ΣΑΣΑΝΗΣ ΣΠΥΡΟΣ** Υποψήφιος Διδάκτορας Κοινωνιολογίας, Πάντειο πανεπιστήμιο. Κοινωνιολόγος στο Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων 'ΦΑΕΘΩΝ'.

## **Για την ανάγκη δημιουργίας Κέντρου Πρόληψης των Εξαρτήσεων στο νομό Λασιθίου.**

---

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Για την ανάγκη δημιουργίας Κέντρου Πρόληψης των Εξαρτήσεων στο νομό Λασιθίου. Η κοινωνική και οικονομική κρίση στην οποία βρίσκεται η Ελλάδα, έχει σημαντικές επιπτώσεις και στο πρόβλημα των εξαρτήσεων. Είναι γνωστό, ότι τα άτομα από τις χαμηλότερες κοινωνικοοικονομικά ομάδες έχουν περισσότερες πιθανότητες να εξαρτηθούν, σε σχέση με άτομα από τις υψηλότερες. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα η έρευνα που διενεργείται κάθε χρόνο από το ΕΚΤΕΠΝ, έχει δείξει ότι υπάρχει αυξητική τάση στη χρήση παράνομων ναρκωτικών ουσιών, ενώ και η πανελλήνια έρευνα του ΕΠΙΨΥ για τις εξαρτητικές συμπεριφορές των εφήβων, δείχνει αυξητική τάση στη χρήση κάνναβης διαχρονικά από το 2002 και ύστερα, όπως επίσης και στην αύξηση της χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή και internet. Στην Κρήτη τα διαθέσιμα στοιχεία που υπάρχουν αφορούν κυρίως τους νομούς Χανίων, Ρεθύμνου και Ηρακλείου. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την πανελλήνια έρευνα ESPAD που διενεργεί το ΕΠΙΨΥ σε συνεργασία με τα Κέντρα Πρόληψης σε όλη την Ελλάδα, στο νομό Ρεθύμνου οι μαθητές ηλικίας 15-19 ετών βρίσκονται στη 1η θέση υπερβολικής κατανάλωσης αλκοόλ, και στην 7η υψηλότερη στο κάπνισμα, ενώ ο νομός Χανίων στην 6η υψηλότερη θέση στην υπερβολική χρήση αλκοόλ. Στο νομό Ηρακλείου ο αναπληρωτής καθηγητής Πνευμονολογίας του Τμήματος Ιατρικής και υπεύθυνος του προγράμματος για τη διακοπή του καπνίσματος, Νικόλαος Τζανάκης, αναφέρει ότι ο αριθμός των καπνιστών στο νομό Ηρακλείου είναι από τους μεγαλύτερους στην Ελλάδα. Όσον αφορά το νομό Λασιθίου, ο επιστημονικά υπεύθυνος της Κ.Μ.Ψ.Υ Λασιθίου ανέφερε ότι το πρόβλημα αλκοολισμού έχει πάρει διαστάσεις, μεγαλύτερες και από τη χρήση τοξικών ουσιών. Η Πρόληψη είναι ένας από τους κύριους μοχλούς για την αντιμετώπιση του προβλήματος των εξαρτήσεων, μαζί με την θεραπεία και την επανένταξη. Ως πρόληψη μπορούμε να ορίσουμε όλες εκείνες τις ενέργειες πριν από την εκδήλωση μιας εξαρτητικής συμπεριφοράς που σκοπό έχουν την αποφυγή της. Προφανώς η πρόληψη των εξαρτήσεων δεν είναι μόνο η παροχή πληροφοριών γύρω από τις εξαρτήσεις και τις συνέπειες της χρήσης, αλλά κυρίως είναι μια εκπαιδευτική διαδικασία, με συγκεκριμένη δομή και συγκροτημένη εξέλιξη. Αφορά στην ανάδειξη ενός νέου τρόπου ζωής, ενταγμένου πάντοτε σε μια διαλεκτική με τις τοπικές ή ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες. Εξάλλου, οι κοινωνικοποιητικές διαδρομές κάθε ανθρώπου ορίζουν σε μεγάλο βαθμό και τις συμπεριφορές του, τόσο, ώστε όλες οι παρεμβάσεις πρόληψης να χρειάζεται να τις λαμβάνουν υπόψη κατά το σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση. Το μεγαλύτερο μέρος της πρόληψης των εξαρτήσεων στην Ελλάδα πραγματοποιείται από ένα πανελλαδικό δίκτυο 75 Κέντρων Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας. Έχουν να επιδείξουν ένα διεθνώς αναγνωρισμένο πεδίο εφαρμογών, καθώς συνδυάζουν την τοπικότητα με ένα κοινό πλαίσιο δράσης. Η επαφή του κάθε Κέντρου Πρόληψης με τις τοπικές κοινωνίες ευνοεί την άμεση ανταπόκριση των αιτημάτων, τη συνδιαμόρφωση σε συγκεκριμένες επιμέρους θεματικές αρκετών από αυτά, και τον καλύτερο προγραμματισμό και υλοποίηση. Από την άλλη πλευρά, το κοινό πλαίσιο δράσης και των 75 Κέντρων Πρόληψης έχει μια συνέχεια, εμπνέει ασφάλεια και εμπιστοσύνη στους αποδέκτες των υπηρεσιών τους, ενώ συμβάλλει στην αυτοαξιολόγηση των Κέντρων και των δράσεων τους. Εστιάζουν στην καθολική πρόληψη, χωρίς να αποκλείουν τις ενδεδειγμένες ή

τις επικεντρωμένες παρεμβάσεις και αξιοποιούν ένα ευρύ φάσμα παιδαγωγικών, κυρίως, μεθόδων με έμφαση στη βιωματική μάθηση με ενεργητικές τεχνικές. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να συμβάλλει στην αιτιολόγηση για την ανάγκη δημιουργίας Κέντρου Πρόληψης των Εξαρτήσεων στο νομό Λασιθίου, καθώς παραμένει ο μοναδικός νομός στην Ελλάδα που δεν απολαμβάνει τις υπηρεσίες τους. Σπύρος Σασσάνης Κοινωνιολόγος, Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων ΦΑΕΘΩΝ Msc Κοινωνιολογίας, Med Επιστήμες της Αγωγής Υπ. διδάκτορας Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

## **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η τεκμηρίωση για την σημαντικότητα της οικονομίας του πολιτισμού στην τοπική ανάπτυξη. Βασίζεται στην έρευνα που διεξήχθη με στόχο να αποδειχθεί η αποτελεσματικότητα πολιτικών ανάπτυξης που βασίζονται στην επιχειρηματικότητα των τομέων της Δημιουργίας και του Πολιτισμού, οι οποίοι βρίσκονται στον πυρήνα της Δημιουργικής Οικονομίας. Η εκτενής βιβλιογραφική έρευνα υπέδειξε ότι οι Π.Δ.Β. επιδρούν θετικά στην οικονομία μιας χωρικής ενότητας και στην κοινωνική συνοχή, ειδικά σε περιοχές με τουριστικό ρεύμα. Οι ευρωπαϊκές πολιτικές προωθούν τον αναπτυξιακό σχεδιασμό μέσω των Π.Δ.Β. αφού αποδεδειγμένα στηρίζουν την οικονομική ανάπτυξη και τη κοινωνική συνοχή σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Η αναπτυξιακή προσέγγιση μέσω της οικονομίας του πολιτισμού αποτελεί: 1. Τομέα έρευνας και χρηματοδοτήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2. Διεθνές εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης για τις παρεμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών σε τοπικές κοινωνίες υπό ανάπτυξη χωρών 3. Δομικό εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης, απασχόλησης και κοινωνικής συνοχής στην Μεγάλη Βρετανία, τη Γερμανία, την Ισπανία και τις Βόρειες Χώρες. Θα μπορούσε άραγε να λειτουργήσει θετικά σε μια χωρική ενότητα όπως η βόρεια πλευρά των Χανίων (τυπική μεσογειακή περιοχή) σε εποχή μείζονος οικονομικής κρίσης σχεδιασμός βασισμένος στο Πολιτιστικό Προϊόν της; Οι επιστημονικές έρευνες, οι στατιστικές μελέτες και αναλύσεις των Ευρωπαϊκών θεσμών καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι Π.Δ.Β. στηρίζουν οικονομία και απασχόληση (κυρίως των νέων) σε εποχή συστημικής κρίσης. Προέκυψε επίσης ότι όσοι σχεδιάζουν αναπτυξιακές πολιτικές σε τουριστικές περιοχές μιλάνε πολύ για το πόσο οι ξένοι επισκέπτες προτιμούν το Πολιτιστικό Προϊόν (των περιοχών) δίχως επιστημονική και στατιστική τεκμηρίωση. Το ίδιο φαινόμενο παρουσιάζεται και στη περιοχή έρευνας. Διευκρινιστικά σχετικά με το τι ακριβώς είναι Πολιτιστικό Προϊόν (εφεξής Π.Π.) πρέπει να αναφερθούν τα κάτωθι. Το Π.Π. νοείται ως βιομηχανική αλυσίδα πολιτιστικών αξιών που εξελίσσεται στα τρία στάδια της παραγωγής: 1. Πρώτες ύλες (δημιουργία) και παραγωγή (βασίζεται στη καλλιτεχνική δημιουργία, σε ιδέες, σύμβολα σημειωτικού περιεχομένου, νοήματα). Ως πρώτη ύλη εκλαμβάνεται και το πολιτιστικό απόθεμα, οι πολιτιστικές υποδομές (κτλ), 2. Τη μετατροπή του αρχικού (πρωτογενούς) υλικού σε ποικιλία προϊόντων/ υπηρεσιών τα οποία δημιουργούνται βάσει των κανόνων προσφορά-ζήτηση της αγοράς, 3. Το τρίτο στάδιο της παραγωγής περιλαμβάνει τη διαδικασία των εμπορικών δραστηριοτήτων ώστε να φτάσει το Π.Π. στο κοινό, τις προωθητικές διεργασίες, την επικοινωνιακή προσέγγιση, την αλληλοτροφοδότηση των υπηρεσιών σχεδιασμού και προώθησης από το καταναλωτικό κοινό και ενδεχομένως τις αλλαγές που προκύπτουν από τις ανάγκες του κοινού. Η έρευνα εκκινεί από τα αναγνωρισμένα και τεκμηριωμένα προβλήματα διασύνδεσης του παραγόμενου τοπικού Π.Π. με τους επισκέπτες της περιοχής, που έχει ως αποτέλεσμα να χάνονται κονδύλια, θέσεις εργασίας, και ευκαιρία για ανάπτυξη. Προτάθηκε ενδεδειγμένη εννοιολογική προσέγγιση του Π.Π., βάσει της οποίας εξελίσσεται η έρευνα. Προέκυψαν δεδομένα για σοβαρό έλλειμμα διοικητικής οργάνωσης και στρατηγικού σχεδιασμού στις τοπικές Π.Δ.Β. Καταγράφηκαν ακόμα: εσωστρέφεια του παραγόμενου Π.Π., αδυναμία κινητοποίησης των πολιτιστικών πόρων της περιοχής προς όφελος της ανάπτυξης και της απασχόλησης, και απουσία επικοινωνιακής στρατηγικής με σύγχρονους όρους στην προώθηση του Π.Π. και στρατηγικού σχεδιασμού.

**Μυλωνάκης Δημήτρης**, Καθηγητής ΠΚ, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών και Κοσμήτορας της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Ιδρύματος. **Δρακάκη Ελένη** Δρ. Οικονομικών Επιστημών ΠΚ και Συμβασιούχος Διδάσκουσα στη Σχολή Θετικών και Τεχνολογικών Επιστημών του ιδρύματος. **Μανόλης Μανιούδης**, Δρ. Οικονομικών Επιστημών ΠΚ. **Σέργιος Τζωτζές** Δρ. Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης και Συμβασιούχος Διδάσκων στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

## **Κρίση και ανασυγκρότηση στην περίπτωση της περιφέρειας Κρήτης: Μία πρώτη εμπειρική διερεύνηση**

---

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η ερευνητική εργασία έχει ως σκοπό να περιγράψει και να ερμηνεύσει την οικονομική - γεωγραφική αναδιάρθρωση στην Ελλάδα μετά το ξέσπασμα και εν μέσω της οικονομικής κρίσης, αντλώντας εμπειρικά διδάγματα και δεδομένα από την ιδιαίτερη περίπτωση της περιφέρειας Κρήτης. Η θεώρηση στηρίζεται στο παράδειγμα της Πολιτικής Οικονομίας και στην Οικονομική Γεωγραφία και ως εκ τούτου σύμφωνα με τις πρωταρχικές παραδοχές, οι κρίσεις αποτελούν εγγενή τάση στη λειτουργία του συστήματος και επιλύονται και εκτονώνονται μέσα από γεωγραφικές ανακατανομές των συντελεστών και με την αναδιανομή και τη μεταφορά της αξίας μεταξύ διαφορετικών τόπων και περιοχών ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, οι άνισες επιπτώσεις αποκτούν ιδιαίτερη ερμηνευτική σημασία, η έννοια της γεωγραφίας συνδέεται με την οργάνωση της οικονομίας και υπό το ίδιο πρίσμα, η κρίση εκλαμβάνεται ως τομή αλλά και ως ευκαιρία για ανασύσταση της παρέμβασης και οικονομική-χωρική ανασυγκρότηση. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα επικεντρώνεται στο να αναδείξει όψεις της ύφεσης, της στασιμότητας και της παρέμβασης σε ότι αφορά την περιφέρεια Κρήτης, μία αναπτυξιακή περιφέρεια που δεν έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τη βιβλιογραφία για την περιφερειακή ανάπτυξη και την οικονομική γεωγραφία. Εδώ υποστηρίζεται ότι η Κρήτη έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, η ίδια εντάσσεται σε ένα ενδιάμεσο αναπτυξιακό χώρο, δεδομένου ότι εμφανίζει μέτριες επιδόσεις σε βασικούς αναπτυξιακούς δείκτες τις προηγούμενες δεκαετίες, αλλά και μετριασμένες τις οικονομικές επιπτώσεις της ύφεσης σε σχέση με άλλες περιοχές της χώρας. Εξάλλου ακόμα και σε όρους φυσικής και κοινωνικής γεωγραφίας η Κρήτη κατέχει ιδιαίτερη θέση ως αποκλίνουσα στα βασικά χαρακτηριστικά της από αυτά των μικρών νησιών αλλά και της ηπειρωτικής χώρας. Δεύτερον, κεντρικές πολιτικές απορρύθμισης της χωροταξίας, προσέλκυσης μεγάλων ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, αναδιάρθρωσης υπέρ του τουρισμού, της ανάπτυξης γης και ακινήτων, της ενέργειας και άλλων κλάδων υψηλής κερδοφορίας και άμεσης εξωστρέφειας, βρίσκουν άμεση εφαρμογή στην περιοχή. Οι πολιτικές αυτές έχουν ως στόχο τη συνολική αποτελεσματικότητα, προωθώντας το μετασχηματισμό πρώτα στην ελληνική περιφέρεια και σε συγκεκριμένους τοπούς, ενώ συνθέτουν μία νέα εθνική στρατηγική για έξοδο από την κρίση, καθώς και την κύρια πρόταση για την ανοικοδόμηση νέων ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, μεγαλύτερη εξωστρέφεια και επανατοποθέτηση της χώρας στη διεθνή αλυσίδα της αξίας. Στο πλαίσιο της εργασίας, αναλύεται η προβληματική αυτή και παρουσιάζονται ευρήματα σε σχέση με την κατάσταση βασικών αναπτυξιακών δεικτών και πτυχές του σχεδιασμού στην περίπτωση της Κρήτης. Ενδεικτικά, καταγράφονται η αναπτυξιακή θέση σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες της χώρας και της Ε.Ε., η εξέλιξη της συνολικής αξίας (προϊόν), ανεργίας-απασχόλησης, επενδύσεων και γίνεται μία επισκόπηση των κεντρικών πολιτικών με άμεσες επιδράσεις στην περιφερειακή και χωρική ανάπτυξη (χωροταξικό πλαίσιο, περιφερειακό επιχειρησιακό πρόγραμμα, αναπτυξιακός νόμος, και κίνητρα για την

προσέλκυση μεγάλων επενδύσεων). Τέλος, γίνεται μία πρώτη αναφορά σε τοπικές αντιδράσεις, στη χαρτογράφηση θεσμών, φορέων και συλλογικών οργανώσεων που τίθενται υπέρ ή κατά των άμεσων επιλογών και του τρέχοντος σχεδιασμού.

## **Ανεργία και επισφάλεια εν μέσω οικονομικής κρίσης : η περίπτωση της Κρήτης**

---

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η ελληνική κρίση χρέους σε συνδυασμό με τα μέτρα λιτότητας των τελευταίων χρόνων οδήγησαν στην εκτίναξη των ποσοστών ανεργίας σε πρωτόγνωρα για την ελληνική αγορά εργασίας επίπεδα, καθώς και στη διαμόρφωση ενός εργασιακού τοπίου με βασικά χαρακτηριστικά την αύξηση των επισφαλών μορφών απασχόλησης και την απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων. Η κατάσταση αυτή, σε συνδυασμό με τις μισθολογικές περικοπές, την αύξηση των φορολογικών επιβαρύνσεων και τη συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους όξυναν την γενικότερη κοινωνικοοικονομική ανασφάλεια. Στο πλαίσιο αυτό και λόγω της έντασης που τις διακρίνει, η έννοια της ανεργίας και της επισφάλειας φαίνεται να αποκτούν διαφορετικό περιεχόμενο και εύρος σε διάφορα επίπεδα. Οι αναγνώσεις, όμως, της εργασιακής επισφάλειας και ανεργίας είναι κατά κύριο λόγο στατιστικού (και δημοσιογραφικού) χαρακτήρα. Αν και οι στατιστικές αναλύσεις μας επιτρέπουν να καταγράψουμε τα νοικοκυριά ή τα άτομα που πλήττονται από καταστάσεις όπως η ανεργία ή/και που πιθανώς εργάζονται επισφαλώς δεν μας επιτρέπουν, εντούτοις, να δούμε πως αυτά τα νοικοκυριά ή/και άτομα καταφέρνουν να διαχειριστούν τις οικονομικές συνέπειες της κρίσης. Επιπρόσθετα, οι στατιστικές αναλύσεις συχνά συγκαλύπτουν καταστάσεις υπο-απασχόλησης και καταστάσεις όπου η ανεργία συνυπάρχει με συνθήκες επισφαλούς και περιστασιακής απασχόλησης, κυρίως με καθεστώς αδήλωτης εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα εισήγηση εστιάζει σε δύο ζητήματα : • Αφενός, στους τρόπους με τους οποίους βιώνουν και διαχειρίζονται την κατάσταση της ανεργίας τους, καθώς και το πως αντιλαμβάνονται το εργασιακό τους παρόν και μέλλον οι άνεργοι άνδρες και οι άνεργες γυναίκες. Μέσα από εις βάθος ποιοτικές συνεντεύξεις επιχειρούνται να αναδειχθούν τόσο τα υποκειμενικά βιώματα και οι νοηματοδοτήσεις της ανεργίας, όσο το πως η ευρύτερη κατάσταση της οικονομικής κρίσης και η αυξανόμενη ανεργία επιδρά πάνω σε αυτά τα βιώματα και τις νοηματοδοτήσεις. • Αφετέρου, εξετάζονται οι διάφορες όψεις της εργασιακής επισφάλειας και των σχετιζόμενων με αυτήν καταστάσεων ευρύτερης εργασιακής, κοινωνικής και οικονομικής ανασφάλειας. Ως προς το εργασιακό καθεστώς και τις συνθήκες εργασίας διαπιστώνεται μια διεύρυνση της ζώνης της (εργασιακής) αβεβαιότητας η οποία επεκτείνεται πλέον και σε θεωρούμενες μέχρι πρότινος προστατευμένες κατηγορίες εργαζομένων. Κα στις δύο περιπτώσεις θα δοθεί έμφαση στις τυχόν εναλλαγές μεταξύ ανεργίας και επισφαλούς απασχόλησης. Πρόκειται για το λεγόμενο φαινόμενο της περιστρεφόμενης πόρτας, όπου συχνά η επισφάλεια ή η σταδιακή επισφαλοποίηση μπορεί να είναι προπομπός της ανεργίας ή όπου η επισφαλής απασχόληση μπορεί να αποτελέσει το επόμενο στάδιο μετά την ανεργία. Επιπρόσθετα, η εισήγηση θα εστιάσει και στο ρόλο των παραδοσιακών υποστηρικτικών δικτύων (οικογενειακών και συγγενικών) προκειμένου να δούμε εάν εν μέσω κρίσης μπορούν να ανταποκριθούν σε αυτόν τους το ρόλο. Η εισήγηση αντλεί στοιχεία από ποιοτικές συνεντεύξεις με άνδρες και γυναίκες που κατοικούν στην ευρύτερη περιφέρεια Κρήτης. Από το 2010 και μετά τα ποσοστά ανεργίας και τα ποσοστά επισφαλούς απασχόλησης (τουλάχιστον με βάση τα επίσημα δεδομένα) στην Κρήτη αυξήθηκαν σημαντικά. Εντούτοις, αυτά τα ζητήματα δεν μπορούν να ιδωθούν ανεξάρτητα από δύο ακόμα μεταβλητές : τα υψηλά ποσοστά αδήλωτης εργασίας και υποαπασχόλησης στους κλάδους των υπηρεσιών και του τουρισμού, καθώς και την απασχόληση σε γεωργικές εργασίες.



**Βασιλική Γουλή** Τμήμα Ψυχολ. ΠΚ, **Αθηνά Κονσουλάκη**, Τμ. Ψυχολογίας ΠΚ. **Νεφέλη Λουίζου** είναι τελειόφοιτη φοιτήτρια Ψυχολογίας ΠΚ. **Νάτσικα Ευαγγελία** Τμ. Ψυχολογίας ΠΚ.. Η **Νικόλ Σαρλά**, τελειόφοιτη φοιτήτρια του τμήματος Ψυχολογίας, ΠΚ

### **Επαναπροσδιορίζοντας το νόημα της ψυχικής υγείας: Το παράδειγμα του Δικτύου «Ακούω Φωνές» στο Ηράκλειο Κρήτης.**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια στροφή προς εναλλακτικές θεωρήσεις της ψυχικής υγείας και ασθένειας, μακριά από τα παραδοσιακά μοντέλα. Το Δίκτυο Ανθρώπων που Ακούνε Φωνές αποτελεί ένα παγκόσμιο εγχείρημα που ασκεί κριτική στο κατεστημένο ψυχιατρικό παράδειγμα και προασπίζεται την πρωτοκαθεδρία του «ειδικού βάσει εμπειρίας». Ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας αποτέλεσε ο τρόπος συγκρότησης και λειτουργίας του Δικτύου των Ανθρώπων που Ακούνε Φωνές στο Ηράκλειο της Κρήτης. Διεξήχθησαν τρεις συνεντεύξεις από τη συντονίστρια της ομάδας των υποκειμένων που ακούνε φωνές (ψυχολόγος), τη συντονίστρια της ομάδας των συγγενών (ψυχίατρος) καθώς και από ένα μέλος της ομάδας των ενδιαφερομένων για εξώστρεφες δράσεις (ψυχολόγος). Αυτές είναι και οι τρεις ομάδες με τις οποίες λειτουργεί το Δίκτυο. Η μέθοδος επεξεργασίας των ποιοτικών δεδομένων βασίστηκε στη θεματική ανάλυση. Προέκυψαν τέσσερις θεματικές: η οργάνωση, οι φιλοσοφικές καταβολές, οι ανάγκες και οι στόχοι και, τέλος, οι δυσκολίες του Δικτύου. Αρχικά, ενώ η δομή προβλέπει οριζόντια οργάνωση, ως ομάδα αυτοβοήθειας, διαπιστώθηκε ότι οργανώνεται ιεραρχικά λόγω της ύπαρξης ειδικών ως συντονιστές εντός των ομάδων. Επιπλέον το υλικό που αντλήθηκε από τις συνεντεύξεις μπορεί να κατηγοριοποιηθεί με βάσει τις συμφωνίες και διαφωνίες των ειδικών μεταξύ τους. Σύγκλιση παρατηρήθηκε σχετικά με τη μη ύπαρξη τοπικών ιδιομορφιών στην πόλη του Ηρακλείου. Το Δίκτυο κατανοείται ως ασφαλής χώρος που προάγει τον αποστιγματισμό των μελών και είναι έκδηλη η αναγκαιότητα της κοινωνίας και των υποκειμένων για τέτοιους χώρους. Επιπλέον συμφωνία υπάρχει σχετικά με τον μη θεραπευτικό χαρακτήρα του Δικτύου, παρ' ότι οι συνεντευξιζόμενοι ορίζουν με διαφορετικό τρόπο τον όρο «θεραπευτικός». Οι διαφωνίες των συνεντευξιζόμενων αφορούσαν ζητήματα σχετικά με την αναγκαιότητα ύπαρξης του Δικτύου και τον συνεπαγόμενο χαρακτήρα της κοινωνικής απεύθυνσης, το ρόλο και την ισχύ του συντονιστή (ειδικός βάσει εμπειρίας έναντι του ειδικού βάσει εκπαίδευσης), τη νοσηματοδότηση και αιτιογένεση της προέλευσης των φωνών και, τέλος, το ζήτημα της φαρμακευτικής αγωγής. Οι παραπάνω ασυμφωνίες ενδέχεται να υπονομεύουν τη λειτουργία του Δικτύου και την εφαρμογή του αντιψυχιατρικού λόγου εντός αυτού. Συμπεράσματα: αναγνωρίζονται οι δυσκολίες συγκρότησης και λειτουργίας ενός τέτοιου είδους εγχειρήματος που φαίνεται να προέρχονται από πλήθος κατευθύνσεων, όπως η ίδια η κοινωνική πραγματικότητα, η εσωτερική οργάνωση, το κυρίαρχο ψυχιατρικό παράδειγμα αλλά και η επιστήμη εν γένει. Περιορισμοί: Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στα αρχικά στάδια συγκρότησης του Δικτύου. Ωστόσο ο στόχος της έρευνας ήταν να αναδείξει τον τρόπο συγκρότησης του και όχι να ερευνηθούν τα αποτελέσματα του Δικτύου σε βάθος χρόνου. Τέλος, το επιστημονικό υπόβαθρο των ερευνητριών ως ψυχολόγοι οδήγησε στο να δοθεί ο λόγος στους ειδικούς βάσει εκπαίδευσης έναντι των ειδικών βάσει εμπειρίας.

**ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ & ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ  
ΚΡΗΤΗΣ. ΟΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ**

---

**ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η εισήγηση πραγματεύεται την εμφάνιση της εγκληματικότητας στο τοπικό περιβάλλον της Κρήτης, με επίκεντρο την ιδιαίτερη κοινωνική συγκρότηση του νησιού. Βασικά δεδομένα η παρουσία υψηλού αριθμού κατοίκων στην ενδοχώρα, ισχυρή παρουσία μικρών ηλικιών ως μόνιμων κάτοικων και η ιδιαίτερη μορφολογία (ανάπτυξη μεγάλων χωριών στα όρια κωμοπόλεων εντός της ενδοχώρας). Συσχετίζεται και ερευνάται η περίπτωση υποβάθμισης της ποιότητας ζωής στην ενδοχώρα ως λόγος κοινωνικής αποδιοργάνωσης. Περαιτέρω ελέγχεται η ύπαρξη του εγκλήματος ως «κοινωνικής παράδοσης», σε επιμέρους περιοχές και ο «φόβος» δημιουργίας «ghetto» εντός των περιοχών της Κρήτης. Ερευνάται το ζήτημα της «ανοχής» μέσω της αποδοχής της υποβάθμισης της ποιότητας ζωής και η μεταβολή του στην πάροδο του χρόνου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο γεωγραφικός καταμερισμός του φόβου του εγκλήματος και κατά πόσον η ενδοχώρα αντιμετωπίζει διαφορετικούς φόβους σε σχέση με το φόβο του εγκλήματος εντός της πόλης. Παρουσιάζονται οι βασικές προβληματικές για τις αιτίες παραγωγής και παραγόντων επίδρασης της εγκληματικότητας στην ενδοχώρα ενώ παρουσιάζονται στατιστικά δεδομένα εγκληματικότητας, σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Συγκεκριμένα, στατιστικά δεδομένα αφορούν την ποσοτική μεταβολή των αδικημάτων, το βαθμό συμμετοχής αλλοδαπών στους θεωρούμενους δράστες, η ποιοτική μεταβολή των αδικημάτων, η ενδεχόμενη αλλαγή στην καταγγελία του εγκλήματος, τα ποσοστά ανασφάλειας των κατοίκων της ενδοχώρας σε σχέση με αυτή των αστικών περιοχών ενώ βασική καταγραφή αποτελεί η ποιοτική ποσοτική μεταβολή της εγκληματικότητας πριν και κατά τη διάρκεια των πολιτιστικών παρεμβάσεων πολιτών. Περαιτέρω μέσω της έρευνας στο ειδικό περιβάλλον των επαρχιών παρουσιάζονται οι καθημερινές παρεμβάσεις των πολιτών, των πολιτιστικών συλλόγων και τοπικών φορέων, ως προτάσεις πρωτογενούς πρόληψης της εγκληματικότητας και κατά πόσον η δράση οργανωμένων ή μη πολιτιστικών δράσεων έχει διαμορφώσει de facto τοπικά συμβούλια πρόληψης του εγκλήματος και ερευνάται η έννοια και λειτουργία τους. Οι παρεμβάσεις που φέρονται να αποσκοπούν στην απλή βελτίωση της καθημερινότητας των κατοίκων με την παρουσία τους αναμορφώνουν ουσιαστικά την ποιότητα ζωής και «ερήμνη» των κατοίκων δημιουργούν μέτρα αναχαίτισης του εγκλήματος και αίσθηση μη ανοχής σε αυτό. Τέλος ερευνώνται και προτείνονται πολιτικές πρόληψης της εγκληματικότητας και της ανασφάλειας στην ενδοχώρα σε μακροπρόθεσμο επίπεδο εστιασμένη πρωτίστως στην απλή καθημερινή βελτίωση της ποιότητας ζωής.

**«Οι πολιτικές ανάπτυξης, η τοπική διακυβέρνηση και η υπεύθυνη  
επιχειρηματικότητα: η ευρωπαϊκή διάσταση και οι ευκαιρίες στην Κρήτη».**

---

**ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Οι εξελίξεις σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο τον 21ο αιώνα καταδεικνύουν ότι τα ζητήματα κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης αποτελούν σύνθετα πεδία. Η ανάπτυξη μοντέλων διακυβέρνησης που να χαρακτηρίζονται ευέλικτα και ανοικτά σε συνέργιες μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών είναι πολλές φορές το ζητούμενο. Η επίλυση σύνθετων πολιτικών ζητημάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση θέτουν σημαντικές προκλήσεις προς επίλυση τόσο στα κράτη μέλη (κ-μ) όσο και τις τοπικές κοινωνίες. Η Αειφόρος Ανάπτυξη (ΑΑ) ήδη από το 1987 και τον πρώτο ορισμό μέσα από την Brundtland report “Our common future” θέτει ένα θεμελιώδες ζήτημα για την έννοια της ανάπτυξης και τη χρήση των πόρων (π.χ. οικονομικών, περιβαλλοντικών), αυτό της δικαιοσύνης τόσο μεταξύ των κρατών όσο και των γενεών μελλοντικά. Στο πλαίσιο αυτό η διεθνής κοινότητα και η ΕΕ ανέπτυξαν διαχρονικά πρωτοβουλίες (π.χ. η πρόσφατη στρατηγική για την ΑΑ 2030), κάτι που επηρεάζει κ-μ όπως η Ελλάδα και περιοχές όπως η Κρήτη, κυρίως λόγω της τοποθεσίας, της νησιωτικότητας, του φυσικού περιβάλλοντος κ.α. Ο ρόλος του τοπικού κράτους είναι σημαντικός σε όλα τα παραπάνω, ενώ κρίνονται απαραίτητες οι συνέργιες με στρατηγικά ενδιαφερόμενα μέρη όπως η επιχειρηματική κοινότητα και ειδικά οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο αυτό η έννοια υπεύθυνη επιχειρηματικότητα και η εταιρική κοινωνική ευθύνη (ΕΚΕ) χρησιμοποιούνται στο σχεδιασμό πολιτικής για την ΑΑ στην ΕΕ και τα κ-μ της. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο ο σχεδιασμός πολιτικής για την ΕΚΕ αναπτύσσεται ήδη από το 2001, ενώ σε περιφερειακό επίπεδο και σε κ-μ αποτελεί πεδίο που ομαδοποιείται σε πολιτικά εργαλεία και πεδία πολιτικής (π.χ. μικρομεσαίες επιχειρήσεις), με βάση τις ειδικές αναφορές της Επιτροπής το 2007, το 2011, το 2014. Η ενεργή και υπεύθυνη συμμετοχή των επιχειρήσεων γενικά στα τοπικά ζητήματα και ειδικά στα ζητήματα ανάπτυξης κρίνεται νευραλγική, ειδικά σε περιφερειακές στρατηγικές όπως για παράδειγμα αυτή της έξυπνης εξειδίκευσης. Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό να αναπτυχθούν περαιτέρω οι συνέργιες σε πεδία όπως η κοινωνική ένταξη, η απασχόληση, το περιβάλλον και η ανταγωνιστικότητα. Η πολιτική ενδυνάμωση του τοπικού κράτους και ανάπτυξη συνεργιών με βάση τα παραπάνω δύναται να συμβάλουν στην αντιμετώπιση ζητημάτων όπως η περιβαλλοντική αειφορία, ο εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος, η καινοτομία στο αγροτο-διατροφικό σύμπλεγμα κ.α. Το ζήτημα, τέλος, της ανάπτυξης και ειδικότερα αυτής με αειφόρο προσανατολισμό αποτελεί πεδίο προβληματισμού για το μέλλον που θα πρέπει να βασίζεται τόσο στη προσέγγιση think global act local, όσο και σε δυναμικές συνέργιες μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών.

## **Ζητήματα αναπτυξιακής πολιτικής και εκπαίδευσης: Οι ευκαιρίες ανάπτυξης στην Κρήτη και η ευρωπαϊκή αναφορά**

---

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), κατά τη δημιουργία της έθεσε ως κύριους στόχους την ειρήνη και την ευημερία των λαών της Ευρώπης. Κι αν σήμερα κρίνεται επιτυχημένη η πορεία της Ένωσης αναφορικά με τον πρώτο στόχο, αμφισβητείται έντονα η αποτελεσματικότητα των πολιτικών της ως προς τον δεύτερο, αφού μία από τις σοβαρότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η Ευρώπη, είναι η αδυναμία διασφάλισης του επιπέδου ζωής που παρείχαν τα κ-μ στους πολίτες τους πριν ξεσπάσει η παγκόσμια οικονομική κρίση το 2008. Τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας απορρόφησαν, σε κάποιο βαθμό, τους κραδασμούς από τις συνέπειες της κρίσης, αλλά η ανεργία παραμένει σε υψηλά επίπεδα (μ.ο. ΕΕ28 στο 7,8% τον Απρίλιο του 2017, Eurostat 2017), με αποτέλεσμα ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού να αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της φτώχειας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016) και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ειδικότερα στην Ελλάδα, τα προβλήματα είναι πολύ πιο έντονα και εμφανώς πιο επίμονα (η ανεργία φτάνει στο 23,2%, Eurostat 2017). Αυτό, ωστόσο, που προβληματίζει ιδιαίτερα τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο στην Κρήτη είναι ότι πλήττει κυρίως τους νέους και επηρεάζει κοινωνικά ευάλωτες ομάδες όπως οι NEETS (Not in Education, Employment, or Training). Ένα επίσης σημαντικό φαινόμενο που προκαλεί ανησυχίες είναι αυτό της «διαρροής εγκεφάλων» (γνωστή και ως “brain drain”) που αυξήθηκε σημαντικά κατά τη περίοδο 2008-2016. Το φαινόμενο αυτό αναφέρεται κατά κύριο λόγο σε νέους, μορφωμένους και καταρτισμένους που αφήνουν τη χώρα τους, με σκοπό την εύρεση εργασίας και την καλύτερη ποιότητα ζωής. Το στοιχείο αυτό σε συνδυασμό με τα παραπάνω είναι εξαιρετικά σημαντικά στο σχεδιασμό πολιτικής, δεδομένου ότι η μείωση «διαρροής εγκεφάλων» ή ο επαναπατρισμός όσων έχουν φύγει είναι ζήτημα ζωτικής σημασίας. Παράλληλα, η διασύνδεση με τη Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης στην Κρήτη είναι κρίσιμη διότι οι στόχοι και τα πεδία ανάπτυξης που αναδεικνύει για το μέλλον συνδέονται με την αντιμετώπιση των παραπάνω ζητημάτων, δεδομένου ότι το ανθρώπινο δυναμικό στην Ελλάδα και την Περιφέρεια αποτελεί ένα συγκριτικό πλεονέκτημα. Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, το ζήτημα της απασχόλησης και της σύνδεσής της με την εκπαίδευση, ως πεδίο πολιτικής είναι γεμάτο προκλήσεις και αναμένεται να παίξει κομβικό ρόλο για έξοδο από την κρίση. Η παρούσα μελέτη, επιχειρεί να αναλύσει τα παραπάνω ζητήματα, αναδεικνύοντας τη σημασία που μπορεί να παίξει η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης, ο περιορισμός της «διαρροής εγκεφάλων» και η σύνδεση εκπαίδευσης και απασχόλησης, για την αντιμετώπιση των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών προκλήσεων και την ανάπτυξη της περιφέρειας Κρήτης.

**Βασιλική Πετούση:** Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήμα Κοινωνιολογίας,

**Όλγα Θεμελή:** Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

**Χαρά Θεοδωράκη** Κοινωνική Λειτουργός Προισταμένη Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και Αρωγής Ενηλίκων Ρεθύμνου.

**Ιωάννης Πενταγιώτης.** Εισαγγελέας Πρωτοδικών, Προιστάμενος της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Ρεθύμνου. Εισαγγελέας Ανηλίκων Ρεθύμνου (τελευταία τρία έτη).

### **Ζητήματα εγκληματικότητας και παραβατικότητας στην Κρήτη της οικονομικής κρίσης**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Τίτλοι εισηγήσεων και εισηγητές: “Εγκληματικότητα στην Κρήτη: Αποτίμηση της επίσημα καταγεγραμμένης εικόνας” Βασιλική Πετούση, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης & Νεκταρία Δερμιτζάκη, Κοινωνιολόγος. “Η παραβατικότητα ανηλίκων στο Ν. Ρεθύμνου την τελευταία δεκαετία” Χαρά Θεοδωράκη, Επιμελήτρια Ανηλίκων, Δικαστήριο Ανηλίκων, Ρέθυμνο & Ιωάννης Πενταγιώτης, Εισαγγελέας Πρωτοδικών “Τέσσερις φυλακές σε μια περιφέρεια: τα Καταστήματα Κράτησης της Κρήτης και η ανάγκη διασύνδεσής τους με την Πανεπιστημιακή Κοινότητα” Όλγα Θεμελή, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Περίληψη: Η εγκληματολογική θεωρία έχει καταδείξει τη στενή σχέση μεταξύ οικονομικών (και άλλων) κρίσεων με την υιοθέτηση εγκληματικών και παραβατικών συμπεριφορών. Κατά τη διάρκεια της πρόσφατης οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα ζητήματα που σχετίζονται με την εγκληματικότητα ανηλίκων και την παραβατικότητα ανηλίκων απασχολούν σχεδόν καθημερινά τα μέσα μαζικής ενημέρωσης με ένταση που συχνά φτάνει στα όρια ‘ηθικού πανικού’ συμβάλλοντας στη διατύπωση αιτημάτων για αύξηση της επιτήρησης, της τιμωρητικότητας και της αυστηροποίησης των μέτρων αντιμετώπισης. Το παρόν θεματικό τραπέζι θα αποπειραθεί να απαντήσει σε μια σειρά από ερωτήματα: Ποια η έκταση και τα χαρακτηριστικά της εγκληματικότητας στην Κρήτη και ποιες οι επιπτώσεις της στην τοπική κοινωνία; Τι γνωρίζουμε για τους ανήλικους παραβάτες του νόμου στο Ν. Ρεθύμνου την τελευταία δεκαετία; Τι ξέρουμε για τις τέσσερις φυλακές της Κρήτης, ποιος ο πληθυσμός τους και ποιες οι δυνατότητες επανένταξης των κρατουμένων μετά την έκτιση της ποινής τους; Ποιο ρόλο θα μπορούσε να διαδραματίσει η Πανεπιστημιακή κοινότητα; Ακολουθώντας τη διάκριση του Αμερικανού εγκληματολόγου Edwin Sutherland, το παρόν θεματικό τραπέζι πραγματεύεται ζητήματα ‘παράβασης των νόμων’ και ‘αντίδρασης στην παράβαση των νόμων’. Οι εισηγήσεις εστιάζουν θεματικά στην Κρήτη αλλά οι παρατηρήσεις αφορούν όλη τη χώρα, σε μια προσπάθεια πληρέστερης κατανόησης τόσο της εγκληματικής/ παραβατικής συμπεριφοράς, όσο και του εγκλεισμού και των δεινών που συνεπάγεται.

**Όλγα Θεμελή**

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εγκληματολογικής Ψυχολογίας Τμήμα Ψυχολ. ΠΚ

### **Τέσσερις φυλακές και ένα πανεπιστήμιο στην ίδια περιφέρεια:**

#### **ευαισθητοποίηση και συνεργασία ή αποκλεισμός και περιθωριοποίηση;**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η φυλακή αποτελεί το πιο αντιπροσωπευτικό ίδρυμα ολοκληρωτικού χαρακτήρα επιδρώντας καταλυτικά στην προσωπικότητα των εγκλείστων. Τα υψηλά ποσοστά ψυχικής και φυσικής ασθένειας, το υπέρμετρο άγχος, ο φόβος και η ανασφάλεια, ο νεκρός χρόνος, η αποκοπή από το οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και ο ιδρυματισμός, δυσχεραίνουν τη διεργασία προσαρμογής σε συνθήκες κράτησης. Σε μια δικαιοταξία ο κρατούμενος ακόμα και μέσα σε αυτό το παθολόγο περιβάλλον σε είναι και παραμένει υποκείμενο δικαιωμάτων. Ωστόσο παρά τις συνταγματικές επιταγές του νόμου, η στέρηση της ελευθερίας δεν περιορίζει ως όφειλε μόνο «την προς τόπο κίνηση». Η φυλακή καταλύει πλήθος εννόμων αγαθών μεταξύ των οποίων εκείνο της υγείας, της επικοινωνίας, της εργασίας, της εκπαίδευσης κ.ά. Δυστυχώς σε κάποιες περιπτώσεις ο περιορισμός της ελευθερίας συνδέεται ακόμα και με την απώλεια της ίδιας της ζωής. Η πολιτική επιλογή περιχαράκωσης του χώρου που προάγει τον κοινωνικό αποκλεισμό, περιορίζει σημαντικά κάθε προσπάθεια βελτιωτικής παρέμβασης. Με την προτεραιοποίηση του φυλακτικού της χαρακτήρα ακυρώνεται η βασική επιταγή του Σωφρονιστικού Κώδικα που είναι η επανένταξη. Σήμερα στα τέσσερα καταστήματα κράτησης της Κρήτης, εκτίουν την ποινή τους 800 περίπου κρατούμενοι. Τα ερωτήματα που εύλογα ανακύπτουν: ποιος ο ρόλος της ευρύτερης κοινωνίας στην επανένταξη των αποφυλακισμένων; Τι σημαίνουν για την περιφέρεια της Κρήτης οι τέσσερις φυλακές που φιλοξενεί; Ποια η σχέση της μαζί τους; Ποιος ο ρόλος του Πανεπιστημίου;

Η αναγκαιότητα λήψης συγκεκριμένων πολιτικών δημιουργίας διαύλων επικοινωνίας του *Ακαδημαϊκού* χώρου με τις φυλακές είναι επιτακτική προκειμένου να καταστεί δυνατή η πραγμάτωση του ιδεώδους της κοινωνικής επανένταξης. Η επανένταξη τρέφεται από τη αποδοχή και ενισχύεται από την υποστήριξη της κοινότητας (κυρίως της πανεπιστημιακής). Διαφορετικά, «όμορφοι κρατούμενοι, όμορφα θα καίγονται» και μαζί τους μια ολόκληρη κοινωνία καθώς στη συνύπαρξη όλα διαπλέκονται με έναν τρόπο μοναδικό.

## ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΧΩΜΑΤΕΡΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (2000-2010)

---

### ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι περιβαλλοντικές διαμάχες γύρω από το θέμα της διαχείρισης των απορριμμάτων, αποτελούν σοβαρό ζήτημα στην Ελλάδα τουλάχιστον κατά τα τελευταία 50 χρόνια (Kousis 2000, Loukakis 2012). Η ένταξη της χώρας στη Ευρωπαϊκή Ένωση και οι υποχρεώσεις που τη συνόδευσαν, ανάγκασαν τη χώρα να υιοθετήσει αυστηρότερους νόμους σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και να κατασκευάσει χώρους οργανωμένης διαχείρισης απορριμμάτων. Η χωροθέτηση αυτών των δομών καθώς και η τεχνολογία που θα εφαρμοστεί αποτέλεσαν αντικείμενο διαμαρτυριών και αντιδράσεων. Τα προβλήματα γινόντουσαν όλο και συχνότερα καθώς αυξάνονταν οι πιέσεις από την Ε.Ε. και οι ενέργειες που εφαρμόζονταν δεν ήταν αποτέλεσμα ενός σχεδίου ή προγράμματος αλλά προσωρινές λύσεις με σκοπό την αποφυγή των κοινοτικών προστίμων (Loukakis, 2012). Παρόλα αυτά, οι προσπάθειες δεν ήταν πάντα επιτυχημένες και έτσι η Ελλάδα έγινε η πρώτη χώρα στην ιστορία της Ε.Ε. η οποία καταδικάστηκε για παραβιάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και για μη συμμόρφωση με τις κοινοτικές οδηγίες. Συνεπώς η μελέτη της διαμαρτυρίας και των πολιτικών ευκαιριών για την ανάληψη συλλογικής δράσης κατά των μονάδων διαχείρισης των απορριμμάτων αποτελεί μια πρόκληση.

Η εργασία αυτή προσφέρει νέα εμπειρικά δεδομένα ενώ προσπαθεί να χαρτογραφήσει και να αναλύσει το προφίλ των γεγονότων τοπικής περιβαλλοντικής διαμαρτυρίας τα οποία οργανώθηκαν από τοπικές κοινότητες, η οποίες αμφισβητούν τις αποφάσεις (και την γνώση) των αρχών σχετικά με υπάρχουσες ή σχεδιαζόμενες μονάδες διαχείρισης απορριμμάτων στην Κρήτη. Το θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο που χρησιμοποιείται προέρχεται από τη βιβλιογραφία των κοινωνικών κινημάτων και ειδικότερα από τη θεωρία των πολιτικών διαδικασιών. Ο βασικός στόχος της εργασίας αυτής είναι να ερευνήσει τις ευκαιρίες και της απειλές για συλλογική δράση στη βάση της προσαρμογής της Ελλάδας με το Ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο. Επιπρόσθετα η εργασία αυτή διερευνά τα είδη των διεκδικήσεων και τη χωρική διάσταση της διαμαρτυρίας.

Η μέθοδος έρευνας που ακολουθείται είναι η ανάλυση γεγονότων διαμαρτυρίας ενός δείγματος 198 άρθρων προερχόμενων από 4 καθημερινές τοπικές εφημερίδες, μία από κάθε νομό της Κρήτης για το χρονικό διάστημα 1998-2010. Κάποιες από τις ερωτήσεις που η παρούσα εργασία σκοπεύει να απαντήσει είναι: α) ποιοι είναι οι βασικοί δρώντες προς τους οποίους απευθύνεται η διαμαρτυρία; Β) ποια είναι η σημασία της τοπικής στη δημιουργία και τη διατήρηση των γεγονότων διαμαρτυρίας; Γ) ποιος ήταν ο ρόλος των περιβαλλοντικών ΜΚΟ και πολιτικών κομμάτων στα γεγονότα διαμαρτυρίας και τέλος δ) μπορούν τα γεγονότα διαμαρτυρίας στην Κρήτη να ιδωθούν ως μιας μορφής περιβαλλοντικό κίνημα;



**Βασιλική Πετούση:** Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήμα Κοινωνιολογίας ΠΚ

**Ευγενία Πετροπούλου,** Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας ΠΚ

### **«Καλλιέργεια βιο-ενεργειακών φυτών και τοπική κοινωνία: η Κρήτη ως μελέτη περίπτωσης».**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η βιοενέργεια παρουσιάζεται συχνά ως μια μακροπρόθεσμη, περιβαλλοντικά αποδοτική και οικονομικά βιώσιμη πηγή ενέργειας με χαμηλές εκπομπές άνθρακα (IEA, 2012 · Welfe et al, 2014). Στην ΕΕ, οι υποχρεωτικοί στόχοι που ορίζονται στην οδηγία για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (EC, 2009) καθόρισαν ότι έως το 2020 το 20% του συνολικού ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ θα πρέπει να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, με ελαφρώς διαφοροποιημένους ατομικούς στόχους για κάθε κράτος μέλος. Η ελληνική αγροτική πολιτική αναγνωρίζει τη σημασία της βιομάζας προερχόμενη από ενεργειακές καλλιέργειες (όπως π.χ. arundo, mischanthus, poplar), ως μέσο διαφοροποίησης επιλογών καλλιέργειας στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης της υπαίθρου (Arabatzi et al., 2016, Mattas et al., 2015). Με βάση τα παραπάνω η καλλιέργεια βιοενεργειακών φυτών θα μπορούσε ίσως να διερευνηθεί ως μία εναλλακτική στην οικονομική κρίση. Ωστόσο, έχουν ανακύψει ανησυχίες σχετικά με τις δυσμενείς συνέπειες που μπορεί να προκαλέσει η αλλαγή της χρήσης γης στην παραγωγή φυτικών προϊόντων βιοενέργειας στο τοπικό περιβάλλον και στην τοπική κοινωνία (Saturino et al., 2010). Τέτοιες ανησυχίες έχουν οδηγήσει σε σύγκρουση συμφερόντων σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Όπως σημειώνεται από τον Shortall (2013), η πραγματικότητα είναι πιο περίπλοκη από αυτή, καθώς η έννοια και η «χρήση της γης» είναι ουσιαστικά το θέμα της συγκεκριμένης διαμάχης. Στην εν λόγω παρουσίαση, συνδυάζουμε την ανάλυση πολιτικής με ποιοτικές συνεντεύξεις που αφορούν τις αντιλήψεις τοπικών εκπροσώπων πολιτικής [stakeholders] που σχετίζονται με το περιβάλλον, τη βιο-ενέργεια και την τοπική ανάπτυξη στην Κρήτη. Εξετάζουμε πώς κατανοείται και χρησιμοποιείται η έννοια 'χρήση γης' στα γεωργικά συστήματα στην περιοχή σε σχέση με την ανάπτυξη της βιομάζας. Τα αποτελέσματά μας αποκαλύπτουν πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις, όχι μόνο μεταξύ της παραγωγής τροφίμων και καυσίμων, αλλά και μεταξύ της οικολογικής βιωσιμότητας της υπαίθρου και της οικονομικής βιωσιμότητας της γεωργίας στην Κρήτη. Αυτή η παρουσίαση βασίζεται σε εργασία που υποστηρίζεται από το ερευνητικό έργο WATBIO στο πλαίσιο του προγράμματος NO. 311929 (Πρόγραμμα EP7 της ΕΕ). Οποιοσδήποτε απόψεις, ευρήματα και συμπεράσματα ή συστάσεις που εκφράζονται σε αυτή είναι των συντακτών και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα τις απόψεις του προγράμματος WATBIO ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: βιο-ενεργειακές καλλιέργειες, Ελλάδα, Κρήτη, εμπλεκόμενοι φορείς (stakeholders)



**Μπελεργρή-Ρομπόλη Αθηνά**, αναπληρώτρια καθηγήτρια Μετσόβιο Πολυτεχνείο

**Μαρκάκη Μαρία** ΣΕΜΦΕ ΕΜΠ και εργάζεται ως επιστημονικός συνεργάτης στο ΤΕΙ Κρήτης.

### **Περιφερειακή Εξειδίκευση και Κλαδικές Διασυνδέσεις της Περιφέρειας Κρήτης**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Στόχος της μελέτης είναι η διερεύνηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιφέρειας Κρήτης μέσα από μία αναλυτική διερεύνηση της κλαδικής εξειδίκευσης της περιφέρειας, της διάρθρωσης της απασχόλησης και των επαγγελμάτων αλλά και των κλαδικών διασυνδέσεων αυτής. Η ανάλυση θα λάβει χώρα σε δύο διακριτά πεδία: Το πρώτο επίπεδο περιλαμβάνει την ανάδειξη των τάσεων περιφερειακής εξειδίκευσης, όπου μέσω της εκτίμησης κατάλληλων δεικτών, για τα έτη που έπονται και ακολουθούν την έναρξη της οικονομικής κρίσης, θα αναδειχτούν σημαντικές όψεις των πρόσφατων εξελίξεων στην παραγωγική διάρθρωση της περιφέρειας Κρήτης καθώς και τη διάρθρωση απασχόλησης (σε επίπεδο κλάδων και επαγγελμάτων). Το δεύτερο επίπεδο περιλαμβάνει την εκτίμηση της έντασης των διακλαδικών σχέσεων της περιφέρειας Κρήτης και τον εντοπισμό των κλάδων κλειδιά της περιφερειακής οικονομίας, μέσω της ανάλυσης εισροών-εκροών. Η επιλογή της ανάλυσης εισροών-εκροών για το σκοπό αυτό στηρίζεται στην υψηλή σημασία των διακλαδικών συναλλαγών (δηλαδή τη σημασία της πολλαπλασιαστικής δυναμικής που αναπτύσσεται μεταξύ των κλάδων) στην οικονομική μεγέθυνση. Οι κλάδοι της οικονομίας που είναι περισσότερο διασυνδεδεμένοι είναι και οι πιο σημαντικοί, με την έννοια ότι είναι αυτοί που συμβάλλουν, σε μεγαλύτερο βαθμό, στην ενίσχυση της εσωτερικής δυναμικής του συστήματος αναφοράς. Επιπλέον, ο εντοπισμός των κλάδων κλειδιά μιας οικονομίας παρέχει ένα σημαντικό μέσο αξιολόγησης αναπτυξιακών εναλλακτικών, αφού η ανάληψη αναπτυξιακών μέτρων σε αυτούς θα οδηγήσει σε επέκταση και των ιδίων, αλλά και των συνδεόμενων με αυτούς κλάδους. Τέλος, μέσω της εκτίμησης των πολλαπλασιαστών επαγγελμάτων της περιφέρειας Κρήτης εντοπίζονται τα επαγγέλματα στα οποία η δυναμική αυτή κατευθύνεται. Μέσω των δύο αυτών προσεγγίσεων θα προσδιοριστούν τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της περιφέρειας Κρήτης και η θέση της σε σχέση με το συνολικό οικονομικό περιβάλλον και θα αναδειχθούν οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και τα επαγγέλματα εκείνα τα οποία εξαιτίας των ισχυρών συγκριτικών πλεονεκτημάτων που εμφανίζουν μπορούν να διευρύνουν τις αναπτυξιακές της δυνατότητες.

**Αντιγόνη Σαρακινιώτη** είναι διδάκτορας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

**Πολυχρόνης Σιφακάκης**. Σχολικός Σύμβουλος στην 1η Περιφέρεια ΔΕ Ηρακλείου.

### **Αποτελεσματικότητα, ισότητα και «επιλογή σχολείου»: Ανάγκες και προοπτικές εκπαιδευτικής συμπερίληψης στις τοπικές κοινωνίες**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η εργασία θέτει το θέμα των «άτυπων» πρακτικών «επιλογής σχολείου» από την οικογένεια, όπως αυτές μπορούν να καταγραφούν σήμερα στο ελληνικό πλαίσιο, σε σχέση με τις πολιτικές για την προώθηση μέτρων και παρεμβάσεων ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας και της ισότητας στα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα (European Commission, 2006). Η αναλυτική εστίαση της μελέτης μας αφορά τη συστηματική διερεύνηση των πραγματώσεων των πολιτικών αυτών στα τοπικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα μάθησης και εκπαιδευτικής συμπερίληψης. Η επιθυμία των οικογενειών να ελέγχουν την ποιότητα της εκπαίδευσης των παιδιών τους και να διασφαλίζουν την πρόσβασή τους σε σχολεία με υψηλή αναγνώριση στην τοπική κοινωνία μεταφράζεται σε στρατηγικές που υιοθετούν συστηματικά, προκειμένου να υπερβούν τους χωροταξικούς καθορισμούς που θέτει ο νόμος για τις εγγραφές των μαθητών στα σχολεία της περιοχής τους. Το φαινόμενο αυτό εκδηλώνεται εντονότερα σε περιοχές με συγκέντρωση μαθητών από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες π.χ. κέντρα ή παρυφές των πόλεων με κατοίκους ρομά. Τα σχολεία εκεί βρίσκονται αντιμέτωπα με τη διαχείριση πλήθους ζητημάτων με κυρότερα τα οργανωτικά προβλήματα διαχείρισης του μαθητικού πληθυσμού της περιοχής ανάλογα με το διαθέσιμο δυναμικό των σχολικών μονάδων, τον κίνδυνο της «γκετοποίησης» σχολείων και της συστηματικής διαρροής μαθητών και τέλος την ενίσχυση των διακρίσεων και τη συνολική επιβάρυνση του βαθμού συμπεριληπτικότητας και ανεκτικότητας στην τοπική κοινωνία. Τα δεδομένα που θα παρουσιαστούν προέρχονται από συνεντεύξεις με στελέχη εκπαίδευσης, εκπαιδευτικούς και μέλη συλλόγων γονέων στις πόλεις του Ηρακλείου και της Πάτρας. Τα αποτελέσματα αποκαλύπτουν τις ανάγκες και τις αναπαραστάσεις των οικογενειών με διαφορετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά για το τι συνιστά «καλό» δημόσιο σχολείο στην περιοχή τους. Αναδεικνύουν τις πιέσεις που αντιμετωπίζουν τα σχολεία και το είδος των πρακτικών και των παρεμβάσεων που εφαρμόζουν για τη διαχείριση ή και το μετασχηματισμό των εν λόγω οικογενειακών στρατηγικών (άτυπης) επιλογής σχολείου (Van Zanten, 2013; Van Zanten, & Sonja, 2013). Και τέλος, η έρευνα στοχεύει στην πιλοτική διερεύνηση των προοπτικών ανάπτυξης συγκεκριμένων παρεμβάσεων κοινωνικού και παιδαγωγικού τύπου σε επίπεδο σχολικών μονάδων και «δικτύων» όμορων σχολείων με σκοπό την ενδυνάμωσή τους συνολικά ως αυτόνομες, δημοκρατικές κοινότητες μάθησης και ενεργούς συμπερίληψης του μαθητικού πληθυσμού της περιοχής τους στην εκπαίδευση και στη ζωή της πόλης (Bernstein, 1996; Slee, 2004).

**Κων/νος Καφέτσιος** , καθηγητής κοινωνικής και οργανωτικής ψυχολογίας στο Τμήμα Ψυχολογίας ΠΚ

### **Κατασκευή εαυτού και ανασφαλής δεσμός κατά τη διάρκεια μιας περιόδου σημαντικής οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η παρούσα έρευνα εξέτασε τη διακύμανση και συνδυακύμανση της ιδιοκεντρικής και αλλοκεντρικής κατασκευής του εαυτού και του ανασφαλούς δεσμού κατά τη διάρκεια μίας περιόδου ισχυρής οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Με τη χρήση σχεδίου επαναλαμβανόμενων συγχρονικών μετρήσεων ανέλυσα δεδομένα από 15 ανεξάρτητα δείγματα που συλλέχθηκαν ανάμεσα στο 2004 και το 2016 από νέους στο Πανεπιστήμιο Κρήτης που συμπλήρωσαν κλίμακες κατασκευής του εαυτού και ανασφαλούς δεσμού. Σε σύγκριση με τα χρόνια προ-κρίσης, στα πιο πρόσφατα χρόνια που εμποτίστηκαν από την οικονομική κρίση, οι συμμετέχοντες ανέφεραν χαμηλότερα επίπεδα ιδιοκεντρισμού και αυξημένα επίπεδα έμμου-αγχώδη δεσμού. Παρόλα αυτά δεν παρατηρήθηκαν διαφοροποιήσεις στον αλλοκεντρισμό ή στα επίπεδα αποφυγής. Παρατηρήθηκαν επίσης διαφορές στο μοτίβο συσχέτισης μεταξύ κατασκευής του εαυτού και ανασφαλούς δεσμού λόγω της κρίσης. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν υπό το πρίσμα θεωριών για την πολιτισμική κατασκευή του εαυτού και τη σχέση κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων με πολιτισμικές και πιο ατομικές κατανοήσεις του εαυτού.

## **ΠΑΝΕΛ: Ψυχική υγεία στην Κρήτη του 21ου αιώνα: προκλήσεις και προοπτικές**

Συντονιστής : ΤΖΑΝΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ , Επίκ. Καθηγ. Τμήμα Κοιν/γίας ΠΚ

**Κωνσταντίνια Κατοστάρη** , Τμήμα Ψυχολ. ΠΚ

**Σοφία Τριλίβα**, Αν. Καθηγ. Τμήμα Ψυχολ. ΠΚ

### **Αφηγήσεις στιγματισμού ατόμων με εμπειρίες νοσηλείας ή ιδρυματοποίησης σε δομές ψυχικής υγείας στην Ελλάδα**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η παρουσίαση αυτή εξετάζει το πώς μιλούν για το στιγματισμό άνθρωποι που έχουν νοσηλευτεί και/ ή έχουν υποστεί ιδρυματοποίηση και το τι έχει συμβεί στις οικογενειακές σχέσεις και στις σχέσεις τους στην κοινότητα, από τότε που ξεκίνησαν οι εμπειρίες ψυχικής υγείας. Εφαρμόστηκε θεματική ανάλυση λόγου σε 14 συνεντεύξεις σε βάθος, ανθρώπων που λαμβάνουν υπηρεσίες ψυχικής υγείας στην Κρήτη. Τα «υποβόσκοντα συστήματα νοήματος» εντοπίστηκαν μέσα από ενδεδειγμένες και επαγωγικές διαδικασίες που συμπεριέλαβαν το να εξεταστούν θεματικές, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη τον κατασκευαστικό ρόλο της γλώσσας με τα ποικίλα και κυμαινόμενα νοήματα, και τον εντοπισμό διαδικασιών μέσω των οποίων κατασκευάζεται η αλληλεπιδραστική διάσταση της κοινωνικής τάξης αναφορικά με τον τρόπο που διαχειρίζονται τις δυσκολίες ψυχικής υγείας. Από την ανάλυση προκύπτει ότι ευρύτερες κοινωνικές παράμετροι συμπεριλαμβανομένων των ψυχιατρικών πρακτικών, τις δυναμικές στην οικογένεια, και τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις στην καθημερινή ζωή, επηρεάζουν το πώς οι άνθρωποι που βιώνουν τις δυσκολίες στην ψυχική τους υγεία καθορίζονται από αυτές τις ευρύτερες κοινωνικές παραμέτρους και συνακόλουθα συμμετέχουν στο σύστημα αλληλεπίδρασης διαιωνίζοντας ένα αγεφύρωτο χάσμα ανάμεσα στον κοινωνικό κόσμο και τη «φθαρμένη» ταυτότητα.

**Αντώνης Λιοδάκης**, Ψυχίατρος, Διευθυντής Κέντρου Ψυχικής Υγείας Ρεθύμνου

### **Ψυχική υγεία και κοινωνική οικονομία**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Σήμερα είμαστε σε μία μεταβατική περίοδο τόσο για την κοινωνική οικονομία όσο και για την ψυχική υγεία. Ο ρόλος της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας εμφανίζεται όλο και πιο σημαντικός, ως τρίτος πυλώνας οικονομικής ανάπτυξης, και επηρεάζει αναμφισβήτητα την κοινωνική ζωή. Η έμφαση στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία με τα τελευταία νομοθετήματα δημιουργεί τις προϋποθέσεις συμμετοχής των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, ιδιαίτερα στον πρωτογενή τομέα και διαμορφώνει μία νέα κουλτούρα και στην ψυχική υγεία. Οι σημερινές εποχές και ιδιαίτερα οι συγκυρίες της πολύπλευρης κοινωνικοοικονομικής κρίσης επιβάλλουν την τροποποίηση των πολιτικών για την ψυχική υγεία. Είναι ανάγκη να απομακρυνθούμε από το ασυλικό μοντέλο περίθαλψης και να επιμείνουμε σε μία ανοιχτή ψυχιατρική περίθαλψη κοινοτικού και κοινωνικού περιεχομένου. Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί

Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) που με δειλά βήματα έχουν αναπτυχθεί στην Κρήτη και σε όλη την Ελλάδα συνδυάζουν τη θεραπευτική δυνατότητα και ευθύνη με το δικαίωμα της εργασίας. Τέλος, μπορούμε να αναφερθούμε στο μεγάλο κεφάλαιο των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων για τα άτομα με ψυχιατρική εμπειρία όπου απαιτούνται κοινωνικές παρεμβάσεις.

**Τζανάκης Μανόλης**, Επίκ. Καθηγ. Τμήμα Κοιν/γίας ΠΚ

---

### **Ψυχική υγεία πέραν του ασύλου και κοινωνία στην Κρήτη**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η ψυχιατρική μεταρρύθμιση, δηλαδή η μετάβαση από ένα μοντέλο ψυχιατρικής φροντίδας που βασίζεται στο άσυλο και τη συνακόλουθη μακροχρόνια ψυχιατρική νοσηλεία σε ένα μοντέλο που αποβλέπει στην με κάθε τρόπο διαβίωση του ατόμου «που πάσχει» στην κοινότητα, έχει αποκτήσει παραδειγματικό χαρακτήρα στην Κρήτη. Και αυτό λόγω της σχετικά μεγάλης έκτασης και του δεδομένου ότι πρόκειται για ένα νησί. Έτσι, η Κρήτη συνιστά μια εκ των πραγμάτων αυτόνομη περιφέρεια ψυχιατρικών υπηρεσιών, της οποίας η μελέτη μας δείχνει την πορεία προς την οποία κατευθύνονται οι αναδιαρθρώσεις του ψυχιατρικού θεσμού στην Ελλάδα αλλά και κοινωνικοί μετασχηματισμοί τους οποίους αυτές αντανakλούν. Στην ανακοίνωση θα επιχειρηθεί μια αποτίμηση αυτής της δυναμικής σχέσης κοινωνίας και ψυχιατρικού θεσμού, υπό την οπτική της κοινωνιολογίας, δίνοντας έμφαση στην περίοδο μετά το κλείσιμο του Θεραπευτηρίου Ψυχικών Παθήσεων Χανίων.

**Τάκη Ελένη**, Ψυχολόγος, Κέντρο Ψυχικής Υγείας Χανίων

---

### **Ο απειλητικός κόσμος της κρίσης και ψυχική υγεία**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η κοινωνικό-οικονομική και πολιτιστική κρίση στην Ελλάδα, ως αποτέλεσμα των βαθμιαίων και σε βάθος χρόνου αλλαγών που συντελέστηκαν, βρήκε το υποκείμενο άοπλο και απροετοίμαστο να παρακολουθεί «αβοήθητο» να καταρρέει, ότι μέχρι πρωτότερα ήταν ασφαλές και γνώριμο και συνάμα του πρόσφερε ένα πεδίο ανάπτυξης και εξέλιξης τόσο σε προσωπικό, όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Το άτομο ζώντας την κρίση διαπιστώνει τον περιορισμό των ατομικών του ελευθεριών, των κοινωνικών του δικαιωμάτων και μέσα από τις θεσμικές αλλαγές, οδηγείται στην απομάγευση του κόσμου και του κόσμου του. Υποχρεώνεται να αναζητήσει τις εσωτερικές του δομές για να επιβιώσει, να αναπτυχθεί και κυρίως να αντισταθεί στην συρρίκνωση και την απειλή με αφανισμό του εαυτού. Το βλέμμα στρέφεται προς τα έσω για να δει και να αντιμετωπίσει τον νέο τύπο κοινωνικού ανθρώπου που αναπτύχθηκε μέσα του και γύρω του. Η αναζήτηση της ετερότητας γίνεται το κατάρτι του Οδυσσέα, που θα τον συγκρατήσει μπροστά στην απειλή της μοναξιάς, της ματαίωσης, της αποτυχίας, της αυτοκαταστροφής και της επίθεσης προς τον εχθρικό Άλλο. Στρέφεται στον «ειδικό» σε μια προσπάθεια αυτοανάλυσης και στην φαρμακοθεραπεία σε μια προσπάθεια να συνεχίσει να υπάρχει, αναζητώντας τον «χαμένο» εαυτό.

## Η ψυχιατρική μεταρρύθμιση στην Κρήτη: Νέες δομές η νέες ιδέες;

---

### ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Χώρος της ψυχιατρικής φροντίδας στην Κρήτη άλλαξε. Το ψυχιατρείο Χανίων δεν υπάρχει πλέον. Στην Κρήτη, μια ολόκληρη περιφέρεια λειτουργεί εδώ και πάνω από 10 χρόνια χωρίς ούτε μια κλίνη στο ψυχιατρείο. Ένα δίκτυο κοινοτικών δομών ανά τομέα, το οποίο ασφαλώς πρέπει να επεκταθεί, να συμπληρωθεί και να ολοκληρωθεί σε όλους τους νομούς έχει αντικαταστήσει αυτό που το Άσυλο προσέφερε ως θεραπεία. Στην Κρήτη, ξεκινήσαμε από την τομεοποίηση, το θεωρούσαμε ως αρχή και προϋπόθεση της μεταρρύθμισης. Κάθε νομός με τις δομές του, δίδει φροντίδα στους ασθενείς που τη ζητούν, χωρίς εξαιρέσεις, χωρίς παραπομπές. Στην Κρήτη δεν δοκιμάστηκε μόνο η περίπτωση του ψυχιατρείου Χανίων. Δοκιμάζεται η πραγμάτωση μιας ψυχιατρικής ριζοσπαστικής, ανοιχτής, χωρίς περιορισμούς και καταπάτηση δικαιωμάτων. Φιλοδοξούμε να ζήσουμε για πάντα ένα σύστημα ψυχιατρικής φροντίδας που να σέβεται τον άρρωστο άνθρωπο και τις ανάγκες του και μια ψυχιατρική που θα ασκείται στο πεδίο της ελευθερίας. Η εμπειρία των Χανίων έδειξε ότι μια τέτοια ψυχιατρική δεν είναι ουτοπία. Αφού για 10 χρόνια μια ολόκληρη περιφέρεια λειτουργεί χωρίς ψυχιατρείο, μπορούμε κι αλλού να ζήσουμε χωρίς εγκλεισμό, βία και στιγματικές διαγνώσεις. Στις Κασσάνδρες που προσπαθούσαν να μας πείσουν ότι το κλείσιμο του ψυχιατρείου δεν είναι εφικτό, απαντούν τα ίδια τα στοιχεία. Τώρα που στην Κρήτη η μεταρρύθμιση πήρε νόημα, αντί να εστιάσουμε στο πώς θα αποδείξουμε με κατασκευασμένα στοιχεία ότι το ψυχιατρείο έκλεισε με λάθος τρόπο, καλύτερα θα ήταν να εστιάσουμε όλοι μαζί στην διεκδίκηση πόρων για την ανάπτυξη και ολοκλήρωση του δικτύου.

Το κλείσιμο του ψυχιατρείου δεν μπορεί να σημαίνει έλλειψη φροντίδας, δεν μπορεί να γίνεται για δημοσιονομικούς λόγους. Η ιδρυματική φροντίδα και η απλοποιητική απάντηση στην ψύχωση με τον εγκλεισμό πρέπει να αντικατασταθεί από την ολική, σφαιρική φροντίδα. Αυτό σημαίνει πόρους από την Πολιτεία και μεγαλύτερη διαθεσιμότητα από τους επαγγελματίες. Το ψυχιατρείο Χανίων έπρεπε να κλείσει και έκλεισε. Αυτό δεν ήταν μόνο εφικτό, αλλά και αναγκαίο. Άλλος δρόμος δεν υπήρχε. 250 άνθρωποι, έγκλειστοι, αθύρματα της ιδρυματικής βαρβαρότητας, γλύτωσαν. Ξεφεύγοντας από την λαθροβίωση του Ασύλου σήμερα ζουν ανθρώπινα. 250 έγκλειστοι που ζούσαν σε συνθήκες μεσαίωνα, σήμερα προσπαθούν να ζήσουν και ζουν σε ξενώνες, οικοτροφεία, διαμερίσματα σε ανθρώπινες συνθήκες. Κανείς δεν τους κακοποιεί, δεν τους προσβάλλει, ειρωνεύεται, εκφοβίζει ή βιάζει. Μένουν σε καθαρούς χώρους, τρέφονται και ζουν υπό φυσικές και φυσιολογικές συνθήκες. Επομένως το ύποπτο ερώτημα που τίθεται από πολλούς πότε ήταν καλύτερα, πρέπει να συμπληρώνεται από το υποερώτημα: καλύτερα για ποιους;

Την ιστορία του ψυχιατρείου δεν μπορεί να την αφηγηθεί κανένας μας. Μόνο οι ίδιοι οι έγκλειστοι. Μόνον ο δικός τους λόγος είναι αληθής, ουσιώδης, αυθεντικός. Ο λόγος του ειδικού, ακόμα και όταν είναι καταγγελτικός δεν παύει να είναι διαμεσολαβημένος. Τίποτα πια δεν θυμίζει το παρελθόν. Πρώτα-πρώτα αλλάξαμε εμείς. Άλλαξε η επαγγελματική συμπεριφορά των επαγγελματιών. Και επειδή εμείς οι ψυχίατροι είμαστε φυλακισμένοι στις επιστημονικές μας βεβαιότητες, η αλλαγή είναι ευκολότερο να αρχίσει από τα μυαλά των υπολοίπων επαγγελματιών. Η εμπειρία των Χανίων έδειξε ότι όντως αυτό συμβαίνει. Οι ψυχίατροι εκδήλωσαν τις μεγαλύτερες αντιστάσεις στην αλλαγή. Οι ιδρυματικές άμυνες

αναδύονται με προφανείς αλλά και με δόλιους τρόπους στην καθημερινή κλινική πράξη. Όσοι σήμερα αντιδρούν συγκρίνοντας το παρόν με το παρελθόν, ή έχουν συμφέροντα (διότι γύρω από την λειτουργία του Ασύλου κινείται ένα ολόκληρο πλέγμα συμφερόντων), ή ανήκει στην ομάδα που εκδηλώνει με αυτόν τον τρόπο την αντίσταση στην αλλαγή. Φαίνεται και στην πράξη ότι τελικά το ουσιαστικό διακύβευμα της μεταρρύθμισης είναι η αλλαγή του ψυχιατρικού παραδείγματος.

Παρά το γεγονός ότι πολλοί αντιλαμβάνονται την μεταρρύθμιση με την εργολαβική εκδοχή της, ή με την εκδοχή μέσω προγραμμάτων, πιστεύω ότι μεταρρύθμιση τελικά σημαίνει αλλαγή του ψυχιατρικού σκέπτεσθαι και αλλαγή του ψυχιατρικού πράττειν. Αλλαγή του επιστημονικού υποδείγματος. Διότι δουλεύοντας με το ίδιο ψυχιατρικό παράδειγμα παρά τα χρήματα που διαθέτουμε θα έχουμε το ίδιο αποτέλεσμα. Τα προβλήματα βέβαια υπάρχουν, αλλά είναι στην αντίθετη πλευρά από αυτή που υποστηρίζουν οι πολέμιοι της μεταρρύθμισης.

**Στρογγυλό Τραπέζι με θέμα: Υγεία και Περιβάλλον**

**Επιστημονικός υπεύθυνος και Συντονιστής**

**Τσατσάκης Αριστείδης**, Ακαδημαϊκός, Καθηγητής, Δ/τής Τομέα Μορφολογίας & Εργαστηρίου Ιατροδικαστικών Επιστημών και Τοξικολογίας ΠΚ

**«Η Τοξικολογία και οι προκλήσεις ανάλυσης κινδύνου των επαγγελματικών και περιβαλλοντικών ασθενειών στον 21ο αιώνα»**

---

**Παρουσιάσεις**

**Α. Αλίκη Ανυφαντάκη<sup>1</sup>, Ματθαίος Φραϊδάκης, MD, PhD<sup>2</sup> , Τσακούμη Παρασκευή<sup>3</sup>, Αθανασάκη Ειρήνη<sup>4</sup>**

**«Συγκριτική μελέτη ποιότητας ωαρίων και σπερματοζωαρίων σε σχέση με τη γεωγραφική περιοχή κατόπιν έκθεσης σε φυτοφάρμακα»**

---

<sup>1</sup>Κλινική Εμβρυολόγος, Κέντρο Γονιμότητας Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης.  
<sup>2</sup>Μαιευτήρ - Χειρουργός Γυναικολόγος, Ιατρικός Υπεύθυνος Κέντρου Γονιμότητας Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης.

<sup>3</sup>Κέντρο Γονιμότητας Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης.

<sup>4</sup>Καθηγήτρια Τμήματος Βιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης

**ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

**Σκοπός:** Τις τελευταίες δεκαετίες έχει σημειωθεί αύξηση στα ποσοστά υπογονιμότητας, σχεδόν 1 στα 5 ζευγάρια τόσο στην Ευρώπη όσο και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αδυνατούν να αποκτήσουν παιδί με φυσιολογική σύλληψη. Η Ελλάδα κατέχει μια από τις πρώτες θέσεις στην Ευρώπη σε υπογονιμότητα αν και δεν υπάρχουν επίσημα στατιστικά στοιχεία το σίγουρο και βέβαιο γεγονός είναι ότι έχουν μειωθεί οι γεννήσεις. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της ποιότητας ωαρίων σπερματοζωαρίων σε μια αναδρομική ανάλυση από το 2010-2017, με βάση τα δείγματα που εξετάστηκαν από το εργαστήριο Ανδρολογίας της Μονάδας μας και αφορά δυο παρακείμενες γεωγραφικές περιοχές με τις ίδιες γεωργικές συνθήκες.

**Υλικό Μέθοδος:** Εξετάστηκαν 1500 δείγματα η ηλικία των ανδρών κυμαινόταν από 20-50 μόνιμοι κάτοικοι των περιοχών για τουλάχιστον για 3 έτη, 670 δείγματα προερχόταν από την περιοχή της Μεσσαράς ενώ 830 από την Ιεράπετρα.

**Αποτέλεσμα:** Τα αποτελέσματα έδειξαν μείωση στην ποιότητα και στην ποσότητα σπέρματος σε περιοχές με εντατικές καλλιέργειες σε σύγκριση με αστικές.

**Συμπέρασμα:** Η συνέχιση της βασικής έρευνας είναι σημαντική, για την κατανόηση των μοριακών μηχανισμών, την αναγνώριση νέων επιβλαβών εξωγενών παραγόντων για την



υγεία. Χρειάζεται όμως η συνεργασία διαφορετικών επιστημών και σημαντική στήριξη από τις κυβερνήσεις και οργανισμούς.

**Β. Παπαηλιάκης Μιχάλης**, Γεωπόνος στο Αγρόκτημα του ΤΕΙ Κρήτης

### **«Η διαχείριση των ληγμένων φυτοπροστατευτικών προϊόντων και των κενών συσκευασιών από τη Σχολή Γεωπονίας και το Αγρόκτημα του ΤΕΙ Κρήτης»**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Τα γεωργικά φάρμακα ή φυτοφάρμακα ή φυτοπροστατευτικά προϊόντα είναι ουσίες οι οποίες προορίζονται: α) να προστατεύσουν τα φυτά και τα φυτικά προϊόντα από τους επιβλαβείς οργανισμούς ή να προλάβουν τη δράση τους, β) να επηρεάσουν βιολογικές διεργασίες των φυτών και γ) να καταστρέψουν ανεπιθύμητα φυτά.

Τα φυτοφάρμακα κατατάσσονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- Εντομοκτόνα, ακαρεοκτόνα, ελκυστικά και απωθητικά εντόμων κ.ά.
- Μυκητοκτόνα, βακτηριοκτόνα
- Ζιζανιοκτόνα, αποφυλλωτικά, ρυθμιστές ανάπτυξης κ.ά.

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, τα φυτοφάρμακα είναι επικίνδυνες χημικές ουσίες, γ' αυτό είναι απαραίτητο να λαμβάνονται μέτρα που θα διαφυλάττουν:

α) την υγεία όλων εκείνων που πιθανώς θα έρθουν σε επαφή μαζί τους (ψεκαστές και οι οικογένειές τους, τους γείτονες των αγρών όπου έγινε ο ψεκασμός, περαστικοί και κυρίως οι καταναλωτές)

β) το περιβάλλον, από τα «ακατάλληλα» σκευάσματα, εκείνα των οποίων έχει παρέλθει η ημερομηνία λήξης και από τις κενές συσκευασίες.

Στο Αγρόκτημα του ΤΕΙ Κρήτης, υπάρχουν υπαίθριες και θερμοκηπιακές καλ/ειες στις οποίες γίνεται λελογισμένη χρήση φυτοφαρμάκων.

Κατά τη διάρκεια των μαθημάτων, τους χώρους και τις καλ/ειες του Αγροκτήματος επισκέπτονται καθημερινά εκατοντάδες σπουδαστές.

Η διαχείριση των «ληγμένων και ακατάλληλων» φυτοφαρμάκων και των κενών συσκευασιών των φυτοφαρμάκων που χρησιμοποιήθηκαν στο Αγρόκτημα, γίνεται, τα τελευταία τουλάχιστον δέκα χρόνια, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή και Ελληνική νομοθεσία και με απόλυτο σεβασμό προς τους επισκέπτες του χώρου και το περιβάλλον.

**Γ. Πετράκης Δημήτρης**, Παιδοχειρουργός, Μέλος Ιατρικού Συλλόγου Ηρακλείου και Επίτιμο Μέλος Ελληνικής Εταιρείας Τοξικολογίας.

### **«Μακροχρόνιες επιπτώσεις της κλιματικής και περιβαλλοντικής αλλαγής στην υγεία κοινωνικών ομάδων»**

---

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση των επιπτώσεων στην υγεία και στο περιβάλλον από τη μακροχρόνια έκθεση σε ανθρωπογενείς χημικούς παράγοντες. Χημικές ουσίες όπως φυτοφάρμακα, βαρέα μέταλλα, τοξίνες, ρύποι βιόσφαιρας, αλλά και ραδιενεργά απόβλητα, ακτινοβολίες και ρύποι από στρατιωτικές δραστηριότητες έχουν προκαλέσει, δημιουργούν και θα αυξήσουν τη νοσηρότητα, τη θνησιμότητα, την υπογονιμότητα, το κόστος υγείας και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Για την αιτιολόγηση της συσχέτισης της περιβαλλοντικής έκθεσης και της αύξησης νοσηρότητας και της κλιματικής αλλαγής, αξιολογείται η διαταραχή ισορροπίας του θερμικού-ενεργειακού ισοζυγίου των κυττάρων, των οργανισμών και της γης που οι φυσικές πηγές ενέργειας τους επηρεάζονται βλαπτικά από τα ορυκτά καύσιμα και τα συνθετικά παράγωγα τους.

Περιγράφονται οι μηχανισμοί συσχέτισης έκθεσης μέσω της διατροφής, του αέρα, του νερού και του εδάφους και της αύξησης νοσηρότητας μέσω του υποσιτισμού, των μετακινήσεων πληθυσμών, των πολεμικών δράσεων και ανταγωνισμών, του υπερπληθυσμού, της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της κλιματικής αλλαγής.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται για τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές συνέπειες της αλόγιστης παραγωγής και χρήσης ορυκτών ενεργειακών πόρων, σε παγκόσμια και τοπική κλίμακα, που σχετίζονται με την αύξηση υπογονιμότητας, νοσηρότητας, θνησιμότητας, ανάπτυξης νέων ασθενειών, φαρμάκων εμβολίων, βιοτεχνολογιών, ανθεκτικότητας σε θεραπείες σε συνθήκες κλιματικής αλλαγής.

Στα συμπεράσματα, αναφέρονται οι τρόποι περιορισμού έκθεσης σε επιβλαβείς χημικές ουσίες και ρύπους, καθώς και τα προτεινόμενα αναγκαία μέτρα, που αφ' ενός θα αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της νοσογόνου ενεργειακής απορρύθμισης και αφ' ετέρου θα εμποδίσουν την εγκατάσταση μη αναστρέψιμων συνθηκών για τις κοινωνίες των κυττάρων, των οργανισμών και του πλανήτη

**Δ. Ρίζος Απόστολος**, Καθηγητής Τμήματος Χημείας Πανεπιστημίου Κρήτης

## **Οι συνεχώς μεταλλασσόμενες οδηγίες για την διατροφή και οι επιπτώσεις τους στην δημόσια υγεία**

---

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αστικοποίηση του αγροτικού πληθυσμού και η διεθνοποίηση των ειδών διατροφής έχουν φέρει στο προσκήνιο το πρόβλημα της σωστής διατροφής της οποίας ο ρόλος είναι ιδιαίτερα σημαντικός κατά την παιδική ηλικία, αλλά και για την υγιεινή διαβίωση και μακροζωία. Τα θέματα της διατροφής είναι πάντοτε επίκαιρα αλλά και επιρρεπή σε παρεξήγηση καθώς επηρεάζονται από παραδοσιακούς συναισθηματισμούς και, κυρίως, από τη δυναμική των αγορών. Η διαφήμιση και ιδιαίτερα το διαδίκτυο, του οποίου ο ρόλος στην πληροφόρηση αυξάνεται λογαριθμικά, είναι φορτισμένα με μηνύματα αμφιβόλου ποιότητας. Στην εισήγησή μου θα αναδείξω τον κρίσιμο ρόλο της Χημείας σε θέματα διατροφής και υγείας. Με οδηγό τις τελευταίες επιστημονικές παρατηρήσεις, θα αναφερθώ στις διαφορετικές απόψεις για την εξέλιξη της ανθρώπινης διατροφής, τους τομείς συναίνεσης και διαφωνίας στην επιστημονική κοινότητα και θα επιχειρήσω να δώσω απαντήσεις σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, όπως αν οι επίσημες διατροφικές οδηγίες έχουν όντως βελτιώσει την υγεία μας. Επίσης θα γίνει εκτενής αναφορά και στην αποκάλυψη του μεγάλου σκανδάλου από ερευνητές της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Σαν Φρανζίσκο της Καλιφόρνια, σχετικά με το πως το Ερευνητικό Ίδρυμα

των βιομηχανιών ζάχαρης των Η.Π.Α. χρημάτισε επιστήμονες για να υποβαθμίσουν τη διασύνδεση μεταξύ της ζάχαρης και των καρδιακών παθήσεων και αντιστοίχως να παρουσιάσουν τα κορεσμένα λιπαρά και την χοληστερόλη σαν τον βασικό υπαίτιο των καρδιαγγειακών προβλημάτων

**Ευθ. Μωραϊτάκη (Αρχαιολόγος, Πολιτισμολόγος, μέλος στο Δ.Σ του Πολιτιστικού Συλλόγου Μεσσαράς)**

**Η μινωική ΔΑ-ΜΑΤΕΡΑ απέναντι στο Δυτικό άνθρωπο – Από τον κοινωνιοκεντρισμό στον ατομοκεντρισμό. Τα βαθύτερα αίτια αλλοτρίωσης στην κοινωνία της Κρήτης και οι συνέπειες στην παιδεία, την υγεία και το περιβάλλον.**

---

## **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η ΔΑ-ΜΑΤΕΡΑ (η Μεγάλη Μητέρα Θεά της μινωικής Κρήτης) ανασύρεται από τα βάθη των αιώνων για να δώσει την καθοδηγητική ερμηνεία της, να υπενθυμίσει την ταυτότητά της και την οπτική ενός πολιτισμού κοινωνιοκεντρικών προτεραιοτήτων. Πρόκειται για μια στάση ζωής, όπως αυτή παρουσιάζεται μέσα από τους ιστορικούς εθισμούς των Κρητικών και αργότερα των υπόλοιπων Ελλήνων. Αυτός ο τρόπος αντίληψης του ανθρώπινου βίου «συνομιλεί» με το Δυτικό άνθρωπο (δημιούργημα του ευρωπαϊκού πολιτισμού) που είναι και ο εκπρόσωπος των ατομοκεντρικών απαιτήσεων.

Γίνεται σύγκριση και αποτίμηση αυτών των δύο διαφορετικών τρόπων αντιμετώπισης της ανθρώπινης πραγματικότητας μέσα από σύντομη διερεύνηση της ιστορικής εμπειρίας, με στόχο να εντοπιστούν τα αληθινά και βαθύτερα αίτια αλλοτρίωσης της κρητικής κοινωνίας.

Παρουσιάζεται ο τρόπος λειτουργίας μιας κοινωνίας «αρχαϊκού» τύπου στην Κρήτη (που διατηρήθηκε έτσι μέχρι και την εποχή του Καζαντζάκη), οι θέσεις – τόποι των ανθρώπινων δράσεων, οι διατροφικές τους συνήθειες και πρακτικές, το περιβάλλον τους. Στο άλλο άκρο προβάλλεται η παρούσα κατάσταση με την απεχθή εικόνα της Κρήτης των φυτοφαρμάκων και της κρίσης αξιών που οι Κρητικοί έχουν χάσει όχι μόνο το δεσμό με τη γη τους και το περιβάλλον που τους περιβάλλει, αλλά και το δεσμό με τον ίδιο τον εαυτό τους.

Προκύπτουν συμπεράσματα και επιχειρείται να δοθεί απάντηση σε ερωτήματα όπως : Γιατί ο Κρητικός δεν έκανε επιλογές οι οποίες θα ήταν επωφελείς για την κοινωνία του; Τι έχει οδηγήσει σήμερα τη ζωή του σε απελπισία; Γιατί ο Κρητικός δεν κατάφερε (και ούτε θα καταφέρει ποτέ) να εξευρωπαϊστεί επαρκώς;

Γιώργος Μπαουράκης (Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων, Χανιά, Ελλάδα),  
Κωνσταντίνος Ζοπουνίδης (Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά, Ελλάδα & Audencia Business School,  
Nantes, Γαλλία)  
Γιώργος Φακωτάκης (Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά, Ελλάδα & Μεσογειακό Αγρονομικό  
Ινστιτούτο Χανίων, Χανιά, Ελλάδα),  
Περικλής Δράκος (Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο, Κρήτη)  
Γιώργος Αγγελάκης (Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων, Χανιά, Ελλάδα),

## **Έρευνα τουριστικού προφίλ αλλοδαπού επισκέπτη στη Δυτική Κρήτη**

---

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Ο τουρισμός στην Ελλάδα θεωρείται μια από τις «βαριές βιομηχανίες» της χώρας, συνεισφέροντας πάνω από 20% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) σύμφωνα με το Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων. Η Κρήτη, αποτελεί έναν από τους πιο δημοφιλείς καλοκαιρινούς προορισμούς στην Ελλάδα και βασίζει ένα μεγάλο κομμάτι της οικονομικής της δραστηριότητας σε αυτόν. Κατά τη διάρκεια της καλοκαιρινής τουριστικής σεζόν του 2016 καταγράφηκαν αφίξεις 3.935.189 αλλοδαπών επισκεπτών, μέσω των αεροδρομίων Ηρακλείου και Χανίων. Ένα μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων του νησιού, όπως τουριστικά πρακτορεία, ξενοδοχεία, εστιατόρια, ταβέρνες, καφετέριες και επιχειρήσεις του τομέα των μεταφορών, βασίζουν τη λειτουργία τους σε αυτή την τουριστική δραστηριότητα. Το Παρατηρητήριο Τουρισμού Δυτικής Κρήτης δημιουργήθηκε από το τμήμα Οικονομίας και Διοίκησης του Μεσογειακού Αγρονομικού Ινστιτούτου, σε συνεργασία με το Εργαστήριο Συστημάτων Χρηματοοικονομικής Διοίκησης του Πολυτεχνείου Κρήτης και την Ένωση Ξενοδόχων Χανίων, με βασικό στόχο τη συστηματική καταγραφή των ποιοτικών χαρακτηριστικών των επισκεπτών της Δυτικής Κρήτης και την ανάλυσή τους με σκοπό να διερευνηθούν τόσο οι τουριστικές δυνατότητες που ήδη υφίστανται όσο και οι προοπτικές που μπορούν να αξιοποιηθούν προκειμένου συμβάλουν στην περεταίρω ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας. Η έρευνα ξεκινάει με ένα πλαίσιο καταγραφής του προφίλ των επισκεπτών της Δυτικής Κρήτης με αρχικό στόχο την ανάλυση της συμπεριφοράς τους και την αναγνώριση των καταναλωτικών τους συνηθειών, σε συνδυασμό με τη διαπίστωση του επιπέδου ικανοποίησής τους από τις προσφερόμενες υπηρεσίες επιτυγχάνοντας μια ολοκληρωμένη και πολύπλευρη ανάλυση του τουριστικού προϊόντος. Βασίζεται σε πρωτογενή δεδομένα που συγκεντρώνονται μέσω ερωτηματολογίων που συμπληρώνονται από τους επισκέπτες κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στο αεροδρόμιο των Χανίων πριν την αναχώρησή τους. Προκειμένου να γίνει εις βάθος κατανόηση του προφίλ του επισκέπτη διενεργείται περεταίρω ανάλυση ώστε να αναγνωριστούν διαφορές στη συμπεριφορά του ανάλογα με τη χώρα προέλευσης, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης και το εισόδημα. Η ανάλυση περιλαμβάνει αξιολόγηση του επιπέδου ικανοποίησης σε σχέση με τη διαμονή, τις δραστηριότητες και τις υπηρεσίες που χρησιμοποίησαν και τα τοπικά προϊόντα αναγνωρίζοντας παράλληλα τις καταναλωτικές συνήθειες και προτιμήσεις. Τα αποτελέσματα δίνουν μια σφαιρική αντίληψη σχετικά με το προφίλ των τουριστών που επισκέπτονται τη Δυτική Κρήτη, τους κύριους λόγους που συμβάλουν στο να την επιλέξουν, τη διάρκεια της παραμονής, το ποσό της δαπάνης του επισκέπτη και το πώς αυτή κατανέμεται καθώς και το επίπεδο ικανοποίησης σε σχέση με τις υποδομές, την ποιότητα, την ποικιλία και την τιμολόγηση των δραστηριοτήτων και κατ' επέκταση το επίπεδο ικανοποίησης από το τουριστικό προϊόν στο σύνολό του. Η διαθεσιμότητα

αυτών των αποτελεσμάτων επιτρέπει στους εμπλεκόμενους φορείς και τις επιχειρήσεις να διαμορφώσουν μια εμπεριστατωμένη αντίληψη για το τουριστικό προϊόν, να σχεδιάσουν τις δράσεις τους προκειμένου να διορθώσουν τυχόν αδυναμίες αλλά και να εκμεταλλευτούν νέες δυνατότητες και προοπτικές προκειμένου να αναβαθμίσουν τις υπηρεσίες που παρέχουν και να τις προωθήσουν αποτελεσματικότερα στην παγκόσμια αγορά.

**ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΡΟΜΠΟΝΑΣ** , Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης (ΜΦΙΚ),ΠΚ

**Περιβαλλοντική Νομοθεσία και Κοινωνία: Ευαισθητοποίηση για την άσκηση δίωξης για εγκλήματα κατά της άγριας ζωής και ανάδειξη της περιβαλλοντικής ευθύνης σε περιοχές του Δικτύου NATURA 2000 στην Κρήτη**

---

**ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Το έργο LIFE NATURA THEMIS (LIFE14/GIE/GR/000026) είναι ένα πενταετές πρόγραμμα (Οκτώβριος 2015 – Σεπτέμβριος 2020) που αφορά στην ευαισθητοποίηση για την άσκηση δίωξης για εγκλήματα κατά της άγριας ζωής και την ανάδειξη της περιβαλλοντικής ευθύνης για την αντιμετώπιση ζημιών έναντι της βιοποικιλότητας σε περιοχές του Δικτύου NATURA 2000 στην Κρήτη. Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή/EASME και απευθύνεται σε Δικαστές, Εισαγγελείς, Δικηγόρους, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, δημόσιες αρχές με προανακριτικές αρμοδιότητες, κοινωνικές ομάδες που δραστηριοποιούνται σε περιοχές του Δικτύου Natura 2000 και το ευρύ κοινό. Συντονιστής Δικαιούχος του προγράμματος είναι το Πανεπιστήμιο Κρήτης - Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης (ΜΦΙΚ) και εταίροι είναι το Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας – ΣΥΓΑΠΕΖ, η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ), ο Δικηγορικός Σύλλογος Χανίων (ΔΣΗ) και ο Δικηγορικός Σύλλογος Ηρακλείου (ΔΣΗ). Στο πλαίσιο του έργου LIFE Natura Themis το Πανεπιστήμιο Κρήτης – Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης (ΜΦΙΚ) διενήργησε έρευνα βάσης στην Κρήτη, με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων, προκειμένου να αποτιμηθεί η στάση και η συμπεριφορά συγκεκριμένων ομάδων του τοπικού πληθυσμού του νησιού, σε σχέση με το περιβαλλοντικό έγκλημα και την περιβαλλοντική ευθύνη. Στην παρουσίαση θα γίνει αναλυτική παρουσίαση των απόψεων των ομάδων-στόχου του έργου LIFE14/GIE/GR/000026 – LIFE Natura Themis, οι οποίες αντικατοπτρίζονται στις απαντήσεις του δείγματος στα ερωτηματολόγια που παράχθηκαν για τον σκοπό αυτό. Οι απαντήσεις αφορούν σε συγκεκριμένες κοινές ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου, μέσω των οποίων έγινε προσπάθεια να αποτυπωθούν και αξιολογηθούν: 1. Οι γνώσεις των ερωτωμένων σχετικά με το Δίκτυο NATURA 2000. 2. Οι γνώσεις των ερωτωμένων σχετικά με την περιβαλλοντική νομοθεσία, εθνική και ευρωπαϊκή. 3. Η αξιολόγηση εκ μέρους των ερωτωμένων της εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, καθώς και της αποτελεσματικότητας της δίωξης του περιβαλλοντικού εγκλήματος. 4. Η στάση των ερωτωμένων έναντι των περιβαλλοντικών αυθαιρεσιών γενικότερα. 5. Ο βαθμός εμπιστοσύνης των ερωτωμένων προς τους φορείς της Δικαιοσύνης, της Διοίκησης και της Πολιτικής, σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας.

Βιογραφικό: ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΡΟΜΠΟΝΑΣ Διεύθυνση επικοινωνίας Πανεπιστήμιο Κρήτης, Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης (ΜΦΙΚ), Κτήρια Λεωφ. Κνωσσού, Γραφείο Ν208, Τ.Θ. 2208, 714 09 Ηράκλειο, Κρήτη Σπουδές • 1982-1987: Πτυχίο Φυσικής, Σχολή Θετικών Επιστημών, Τμήμα Φυσικής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. • 1987-1991: Υπότροφος στο Εργαστήριο Ραδιενέργειας Περιβάλλοντος του Ινστιτούτου Πυρηνικής Τεχνολογίας – Ακτινοπροστασίας του Εθνικού Κέντρου Έρευνας Φυσικών Επιστημών «Δημόκριτος» για εκπόνηση διδακτορικής διατριβής. • 1992: Διδακτορικό δίπλωμα, Ιατρική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Τίτλος διδακτορικής διατριβής: «Η Έκθεση του Ελληνικού Πληθυσμού σε γ-Ακτινοβολία Προερχόμενη από την Επιφάνεια της Γης». Επαγγελματική απασχόληση • 1998-Σήμερα: Εργαστήριο Οικολογίας και Διαχείρισης

Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Κρήτης – Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης (ΜΦΙΚ), Ηράκλειο, Κρήτη. Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό (ΕΔΙΠ), Σχολή Θετικών και Τεχνολογικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Κρήτης. Κύρια αντικείμενα εργασίας: Συντονισμός περιβαλλοντικών προγραμμάτων σε θέματα διαχείρισης περιβάλλοντος / Δράσεις ενημέρωσης – ευαισθητοποίησης / Γνωμοδοτήσεις Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) σε περιοχές του δικτύου NATURA 2000. • 2001-σήμερα: Επιστημονικός Συνεργάτης ΑΤΕΙ Κρήτης, Σχολή Επαγγελμάτων Υγείας και Πρόνοιας (ΣΕΥΠ), Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Ηράκλειο, Κρήτη (Μάθημα: «Περιβαλλοντική Ευαισθητοποίηση και Παρέμβαση»). • 2002-2005: Λέκτορας (ΠΔ 407/1980), Τμήμα Βιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηράκλειο, Κρήτη. • 2003-2004: Επιστημονικός Συνεργάτης ΑΤΕΙ Κρήτης, Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας (ΣΔΟ), Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, Ηράκλειο, Κρήτη (Μάθημα: «Φυσικό και Ανθρωπογενές Περιβάλλον»). Ερευνητικά ενδιαφέροντα Περιβαλλοντική πολιτική, προστασία περιβάλλοντος, διαχείριση περιβάλλοντος, προστατευόμενες περιοχές, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, κλιματική αλλαγή, υδατικοί πόροι, διαχείριση απορριμμάτων, εναλλακτικές μορφές τουρισμού, κοινωνία των πολιτών.

## ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΧΩΜΑΤΕΡΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (2000-2010)

---

### ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι περιβαλλοντικές διαμάχες γύρω από το θέμα της διαχείρισης των απορριμμάτων, αποτελούν σοβαρό ζήτημα στην Ελλάδα τουλάχιστον κατά τα τελευταία 50 χρόνια (Kousis 2000, Loukakis 2012). Η ένταξη της χώρας στη Ευρωπαϊκή Ένωση και οι υποχρεώσεις που τη συνόδευσαν, ανάγκασαν τη χώρα να υιοθετήσει αυστηρότερους νόμους σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και να κατασκευάσει χώρους οργανωμένης διαχείρισης απορριμμάτων. Η χωροθέτηση αυτών των δομών καθώς και η τεχνολογία που θα εφαρμοστεί αποτέλεσαν αντικείμενο διαμαρτυριών και αντιδράσεων. Τα προβλήματα γινόντουσαν όλο και συχνότερα καθώς αυξάνονταν οι πιέσεις από την Ε.Ε. και οι ενέργειες που εφαρμόζονταν δεν ήταν αποτέλεσμα ενός σχεδίου ή προγράμματος αλλά προσωρινές λύσεις με σκοπό την αποφυγή των κοινοτικών προστίμων (Loukakis, 2012). Παρόλα αυτά, οι προσπάθειες δεν ήταν πάντα επιτυχημένες και έτσι η Ελλάδα έγινε η πρώτη χώρα στην ιστορία της Ε.Ε. η οποία καταδικάστηκε για παραβιάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και για μη συμμόρφωση με τις κοινοτικές οδηγίες. Συνεπώς η μελέτη της διαμαρτυρίας και των πολιτικών ευκαιριών για την ανάληψη συλλογικής δράσης κατά των μονάδων διαχείρισης των απορριμμάτων αποτελεί μια πρόκληση.

Η εργασία αυτή προσφέρει νέα εμπειρικά δεδομένα ενώ προσπαθεί να χαρτογραφήσει και να αναλύσει το προφίλ των γεγονότων τοπικής περιβαλλοντικής διαμαρτυρίας τα οποία οργανώθηκαν από τοπικές κοινότητες, η οποίες αμφισβητούν τις αποφάσεις (και την γνώση) των αρχών σχετικά με υπάρχουσες ή σχεδιαζόμενες μονάδες διαχείρισης απορριμμάτων στην Κρήτη. Το θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο που χρησιμοποιείται προέρχεται από τη βιβλιογραφία των κοινωνικών κινημάτων και ειδικότερα από τη θεωρία των πολιτικών διαδικασιών. Ο βασικός στόχος της εργασίας αυτής είναι να ερευνήσει τις ευκαιρίες και της απειλές για συλλογική δράση στη βάση της προσαρμογής της Ελλάδας με το Ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο. Επιπρόσθετα η εργασία αυτή διερευνά τα είδη των διεκδικήσεων και τη χωρική διάσταση της διαμαρτυρίας.

Η μέθοδος έρευνας που ακολουθείται είναι η ανάλυση γεγονότων διαμαρτυρίας ενός δείγματος 198 άρθρων προερχόμενων από 4 καθημερινές τοπικές εφημερίδες, μία από κάθε νομό της Κρήτης για το χρονικό διάστημα 1998-2010. Κάποιες από τις ερωτήσεις που η παρούσα εργασία σκοπεύει να απαντήσει είναι: α) ποιοι είναι οι βασικοί δρώντες προς τους οποίους απευθύνεται η διαμαρτυρία; Β) ποια είναι η σημασία της τοπικής στη δημιουργία και τη διατήρηση των γεγονότων διαμαρτυρίας; Γ) ποιος ήταν ο ρόλος των περιβαλλοντικών ΜΚΟ και πολιτικών κομμάτων στα γεγονότα διαμαρτυρίας και τέλος δ) μπορούν τα γεγονότα διαμαρτυρίας στην Κρήτη να ιδωθούν ως μιας μορφής περιβαλλοντικό κίνημα;



## **ΠΑΝΕΛ: ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΞΑΡΤΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ**

---

**Συντονιστής:** Δήμος Φωτόπουλος, Ψυχίατρος, Αντιπρόεδρος ΔΣ ΟΚΑΝΑ

Τίτλοι επιμέρους εισηγήσεων / εισηγητές:

E.1. Η εξέλιξη των υπηρεσιών θεραπείας των εξαρτήσεων στον Νομό Ρεθύμνου.

Βούλα Ζιώγου, Ψυχολόγος, Υπεύθυνη Τοπικού Δικτύου Υποστήριξης ΟΚΑΝΑ Ρεθύμνου

E.2. Η διασύνδεση των υπηρεσιών υγείας με το Πανεπιστήμιο: Το παράδειγμα του Κοινού Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Κλινικές παρεμβάσεις στις εξαρτήσεις».

Βασιλική Τσουρά, Ψυχολόγος, Υπεύθυνη Συντονισμού Εκπαιδευτικών Δράσεων ΟΚΑΝΑ Περιφέρειας Κρήτης

E.3. Η θεραπεία των εξαρτήσεων στην εποχή της οικονομικής κρίσης. Κόστος και αποτελεσματικότητα.

Αντώνης Γκανάς, Γενικός Διευθυντής ΟΚΑΝΑ

E.4. Η οργάνωση της θεραπείας των εξαρτήσεων σε επίπεδο Περιφέρειας: Μια πρόταση για το μέλλον.

Δήμος Φωτόπουλος, Ψυχίατρος, Αντιπρόεδρος ΔΣ ΟΚΑΝΑ

### **Στοιχεία επικοινωνίας:**

Βασιλική Τσουρά

Κλινική Ψυχολόγος, MSc

Υπεύθυνη Συντονισμού Εκπαιδευτικών Δράσεων ΟΚΑΝΑ Περιφέρεια Κρήτης

Δίκτυο Υποστήριξης ΟΚΑΝΑ Ρεθύμνου

Οι μεταβαλλόμενες συνθήκες στον τομέα των εξαρτήσεων σήμερα και οι ιδιαιτερότητες της Κρήτης αποτελούν μια πρό(σ)κληση για τον Οργανισμό Κατά των Ναρκωτικών για διερεύνηση νέων δυνατοτήτων και βελτίωση των υπηρεσιών του. Σε αυτή τη στρογγυλή τράπεζα αρχικά θα παρουσιαστεί η μετεξέλιξη των θεραπευτικών υπηρεσιών στο Νομό Ρεθύμνου σε ένα Δίκτυο Παροχής Υποστήριξης με στόχο την πλήρη κάλυψη των αναγκών των εξαρτημένων. Στη συνέχεια μέσα από μια συστημική οπτική θα γίνει λόγος για τη διασύνδεση του ΟΚΑΝΑ με την πανεπιστημιακή κοινότητα και για το πως η συνεργασία αναβαθμίζει την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων. Κατόπιν η συζήτηση θα κινηθεί γύρω από την αναδιοργάνωση και τον εξορθολογισμό των υπηρεσιών με στόχο την αξιοποίηση των περιορισμένων οικονομικών πόρων του σήμερα. Τέλος, θα διερευνηθεί η προοπτική μιας ολοκληρωμένης παρέμβασης, με λειτουργική ενοποίηση των θεραπευτικών προτάσεων μέσα από την εκπαίδευση, την έρευνα και τη συνεργασία σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης.

### **E.1. Η εξέλιξη των υπηρεσιών θεραπείας των εξαρτήσεων στον Νομό Ρεθύμνου**

---

**Βούλα Ζιώγου**, Ψυχολόγος, Υπεύθυνη Τοπικού Δικτύου Υποστήριξης ΟΚΑΝΑ Ρεθύμνου

Το πρόβλημα της εξάρτησης από ψυχοδραστικές ουσίες αποτελεί ένα σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα, αλλά ταυτόχρονα και ένα σημαντικό πρόβλημα δημόσιας υγείας. Οι εξαρτημένοι χρήστες ουσιών συνιστούν έναν πληθυσμό βαριά πασχόντων, σωματικά, ψυχικά και κοινωνικά. Συνεπώς και οι υπηρεσίες θεραπείας θα πρέπει να εναρμονίζονται με τις ιδιαίτερες ανάγκες αυτού του πληθυσμού, λαμβάνοντας υπόψη κατά το σχεδιασμό των παρεμβάσεων παράγοντες όπως το κίνητρο, το αίτημα, τις δυνατότητες και την εξέλιξη τους κατά τη διάρκεια τη θεραπευτικής διαδικασίας αλλά και το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο αυτές εντάσσονται.

Στην παρούσα εισήγηση θα παρουσιαστούν οι θεραπευτικές υπηρεσίες του ΟΚΑΝΑ στο νομό Ρεθύμνου, οι οποίες αποτέλεσαν την πρώτη θεσμοθετημένη προσπάθεια θεραπείας της εξάρτησης στο Ρέθυμνο, σε εποχή κατά την οποία και οι άλλες δομές ψυχικής υγείας ήταν υπό διαμόρφωση, με στόχο την ανάπτυξη ενός δικτύου θεραπευτικών υπηρεσιών, ικανού να προσελκύσει και να συγκρατήσει το μεγαλύτερο δυνατό αριθμό χρηστών. Θα παρουσιαστεί η πορεία του θεραπευτικού προγράμματος από το έτος ίδρυσης 2003 έως και σήμερα και το πώς εξελίχθηκε και μετασχηματίστηκε από μια Μονάδα απεξάρτησης προσανατολισμένη στους εφήβους, σε Δίκτυο Υπηρεσιών που απευθύνεται σε εξαρτημένους όλων των ηλικιών και τις οικογένειές τους σε σχέση με όλες τις εξαρτησιογόνες ουσίες. Σε αυτό το πλαίσιο θα παρουσιαστεί η πολύπλευρη αντιμετώπιση του προβλήματος της εξάρτησης και το πώς μπορούν να συνδυαστούν με επιτυχία φαινομενικά διαφορετικές παρεμβάσεις. Τέλος, θα αναπτυχθεί η οργάνωση, οι αρχές λειτουργίας και η πλουραλιστική προσέγγιση θεραπείας του Δικτύου, τα οποία το καθιστούν ένα πρότυπο θεραπευτικό Παράδειγμα.

## **Ε.2. Η διασύνδεση των υπηρεσιών υγείας με το Πανεπιστήμιο: Το παράδειγμα του Κοινού Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Κλινικές παρεμβάσεις στις εξαρτήσεις».**

---

**Βασιλική Τσουρά,** Ψυχολόγος, Υπεύθυνη Συντονισμού Εκπαιδευτικών Δράσεων ΟΚΑΝΑ Περιφέρειας Κρήτης

Συχνά γίνεται λόγος για το χάσμα ανάμεσα στους ακαδημαϊκούς – ερευνητές και τους επαγγελματίες, το οποίο δυσκολεύει την συνεργασία λόγω διαφορετικής αντίληψης και των διαφορετικών ενδιαφερόντων. Στην παρούσα εισήγηση θα συζητηθεί από μια συστημική οπτική η χρησιμότητα και αναγκαιότητα της διασύνδεσης αυτών των δυο, εστιάζοντας στη συνεργασία του Οργανισμού Κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ) με το Πανεπιστήμιο Κρήτης. Γίνεται αναφορά στον ΟΚΑΝΑ και στην Ακαδημαϊκή κοινότητα ως ζωντανά δυναμικά συστήματα, τα οποία εντάσσονται σε ένα κοινωνικό υπεράσπασμα. Τα ζωντανά συστήματα αλληλοσχετίζονται, αλληλεπιδρούν και είναι αλληλοεξαρτώμενα. Εξελίσσονται και είναι λειτουργικά όταν είναι ανοιχτά και όταν μπορούν να προσαρμοστούν και να ανταποκριθούν στις νέες συνθήκες, κάτι που απαιτούν οι πολιτισμικές και κοινωνικό – οικονομικές αλλαγές της σύγχρονης εποχής. Μέσω των σχέσεων, των πολυφωνικών διαλόγων και των αλληλεπιδράσεων, τα μέρη των συστημάτων μπορούν να συνδεθούν και να διερευνήσουν νέες δυνατότητες, ώστε να ανελιχθούν και να είναι πιο αποτελεσματικά σε ατομικό, αλλά και σε συλλογικό επίπεδο. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στο πως και ποιες ανάγκες και προβληματισμοί των δυο φορέων συνήχησαν και πως μια «τυχαία» ή όχι συνάντηση αποτέλεσε το πηδάλιο στην πρό(σ)κληση για διάλογο, συνεργασία και σε ένα κοινό οραματισμό: την συν – εξέλιξη, τον μετασχηματισμό και την βελτίωση της αποτελεσματικότητας πρακτικών πρόληψης και θεραπείας του φαινομένου της εξάρτησης. Το Κοινό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) “Κλινικές Παρεμβάσεις στις εξαρτήσεις”, που πραγματοποιείται από το Τμήμα Ψυχολογίας της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών, τη Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης σε συνεργασία με τον ΟΚΑΝΑ είναι το προϊόν αυτής της διασύνδεσης. Ένα συνεργατικό μεταπτυχιακό που ενθαρρύνει την αμοιβαία επίδραση, τη ροή της ήδη υπάρχουσας γνώσης (know how), την σύνθεση της γνώσης και την ανάπτυξη νέας γνώσης.

## **Ε.3. Η θεραπεία των εξαρτήσεων στην εποχή της οικονομικής κρίσης. Κόστος και αποτελεσματικότητα.**

---

**Αντώνης Γκανάς,** Γενικός Διευθυντής ΟΚΑΝΑ

Η θεραπεία των εξαρτήσεων στην εποχή της οικονομικής κρίσης αποτελεί ένα πολύ σημαντικό δείκτη μέτρησης της επάρκειας ή μη της δημόσιας υγείας. Σε αυτή την παρουσίαση θα γίνει συγκριτική ανάλυση των προϋπολογιστικών και απολογιστικών στοιχείων της τελευταίας πενταετίας του ΟΚΑΝΑ με ειδική αναφορά στην εξέλιξη των ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων και υποχρεώσεων. Ειδικότερα θα γίνει αναφορά στους τμηματικούς προϋπολογισμούς και απολογισμούς των θεραπευτικών μονάδων Ηρακλείου, Ρεθύμνου και Χανίων με εκτίμηση του κόστους λειτουργίας των συγκεκριμένων μονάδων σε συνδυασμό με στοιχεία των παρεχόμενων υπηρεσιών. Με αυτό τον τρόπο ο Οργανισμός έχει σήμερα τη δυνατότητα να υπολογίζει το κόστος κάθε θέσης θεραπείας και να προγραμματίζει ορθολογικότερα την αξιοποίηση των πόρων του.

#### **Ε.4. Η οργάνωση της θεραπείας των εξαρτήσεων σε επίπεδο Περιφέρειας: Μια πρόταση για το μέλλον**

---

**Δήμος Φωτόπουλος**, Ψυχίατρος, Αντιπρόεδρος ΔΣ ΟΚΑΝΑ

Στόχος της παρουσίασης αυτής είναι να αναδειχτούν οι ιδιαιτερότητες της Περιφέρειας Κρήτης και να περιγραφεί μια πρόταση για το μέλλον στη θεραπεία των εξαρτήσεων. Η Κρήτη αποτελεί έναν περιορισμένο χώρο (τα όρια της νήσου), ένα κλειστό πολιτισμικό σύστημα με ιδιαίτερες, ζωντανές, στέρεες παραδόσεις αλλά ταυτόχρονα είναι ένα ανοικτό σύστημα, με πάρα πολλές εξωτερικές επιδράσεις: τουρισμός, μεγάλος αριθμός μόνιμων κατοίκων από άλλα μέρη της Ελλάδας και της Ευρώπης. Στο σύστημα αυτό υπάρχει παραγωγή (κυρίως κάνναβης) και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών (η νήσος βρίσκεται στη διαδρομή διακίνησης ναρκωτικών) αλλά και υψηλά ποσοστά χρήσης τόσο νόμιμων όσο και παράνομων ουσιών. Η πρότασή μας αφορά στη λειτουργική διασύνδεση των υπάρχουσών δομών με τελικό στόχο τη λειτουργική ενοποίησή τους. Ειδικότερα προτείνουμε: α. Πρόληψη: διασύνδεση της πρόληψης με την πρωτοβάθμια Υγεία, παρεμβάσεις στον πληθυσμό (καθολική πρόληψη), εκπαίδευση επαγγελματιών υγείας σε θέματα εξαρτήσεων, εστιασμένες και επικεντρωμένες παρεμβάσεις, παραπομπή σε εξειδικευμένες δομές όπου απαιτείται. β. Θεραπεία: διασύνδεση των δομών για τους προβληματικούς χρήστες ουσιών και ενιαία αντιμετώπισή τους, βάσει ενός διάφανου ατομικού θεραπευτικού πλάνου. Εξειδικευμένη παρέμβαση και χειρισμός των υπόλοιπων χρηστών σύμφωνα με τις ανάγκες τους γ. Κοινωνική επανένταξη: ανεξαρτητοποίηση των δομών επανένταξης και υποδοχή ασθενών από όλους τους φορείς. Επιπλέον: ιδιαίτερη έμφαση χρειάζεται να δοθεί στην έρευνα και την εκπαίδευση. Για την έρευνα, η ισχυρή πολιτισμική κληρονομιά της Κρήτης την κάνει προνομιακό πεδίο για τη χρήση/θεραπεία εξαρτησιογόνων σε διασύνδεση τόσο με Σχολές Ιατρική/Βιολογία, όσο με Ψυχολογία και με Κοινωνιολογία/Ανθρωπολογία σε μια ολιστική μελέτη του φαινομένου. Σε ό,τι αφορά στην εκπαίδευση, η στενή σχέση με τις Πανεπιστημιακές Σχολές σε τοπικό επίπεδο αποτελεί εξαιρετική ευκαιρία για εκπαίδευση στις εξαρτήσεις (παράδειγμα το Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Εξαρτήσεων). Συμπερασματικά λοιπόν: ολιστική αντιμετώπιση, ενιαίος χειρισμός μεταξύ των θεραπευτικών παρεμβάσεων, αξιολόγηση και συνεχής εκπαίδευση, αποτελούν το μέλλον της θεραπείας των εξαρτήσεων σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης.

## **ΠΑΝΕΛ: Η υγεία και οι κοινωνικές επιστήμες: Παραδείγματα της αλληλεπίδρασης τους από την έρευνα στην Κρήτη**

---

Συντονιστής: **Τάσος Φιλαλήθης**, Ομότιμος Καθηγητής Κοινωνικής Ιατρικής και Προγραμματισμού Υγείας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

**Δρ Μαρίνα Βαφειάδη**, Επιδημιολόγος Μεταδιδακτορική ερευνήτρια Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης

### **«Παιδική Παχυσαρκία στην Κρήτη, η Επίδραση των Πρώιμων Εκθέσεων. Μελέτη Μητέρας-Παιδιού Κρήτης, "Μελέτη ΡΕΑ"»**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η **μελέτη Μητέρας-Παιδιού Κρήτης, "Μελέτη ΡΕΑ"** ([www.rhea.gr](http://www.rhea.gr)) είναι η μοναδική μελέτη γενιάς στην Ελλάδα και πραγματοποιείται από τον Τομέα Κοινωνικής Ιατρικής του Πανεπιστημίου Κρήτης υπό την επίβλεψη της **κ. Λήδας Χατζή** (Επίκουρη Καθηγήτρια Επιδημιολογίας-Διατροφής, Πανεπιστήμιο Κρήτης) και χρηματοδοτείται από την ΕΕ και προγράμματα ΕΣΠΑ. Τα παιδιά είναι πιο επιδεκτικά από τους ενήλικες σε συγκεκριμένες περιβαλλοντικές εκθέσεις και επιπλέον περνάνε κριτικές περιόδους έκθεσης που σχετίζονται με την υγεία μακροπρόθεσμα. Η παρούσα μελέτη αποτελεί μέρος ενός ευρωπαϊκού πάνελ μελετών μητέρας-παιδιού που πραγματοποιούνται παράλληλα σε πολλές χώρες στην Ευρώπη με σκοπό να καταγράψουν τις περιβαλλοντικές, διατροφικές και ψυχοκοινωνικές εκθέσεις στην περίοδο της εγκυμοσύνης και της παιδικής ηλικίας καθώς και την επίδρασή τους στην υγεία και ανάπτυξη του παιδιού.

Η μελέτη ξεκίνησε το Φεβρουάριο του 2007 και συμπεριέλαβε 1300 γεννήσεις που πραγματοποιήθηκαν στη διάρκεια ενός χρόνου στο νομό Ηρακλείου σε δημόσια και ιδιωτικά μαιευτήρια (Φεβ 2007 – Φεβρ 2008). Οι έγκυες γυναίκες παρακολουθήθηκαν στενά κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης τους με συμπλήρωση ερωτηματολογίων και λήψη βιολογικών δειγμάτων. Ακολούθησε η παρακολούθηση παιδιών και μητέρων παιδιών στα πρώτα χρόνια της ζωής με ελέγχους στους 2,6 και 18 μήνες και στη συνέχεια στα 4 και στα 7 χρόνια.

Ένας τομέας που ενδιαφέρει πολύ τους ερευνητές της μελέτης Ρέα είναι η έκθεση σε περιβαλλοντικούς ρύπους. Η έκθεση του παιδιού στους περιβαλλοντικούς ρύπους ξεκινά ήδη από την εγκυμοσύνη, καθώς πολλοί απ' αυτούς διαπερνούν τον πλακούντα. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτών των ρύπων είναι ότι είναι "ενδοκρινικοί διαταράκτες", δηλαδή μπορούν να μιμηθούν τις ορμόνες του ανθρώπινου οργανισμού, και έτσι να προκαλέσουν διαταραχή στην ορμονική ισορροπία και, κατ' επέκταση, αυξημένο κίνδυνο για διάφορα νοσήματα, όπως διαταραχές στην αναπαραγωγή, διαταραχές στη θυρεοειδική λειτουργία και παχυσαρκία.

Στη μελέτη ΡΕΑ έχει μετρηθεί η έκθεση σε «επίμονους» περιβαλλοντικούς ρύπους, όπως είναι οι διοξίνες, τα πολυχλωριωμένα διφαινύλια (PCBs), καθώς και φυτοφάρμακα και εντομοκτόνα, όπως είναι το εξαχλωροβενζόλιο (HCB), το διχλωροδιφαινυλοτριχλωροαιθάνιο (DDT) και το παράγωγό του DDE. Οι ρύποι αυτής της κατηγορίας δε διασπώνται εύκολα, ενώ βιοσυσσωρεύονται και μεταφέρονται στην τροφική αλυσίδα. Βρέθηκε ότι η αυξημένη έκθεση των εγκύων γυναικών σε πολυχλωριωμένα διφαινύλια και στο φυτοφάρμακο HCB σχετίστηκε

με αυξημένο κίνδυνο για γέννηση ελλιποβαρούς νεογνού. Επιπλέον η έκθεση κατα την εγκυμοσύνη στα φυτοφάρμακα HCB και DDE συσχετίστηκε με αυξημένο κίνδυνο για παχυσαρκία και κεντρική παχυσαρκία καθώς και αυξημένη αρτηριακή πίεση στα 4 χρόνια των παιδιών.

Ακόμα, έχει μετρηθεί η έκθεση σε «μη επίμονους» ρύπους [οργανοφωσφορικά φυτοφάρμακα, φθαλικές ενώσεις, δισφαινόλη Α, παραβένια (parabens)], οι οποίοι αν και έχουν την ιδιότητα να διασπώνται και να αποβάλλονται γρήγορα από τον οργανισμό, ωστόσο βρίσκονται σε προϊόντα καθημερινής χρήσης, όπως τα πλαστικά, τα καλλυντικά και τις συσκευασίες των τροφίμων. Αυτό σημαίνει ότι η έκθεση όλων μας σε αυτές τις ουσίες είναι συνεχής. Κάποια προκαταρκτικά αποτελέσματα από τη μελέτη ΡΕΑ δείχνουν ότι η έκθεση σε δισφαινόλη Α, η οποία βρίσκεται κυρίως σε συσκευασίες τροφίμων, όπως οι κονσέρβες, συσχετίζεται με τα αυξημένα ποσοστά παχυσαρκίας στα παιδιά 4 ετών.

**Δρ. Κων/νος Βλασιάδης, Μεταδιδακτορικός ερευνητής, Εργαστήριο Προγραμματισμού της Υγείας, Πανεπιστήμιο Κρήτης**

### **Σύγχρονες τάσεις στη Διαχείριση Ανθρώπινου Δυναμικού μονάδων υγείας**

---

#### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η γνώση των βασικών αρχών διοίκησης του ανθρώπινου δυναμικού είναι πολύ σημαντική για την αποδοτική λειτουργία κάθε μονάδας υγείας.

Η ανάπτυξη της κατάλληλης οργανωτικής κουλτούρας, η επικοινωνία στα μέλη της ομάδας, η υποκίνηση του προσωπικού ώστε να αποδίδει τα μέγιστα αλλά και η αξιολόγηση της απόδοσής του αποτελούν τα κυριότερα κεφάλαια της διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού που καθημερινά βρίσκουν εφαρμογή στις μονάδες υγείας.

Η διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού συναντά πολλές δυσκολίες καθώς από την εκπαίδευση του ιατρονοσηλευτικού προσωπικού απουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό οι δεξιότητες επικοινωνίας και επιστημών συμπεριφοράς. Εκτός όμως από την έλλειψη εκπαίδευσης μεγάλο κενό παρατηρείται και μέσα στη μονάδα. Οι τεχνικές δεξιότητες και η σύγχρονη τεχνολογία δεν αποτελούν αποκλειστική προϋπόθεση της επιτυχίας. Αντίθετα απαιτούνται οργανωμένες δραστηριότητες ικανές να επιφέρουν σημαντικό όφελος στους ασθενείς, στα έσοδα της μονάδας και στην επαγγελματική πλήρωση και αναγνώριση του προσωπικού της.

Σκοπός της ομιλίας είναι η παρουσίαση των κυριότερων αλλαγών που συμβαίνουν, τα τελευταία χρόνια, στη διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού μονάδων υγείας και τη μετατρέπουν από τη παραδοσιακή στη σύγχρονη μορφή της. Οι αλλαγές αυτές επικεντρώνονται στον αναπτυξιακό ρόλο της αξιολόγησης, στη βελτίωση της απόδοσης του προσωπικού μέσω της εκπαίδευσης και της παρακίνησής του, στο συμβουλευτικό και καθοδηγητικό ρόλο του προϊστάμενου και στον ενεργητικό – υπεύθυνο ρόλο του υφιστάμενου.

**Γιατί πρέπει να επενδύσουμε στην τροποποίηση των συμπεριφορών  
διακινδύνευσης και στο κοινωνικό κεφάλαιο για την υγεία: πέντε χρόνια εμπειρίας  
από τη Μελέτη ΛΑΤΩ**

---

**ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Οι κύριες αιτίες πρόωγων θανάτων, νοσηρότητας, αναπηρίας και μείωσης της ποιότητας ζωής στην Ελλάδα, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο (καρδιαγγειακά νοσήματα, νεοπλασίες κ.ά.), οφείλονται σε παράγοντες κινδύνου που προκύπτουν από συμπεριφορές, όπως οι λανθασμένες διατροφικές συνήθειες, η χρήση καπνού, αλκοόλ, ή νόμιμων και παράνομων ναρκωτικών ουσιών, η έλλειψη φυσικής δραστηριότητας. Ειδικά για τις ηλικίες 18-25, η πρώτη αιτία θανάτων και αναπηρίας είναι τα τροχαία συμβάντα που σχετίζονται με λανθασμένες οδηγικές συμπεριφορές, όπως οδήγηση υπό την επήρεια αλκοόλ, η μη χρήση κράνους και ζώνης ασφαλείας κατά την οδήγηση κ.ά.

Αρκετές έρευνες, έως τώρα, εστιάζουν στην καταγραφή αυτών των συμπεριφορών μεμονωμένα, όμως λίγες διερευνούν συνολικά τους μηχανισμούς και τις συνθήκες μέσα στις οποίες πραγματοποιείται η εξέλιξή τους. Με απλά λόγια, οι έως τώρα έρευνες αναφέρουν ότι π.χ. το 25% του πληθυσμού καπνίζει, όμως δεν αναφέρουν τη συνύπαρξη ταυτόχρονα και των άλλων συμπεριφορών. Σε επίπεδο παρέμβασης αυτό είναι ανεπαρκές διότι αντιμετωπίζει ένα άτομο που μόνο καπνίζει και έχει κατά τα άλλα σωστές υγιεινοοικονομικές συμπεριφορές, ως όμοιο με ένα άλλο που καπνίζει, κάνει χρήση ουσιών, δεν κάνει κάποια φυσική δραστηριότητα και δεν καταναλώνει καθόλου φρούτα και λαχανικά. Αυτό λειτουργεί αποτρεπτικά στη δημιουργία αποτελεσματικών προληπτικών παρεμβάσεων. Ενώ η κινητοποίηση των ατόμων για τροποποίηση μίας συμπεριφοράς (π.χ. διακοπή καπνίσματος) μπορεί να είναι εφικτή, είναι πιο δύσκολο, από πλευράς πόρων, να γίνει παρέμβαση για την κάθε μία συμπεριφορά ξεχωριστά. Κατανοώντας το πως οι συμπεριφορές σχετίζονται και επηρεάζονται μεταξύ τους, θα μας οδηγήσει στο να ομαδοποιήσουμε τις παρεμβάσεις μας σε επίπεδο πρόληψης.

Η προοπτική μελέτη «ΛΑΤΩ» (LATO, Lifestyle and Attitudes in a Student Population) στοχεύει στο να εντοπίσει τις επικίνδυνες για την υγεία συμπεριφορές που συνυπάρχουν και συμμεταβάλλονται στους νέους ενήλικες. Για παράδειγμα, όταν αυξάνεται η χρήση αλκοόλ, μειώνεται η χρήση προφυλάξεων κατά την ερωτική επαφή και αυξάνεται ο αριθμός των τροχαίων. Με την ταυτόχρονη καταγραφή των συμπεριφορών θα κατανοήσουμε την αθροιστική, συνεργιστική ή δυναμική σχέση μεταξύ τους.

Επιπρόσθετα, η μελέτη στοχεύει στην κατανόηση των μηχανισμών που σχετίζονται με τις αλλαγές στο σύνολο των συμπεριφορών υψηλού υγιεινοοικονομικού κινδύνου. Θέλοντας να απαντήσουμε στο ερώτημα γιατί ορισμένα άτομα έχουν ή ξεκινούν μία συνήθεια (π.χ. κάπνισμα) ενώ άλλα όχι, μελετήσαμε παράλληλα πλήθος προσδιοριστικών παραγόντων των συμπεριφορών υγείας, όπως: κοινωνικούς-οικολογικούς παράγοντες και το κοινωνικό κεφάλαιο, τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά των φοιτητών και των οικογενειών τους και παράγοντες που σχετίζονται με την φοιτητική ζωή.

**Δρ. Μιχαήλ Ροβίθης, καθηγητής Εφαρμογών, τμήμα Νοσηλευτικής, ΤΕΙ Κρήτης**

## **Οργανωσιακή κουλτούρα -Διερεύνηση της προσωπικότητας των οργανισμών υγείας της Κρήτης**

---

### **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η οργανωσιακή κουλτούρα αποτελεί σημαντική παράμετρο στη διοίκηση των μονάδων υγείας. Τα τελευταία χρόνια, έχει προσελκύσει την προσοχή των ερευνητών λόγω της επίδρασής της στην αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των οργανισμών ή στην ικανοποίηση από την εργασία και στην ασφάλεια.

Η καταγραφή της οργανωσιακής κουλτούρας, τις δομές υγείας της Κρήτης ανά επίπεδο φροντίδας υγείας (πρωτοβάθμιο, δευτεροβάθμιο, τριτοβάθμιο).

Ερευνητικό πεδίο της μελέτης αποτέλεσαν επτά (Κέντρα Υγείας της περιφέρειας Κρήτης και το σύνολο των Νοσοκομείων της Κρήτης (Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου Αγίου Νικολάου). Το δείγμα της μελέτης αποτέλεσαν 231 Ιατροί, Νοσηλευτές και Επαγγελματίες Υγείας που επιλέχτηκαν μέσω πολυσταδιακής στρωματοποιημένης δειγματοληψίας. Η περιγραφική στατιστική μέθοδος χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των δεδομένων. Ως αποδεκτό επίπεδο σημαντικότητας ορίστηκε το 0,05. Όλες οι στατιστικές αναλύσεις έγιναν με τη χρήση του προγράμματος IBM SPSS software (IBM SPSS Statistics for Windows, Version 21.0. Armonk, NY: IBM Corp).

Στη μελέτη συμμετείχαν συνολικά 71 άνδρες και 160 γυναίκες (n=231), που εργάζονταν σε δομές υγείας της Κρήτης. Από αυτούς το 33,3% εργαζόταν σε Κέντρα Υγείας, 32,5% σε Γενικά Δημόσια Νοσοκομεία και το 34,2% στο Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο. Το 44,6% των συμμετεχόντων είχε επαγγελματική προϋπηρεσία >10 ετών, ενώ το 77% ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιου Ακαδημαϊκού ιδρύματος. Το σύνολο των εργαζομένων στις δομές υγείας της Κρήτης (ιατροί, νοσηλευτές και άλλοι επαγγελματίες υγείας), θεωρεί ότι η Επιθετική/Αμυντική οργανωσιακή κουλτούρα χαρακτηρίζει τις δομές αυτές (89η εκατοστιαία θέση - ΕΘ), με κυρίαρχα συμπεριφορικά πρότυπα (πρωτεύοντα), αυτά της Εξουσίας (95η ΕΘ) και της Αποφυγής (95η ΕΘ), ακολουθούμενα από το Αντιδραστικό συμπεριφορικό πρότυπο (94η ΕΘ, δευτερεύον).

Η Επιθετική/αμυντική οργανωσιακή κουλτούρα σύμφωνα με τους επαγγελματίες υγείας, κυριαρχεί στις δομές υγείας της Κρήτης με κυρίαρχα συμπεριφορικά πρότυπα την Αποφυγή και την Εξουσία και δευτερεύον το συμπεριφορικό πρότυπο της Αντιδραστικότητας. Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης μπορούν να αξιοποιηθούν για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή συγκεκριμένων διοικητικών παρεμβάσεων με στόχο την αλλαγή του τύπου οργανωσιακής κουλτούρας με στόχο πιο αποδοτικές και ποιοτικές υπηρεσίες υγείας, για την κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού.